

Hormatly okyjylar!

Eliňizdäki kitap türkmen bedewi—ahalteke atyna bagyşlanýar. Dünýä döräli bäre bu bedewiň şöhraty hem ýer ýüzüne ýaň salýar. Adamzat siwilizasiýasynyň taryhy bilen aýakdaş bolan ahalteke bedewi ençeme asyrlaryň dowamynda öžüne mahsus bolan güýç-kuwwatyny, ýyndamlygyny, gözelligini we akylylygyny ýitirmän gelýär. Bularyň hemmesi bilelikde ykbaly ynsanyň ykbaly bilen badaşan dünýäde ýeke-täk atyň görnüsinde jemlendi, bu bolsa olaryň dostlugyny, biri-birine ysnyşmagyny we wepaly gulluk etmegini kesgittedi.

Gadymy türkmen taryhynyň tebigatyndan we zähmetsöýer halkynyň aýratyn zehininden kemala gelen ahalteke bedewi özüniň gany bilen ähli münülyän atlaryň görnüşlerini yzda galdyryp, ýer ýüzüniň atçylyk sungatyny öz yzyna düşürüp alyp gitmegiň hötdesinden geldi. Ol özi barada ähli taryhy eýýamlarda mähirli ýatlamada galdyrmak bilen dünýäniň medeni giňişliginde owadanlygyň ajaýyp nusgasyna öwrüldi.

Biziň milli buýsanjymyz Türkmenistanyň Döwlet tugrasyny bezegi bolan ahalteke bedewi garaşsyz, bitarap Watanymyzyň hakyky simwolydyr we onuň parahatçylyga we dünýäniň ähli halklary bilen dostluga ymtylşynyň şaýadydyr.

XXI asyryň bosagasynda özüniň täze eýýamyna—Täze Galkynyş eýýamyna gadam basan Türkmen döwleti işeňňir parahatçylyk söýüjilik, aýanlyk we dünýäniň ynsanperwer modelini döretmäge işjeň gatnaşmak syýasatyny ygylan etdi.

Biz özüme we öz güýjüme berk ynanyrys, bu ynam öz köklerini türkmen topragynyň berekedinden we sahylygyndan, dünýäni aňk ediji hadysany – adam bilen atyň jana – jan dostlugyny döretmegiň hötdesinden gelen pederlerimiziň pähim-parasadyndan alyp gaýdýar. Sazlaşyk milli medeniýetimizde, şonuň ýaly-da dünýä medeniýetinde seýrek duş gelýän hadysa hökmünde özüniň öwrenilmegine garaşýar.

Hormatly okyjylar, siziň ähliňiz türkmen halkynyň özüniň bedewine bolan çäksiz söýgüsiniň keramatyna göz ýetirersiňiz diýip umyt edýarin.

**Türkmenistanyň
Prezidenti**

**Gurbanguly
Berdimuhamedow**

Gurbanguly
BERDIMUHAMEDOW

AHALTEKE BEDEWI –

*Biziň buýsanjymyz
we şöhratymyz*

Aşgabat
2008

Oguz han.
Türkmenistanyň
paýtagtyndaky
ýadygärlik.

Beýik Galkynyşyň simwoly

«Atym bar - ganatym bar».
Türkmen nakyly

Bedewler patyşalaryň, halklaryň we döwletleriň paýlaşmak islän Zemininiň giňişliklerinde müňlerçe ýyllar çar tarapa çapypdyr. Asmandan inen hasaplanylýan behişdi bedew, hakykatdanam, ajaýypdy we ösüşiň her täze zamanynyň ruhlandyryjy alamaty bolupdy. Ýöne ol her gezek täze at, ýagny öz mesgenine we ýaşajylaryna baglylykda hett, nusaý, parfiýa, pars, arap... ady bilen peýda bolýardy. Soň-soňlar Rusda argamak peýda bolýar we owazly ýaňlanylýan bu söz diňe Gündogar atlary hakda ulanylýar...

Türkmen bedewleri ýa-da ahalteke atlary XIX asyrdan dünýäde täzeden meşhurlyga eýe bolup, Gündogar argamagynyň at-abraýyny arşa göterdi. XX asyryň ahyrynda ahalteke bedewi Garaşsyz, Bitarap Türkmenistanyň simwolyňa öwürülip, onuň owadan keşbi ýurdumyzyň Döwlet tugrasyny bezedi.

Gadymy türkmen topragyna XXI asyrdan gelen täze beýik Galkynyş eýýamynda ahalteke bedewi Türkmenistanyň dünýä arenasynda tutýan mynasyp ornuna we abraýyna laýyk gelýän hormat münberine çykýar. Türkmenistanyň täze eýýam üçin mahsus bolan açyklyk we ägirt uly özgerişlikler syýasaty milletiň ruhunuň täzeden galkynmagy, diýmek, onuň bedewiniň abraýynyň has-da artmagy üçin täze giňişlikleri açýar, çünki bu düşüňjeler hemişe biri-birinden aýrylmaz baglanyşyklydyr.

Biz garaşsyz döwleti berkarar etmegiň ýeňil bolmadyk ýoluny ruhubelentlik bilen geçip, ösüşiň hil taýdan täze tapgyryna gadam basdyk. Munuň özi jemgyýetiň ähli maddy we ruhy resurslaryny mobilizlemegi talap edýär. Bu wezipede hem türkmen halkynyň döredijilik ruhuny milli esaslara gaýtaryp getirmek bilen baglanyşyklydyr. Şol milli ruh halkymyza wagt bilen taryhy göreşde özüni saklap galmaga, dünýä taryhynda deňi-taýy bolmadyk maddy medeniýetiň bahasyna ýetip bolmajak baýlyklaryny döretmäge mümkinçilik berdi. Türkmen halysy, türkmen bedewi - bular diňe bir halkymyzyň gadymylygynyň we zehinliliginiň, biziň şu günki garaşsyzlygymyzyň simwoly bolman, eýsem bu biziň topragymyzyň beýik syrydyr.

Häzir biz eýýam özümiň barada köp zatlary bilýäris, özümiň beýik taryhymyz, dürli eýýamlarda onuň ýolunyň kuwwatly we çarkandakly bolandygyny, halkymyzyň janyndan eziz görýän gymmatlyklaryny - öz ruhunyň erkinligini we öz topragynyň garaşsyzlygyny asyrlardan asyrlara gorap saklandygyny hem bilýäris.

Biz özümiň täze zamanamyzy beýik Galkynyş eýýamy diýip atlandyrdyk, çünki milli düşüňjeliligiň gaýtadan dikeldilmeginden soň, hakyky milli häsiýetiň galkynmagynyň wagty geldi. Şol häsiýet açyklyk we hoşniýetlilik bilen birlikde özünde zähmetsöerlik, janypkeşlik, gaýratlylyk, ugurtapyjylyk ýaly endikleri özünde jemleýär. Bularyň ählisi milletiň

özenini düzyärdi, halkyň taryhy dowamatlylygynyň we durmuş gurluşynyň mizemezliginiň ruhy we maddy esasyňy üpjün etdi.

Birmahallar türkmenler üçin tire-taýpa dagynyklygy we özlerini saklap galmak ugrunda göreşmek bilen baglanyşykly agyr ýyllarda olaryň durmuşyna we ýaşaýşyna syn eden daşary ýurtly syýahatçylar «şol çarwalaryň arasynda ruhubelentlik, birek-birege düşünişmek we açyklyk ýagdaýynyň höküm sürýändigine göz ýetirýärisiň, şeýle ýagdaýa dünýäniň başga hiç ýerinde duşmarsyň» diýip belläpdirler. Olar «türkmenleriň öwrenmäge we ellerine tötänden düşýän kitaplary okamaga uly höwes bar» diýip, haýran galmak bilen tassyklaýarlar. «Olar hatda söweşe gidenlerinde hem öz ýanlary bilen küşt oýnuny alypdyr» diýip, synçylar haýran galypdyr.

Ýöne olar biziň halkymyzyň özleriniň bedewlerine garaýşyna örän haýran galypdyr. Syýahatçylar türkmenleri öz topragynyň örän çalasyn, gaýduwsyz we edermen goragçylary hökmünde suratlandyryp, bedewiň we ynsanyň kämillik derejesine ýetirilen gatnaşyklaryna haýran galman durup bilmändirler. Munuň özi aty we adamy parahatçylykly durmuşda-da, söweşlerde-de bir bitewi göwrä öwürüpdür.

Syýahatçylaryň käbiri «Maşgaladaky çagalaryň golaýynda, teläriň astynda ýetişdirilen türkmen atlary örän näzikligi we adatdan daşary akylllygy bilen tapawutlanýar» diýip belläpdir. Beýlekiler bolsa: «Türkmeniň öz bedewine ynamy örän uly. Ol şonuň üçin atyň uýanyňy mydama erkin saklaýar, sebäbi öz bedewiniň örän duýgurlygyna we ygtybarlylygyna bil baglaýar» diýip nygtaýarlar. Üçünjileri bolsa: «Türkmenler hiç wagt bedewlerini ýadatmaýarlar. Olar atyň üstünde biraz gyşaryp oturýarlar, ýagny sag egnini yza çekip oturýarlar. Bedewler çalt ýöränlerinde, olar öz göwresiniň бүтін agramyny üzeňňä salypdyrlar. Olar hiç haçan aty gamçylamaýar. Gamçy olar üçin diňe bezeg bolup hyzmat edipdir» diýip tassyklaýarlar.

Gör, nähili bahasyna ýetip bolmajak synçylyk! Öz halkynyň taryhyna milletiň iň aýdyň wekili hökmünde giren türkmen jigidiniň at üstünde sazlaşykly oturyşy hemmelere mälimdir. Ýöne şol derejä ýetmek üçin dünýädäki iň meşhur ahalteke bedewleriniň tohumyny döreden, terbiýelän we asyrlaryň dowamynda saklap galan halkyň köp nesilleriniň ýadawsyz we tutanýerli zähmeti gerek bolupdyr.

Megerem, biz entek nähili gymmatly baýlyga eýedigimize doly akyl ýetirýän däldiris. Biziň tebigy genji-hazynamyzdan başga-da, bu baýlyk halkymyzyň asyrlaryň jümmüşinden gelyän döredijilik güýç -gaýratyndan, onuň öz watanyňa wepalylygyndan we şol topragy özgertmek ukybyna eýediginden ybaratdyr. Häzir biziň halkymyzyň zähmete we döredijilige, bilimlere we öz-özünü kämilleşdirmäge bolan höwesiniň uludygyna, bedeniň we ruhuň sazlaşygynda ýaşamak, ýurdumyzyň geljegi bolan çagalary bu sazlaşyga çekmek isleginiň çäksizdigine göz ýetirmek üçin daş-töwerege ser salmak ýeterlikdir.

Biziň günlerimizde türkmen taryhy durmuşy özgertmek we ony hil taýdan dünýä derejesine ýetirmek boýunça ägirt uly meýilnamalary we maksatnamalary amala aşyrmak bilen baglanyşykly aýratyn döwri başdan geçirýär.

Döwletimiziň syýasatynyň medeni dominantasy ýurduň ösüşiniň ähli ugurlaryny kesgitleýär. Ýurdumyzda saglyk we sport jemgyýetiň sosial gurluşynyň aýrylmaz bölekleri bolup durýar. Häzir durmuşa geçirilýän onlarça taslamalar munuň aýdyň subutnamasydyr. Olaryň amala aşyrylmagy syýahatçylyk we sport infrastrukturasynyň ösüşiniň derejesi boýunça Türkmenistany öňde baryjy ýurtlaryň hataryna çykarar.

BIZIŇ BUÝSANJYMYZ WE ŞÖHRATYMYZ

Ýurdumyzda iň häzirki zaman sport desgalaryny - stadionlary, sportuň suw we atçylyk görnüşleri, hokkeý we figuralaýyn typmak üçin ýörite toplumlary gurmak babatda uly işler edildi we edilýär. Merkezi Aziýadaky iň iri täze Olimpiýa şäherjiginiň taslamasy tassyklanyldy. Oldünýä standartlarynalaýyklykda enjamlaşdyrylan desgalaryň birnäçesinden - stadionlardan, açyk we ýapyk sport meýdançalaryndan we zallardan, basseýnlerden, welotrekden, tennis kortundan, lukmançylyk - sagaldyş merkezinden, myhmanhanalardan, bir söz bilen aýdylanda, sportuň dürli görnüşleri boýunça, şol sanda halkara derejesindäki ýaryşlary geçirmek üçin ähli şertleri göz önünde tutýan toplumdan ybarat bolar.

Biziň borjymyz we wezipämiz bedenterbiýe hem-de Olimpiýa hereketini hemmetaraplaýyn ösdürmekden ybaratdyr. Olimpiýaçylar çagalykdan kemala gelýär. Şonuň üçin hem Türkmenistanda täze çagalar baglarynyň we bilim berýän edaralaryň taslamalary hökmany suratda häzirki zaman trenažyorlary bilen üpjün edilen sport zallaryny, basketbol we woleýbol meýdançalaryny, tennis kortlaryny, basseýnleri öz içine alýar. Aşgabadyň etegindäki Gökdere jülgesindäki çagalar sagaldyş merkezlerinde we Hazaryň kenarynda döredilýän «Awaza» milli syýahatçylyk zolagynda adamlaryň dynç almaklary we olaryň fiziki taýdan sagdyn ösmegi üçin ähli şertler göz önünde tutuldy. Şol ýerlerde dürli sport toplumlary we desgalary dynç alýanlaryň hyzmatynda bolar.

Ebetde, biz mundan beýläk-de atçylygy ösdürmek, saýlama ahalteke bedewleriniň tohumyny kämilleşdirmek bilen baglanyşykly gadymy milli sporta aýratyn üns berýäris. «Türkmenistany ykdysady, syýasy we medeni taýdan ösdürmegiň 2020-nji ýyla çenli döwür üçin baş ugry» Milli maksatnamasynda atçylyk pudagyna arassa ganly bedewleriň tohumynyň selektsiýasynyň, çapýan we sport bedewlerini atçylyk sporty boýunça geçirilýän halkara ýaryşlaryna taýýarlamagyň ylmy taýdan esaslandyrylan öndebaryjy metodlaryny giňden ornaşdyrmak göz önünde tutulýar. Häzir hereket edýän iň häzirki zaman Ahalteke atçylyk toplumyndan başga-da, Türkmenistanyň garaşsyzlygynyň 17 ýyllygynyň önüsyrynynda durky täzelenip ulanmaga berlen Aşgabadynyň aýlawy hem şu maksatlara hyzmat eder. Şol ýerde däbe öwrülen we halkyň arasynda örän meşhurlyga eýe bolan at çapysyklaryny geçirmek üçin ähli şertler döredildi. Iň häzirki zaman enjamlary bilen enjamlaşdyrylan şeýle aýlawlar ýurdumyzyň ähli welaýatlarynda hem peýda bolar.

Biz geljekde hem bedewlerimizi birjik-de ünsden düşürmeris, çünki olar biziň buýsanjymyz we şöhratymyzdyr, biziň ylhamymyzdyr. Türkmen topragynda kemala gelen ahalteke bedewi tebigatda ynsanyň zähmeti we zehini bilen döredilýän güýjüň, sagdynlygynyň we gозelligiň simwolydyr. Ine, hut şonuň üçin hem ynsanyň we atyň söýgüsiniň hem-de dostlugynyň taryhy örän gyzyklydyr. Bu taryh 5 müň ýyl mundan öň başlanyp, häzir hem dowam edýär.

Bu taryh biziň üçin dürli eýýamlaryň köp sanly şaýatnamalarynda we ýazgylarynda, türkmen halkynyň mifologik döredijiliginde onuň eposlarynda we rowaýatlarynda saklanyp galypdyr. Biziň günlerimiziň dürli monografiýalary we ylmy barlaglary ahalteke bedewlerine bagyşlanýar. Şol awtorlaryň we ylmy işleri geçirenleriň ählisine tüýs ýürekden minnetdarlyk bildirmek isleýärim. Olaryň söýgüsi we professionallygy bilen türkmen halkynyň buýsanjy we şöhraty bolan ahalteke aty barada bahasyna ýetip bolmajak maglumatlar toplanyldy.

Şu kitapda biziň bedewimiziň ylmy, taryhy we edebi terjimehalynyň esasynda faktlar umumylaşdyryldy we kadalaşdyryldy. Gürrüňsiz, bu terjimehaly öwrenmek işi dowam etdiriler, çünki biziň topragymyz entek öz syrlaryny, şol sanda atçylygynyň gadymy däp-dessurlary, halkyň seleksion zehininiň we ahalteke bedewiniň özüniň aýratynlyklary bilen baglanyşykly syrlaryny doly açanok.

Türkmenistanyň Prezidentiniň Ahalteke atçylyk toplumy.

*“Türkmen atlary” döwlet birleşiginiň edarasy
Aşgabadyň merkezindäki belent binada ýerleşýär.*

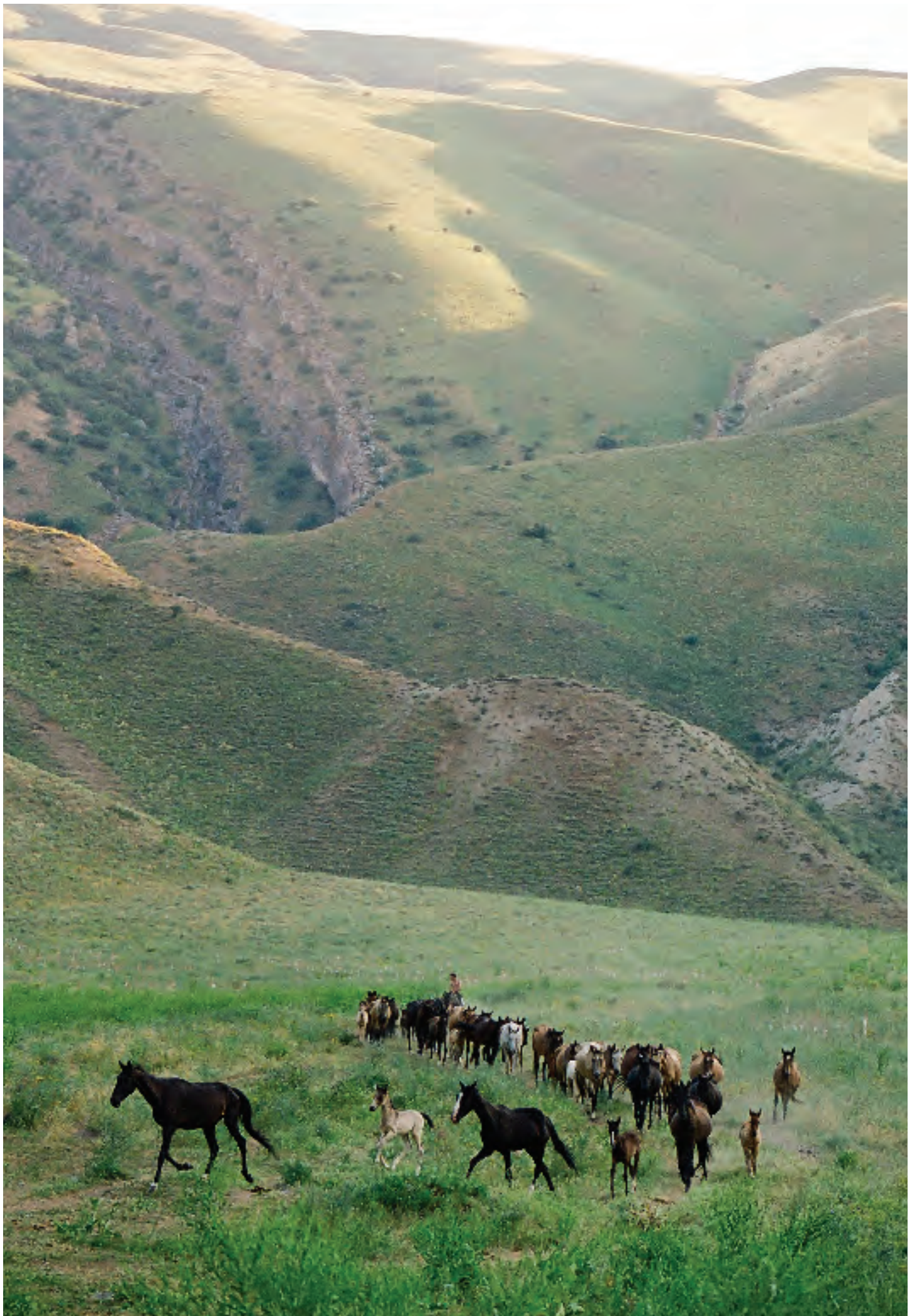

*Piliñ süňkünden ýasalan parfiýa
ritonynyň bölegi. B.e. II asyry.
Sarahs oazisi.*

Taryh şaýatlyk edýär

«Ýüwrüklikde dünýäde hiç bir zat olar bilen bäsleşip bilmez,
keperdiler we durnalar olaryň yzyna zordan eýerýär».

Ksenofont, gadymy grek taryhçysy

Eýsem, ahalteke bedewi nireden peýda bolupdyr? Gelip çykyşy dünýä siwilizasiýasynyň dörän wagtyna gabat gelýän, rowaýata öwrülen atlaryň döredilmegi üçin adamzat kime minnetdar bolmaly? Eýsem, biziň ýüwrük bedewimiziň özüni döreden halkyň ady baglanyşykly hakyky adyna eýe bolmagyna çenli aralyk näme üçin şeýle uzak bolduka?

Bu köne dünýäniň atlaryň görnüşlerini bilýänligi gürrüňsizdir. Olaryň aýratynlygy, ozaly bilen, şolaryň ýaşayan ýerleriniň tebigy-howa şertleri sebäpli emele gelýär. Ýöne gürrüň dürli halklaryň sungatynda we rowaýatlarynda ebedileşdirmek hormatyna mynasyp bolan atlar hakynda barýar. Alymlaryň ykrar edişi ýaly, Gomeriň watany bolmak hormaty üçin Kiçi Aziýanyň şäherleri kimin, bedewleriň asyl watany hakda-da dürli ýurtlaryň alymlary we barlagçylary jedelleşdi.

Biziň eýýamymyzdan ozalky V asyrdaky ýaşap geçen gadymy grek taryhçysy Gerodot şeýle ýazypdyr: «Gündogarda ajaýyp atlar gezyän Nusaý atly ägirt uly giňişlik bar».

«Nusaý atlary öz gозelligi bilen tapawutlanýar. Bu bedewler kuwwatly şalara mynasyp. Olar tüňburun buýsançly başlaryny belent tutýar we olaryň ýallary howada owsun atýar». Biziň eýýamymyzdan ozalky II asyrdaky ýazylan bu ruhlandyryjy setirler bolsa, gadymy rim taryhçysy Appiana degişlidir.

Täze eýýamyň başynda gadymy meşhur grek geografi we taryhçysy Strabon: «Nusaý bedewleri iň iri we owadan atlardyr, olary pars şalary münýärler» diýip tassyklaýar.

Parfiýalylaryň gelmegi bilen ajaýyp bedew Mesopotamiýadan Hindistana çenli ägirt uly giňişligi özüne tabyn eden kuwwatly döwletiň mertlik nyşanyna öwrülýär.

Parfiýa patyşalarynyň mesgen tutan ýeri bolan Täze Nusaýda gazuw-agtaryş işleri geçirilen mahaly tapylan at şekiljekleriniň arasynda sowut bilen üsti bürelen, söweş tuwulgasy geýdirilen söweşijiniň atynyň şekili tapyldy. Dünýäde ilkinji söweşeň esgerler hem şu jelegaýda - Parfiýada döräpdir. Soňra bolsa atlary demir sowut bilen örtmek usuly gaýduwsyzlygyň we asylylygyň nyşany hökmünde bütün dünýä ýaýrapdyr.

Ilkinji asyly söweşiji bolsa Parfiýa patyşalygyny esaslandyryjy Ärsak I bolupdyr. Gelip çykyşy boýunça türkmen bolan Ärsak I ýerli taýpalaryň grek - makedon basybalyjylaryna garşy gozgalaňyna baştutanlyk edýär we Parfiýany welaýaty diýlip atlandyrylan Köpetdagyň eteklerindäki sebitleri grek hökümdarlaryndan halas edýär. Şeýdip, ol geljekki kuwwatly döwletiň düýbünü tutýar. Gadymy awtorlaryň biri şeýle ýazýar: «Parfiýalylar onuň hatyrasyny şeýle bir belent tutýarlar we henize - bu güne çenli hem ähli parfiýa patyşalary Ärsagyň ady

*Parfiýaly atly.
B.e. I asyryna degişli
terrakot relýefi.*

bilen atlandyrylýar». Ärsak at bolman, eýsem lakam bolan bolsa gerek. Ol lakam öz köküni «ar», «är» diýen gadymy türkmen sözlerinden alyp, «erkek adam», «gaýduwsyz adam» diýen manyny berýär.

Plutarh parfiýalylar hakynda şeýle ýazýar: «Birmeňzeş ýeňillik bilen towsup münmäge we zerurlyk ýüze çykanda göze ilmez çaltlyk bilen çar ýana pytrap gitmäge ezber parfiýalylar duşmany peýkam bilen päsgelçiliksiz gyrgyna salmak üçin atly goşunlaryny bölek-bölek ýerleşdirýärlär».

«Ganatly bedew», «behişdi bedew», «daglaryň gerşinde ýaşayan bedew» - bular Hytaýyň we Hindistanyň, Müsüriň hem-de Wawilonyň, Gresiýanyň we Rimiň gadymy rowaýatlarynda hem-de ertekilerinde gudratly bedew hakdaky meňzetmeleriň hemmesi dälidir. Bu halklaryň köpüsi üçin atlar arzyly olja we gymmatbaha sowgat bolupdyr. Olar barada hytaý imperatorlary we rus patyşalary arzuw edipdir. Hytaý olary «gan syçradýan bedew» diýip atlandyrýar we biziň eýýamymyzdan ozalky II asyrdaky behişdi bedewlerini ele salmak üçin Orta Aziýanyň üstüne iki gezek çozýar.

Atyň watanyny kesgitlemekde alymlary näme howsala saldyka? Megerem, olary atlaryň bu görnüşiniň dürli asyrlara we müňýyllyklara degişlidigine hem-de biri-birinden juda alyslarda ýaşandygyna seretmezden, ählisiniň meňzeş beden gurluşlary haýran galdyrandyr. Goý, ol Altaý depeleriniň müdimi doňaklyklarynda gowy saklanan, ähli şaý - esbaplary bolan söweşjeň atyň galyndysy, ýa bolmasa müsür şalarynyň araba goşulan atlarynyň şekilleri bolsun, tapawudy ýok, olaryň ählisiniň ahalteke bedewlerine mahsus gurluşy, ýagny guraksy sazlaşykly beden gurluşy, belent gerşi, inçe aýaklary, gyzgyn hyjuwy, gowy gyrkylan ýallary bar.

Biziň eýýamymyzdan ozalky XIV asyrdaky Hett şalygynda atlary seýislemek hakyndaky meşhur traktat peýda bolýar, onuň manysy diňe XX asyryň başynda

aýdyňlaşdyrylýar. Atşynaslaryň ykrar etmegine görä, ol ahalteke bedewlerini seýislemekde türkmenleriň giňden ulanan tärleriň jikme-jik gaýtalaýar. Ýeri gelende aýtsak, ençeme alymlar bedew atlary seýislemegiň hettlerde we has soňra ýaşap geçen türkmenlerde doly derejede birmeňzeşdigine ünsi çekýärler. Olar gadymy şekillerde suratlandyrylan patyşa maşgalalaryna degişli hett zenanlarynyň egin-eşikleriniň türkmen zenanlarynyň häzire çenli saklanyp galan baýramçylyk lybaslary bilen haýran galaýmaly derejede meňzeşdigini belläp geçýärler.

Şeýle meňzeşlikleriň ençemesi mälimdir. Şolaryň arasynda, megerem, iň bir häsiýetli meňzeşlik zenan lybaslaryny bezeýän gabaraly kümüş şaý-sepleriň çylşyrymly toplumydyr. Türkmen zenanlarynyň başa geýilýän, egne dakylýan, döşe dakylýan, goşara geýdirilýän parçalary at münüp döwüş etmegi, gaçyp barýarka ýaýdan peýkamy ezberlik bilen goýberip, duşmany haýykdyrmagy başaran gadymy döwürlerdäki meşhur amazonkalaryň lybaslaryndaky şaý-seplere juda meňzeşdir.

Alymlar henize - bu güne çenli yssydan goranmak üçin çopanlaryň geýýän bagana telpegiň meşhur Orhan - Ýeniseý daş ýazgylarynda şekillendirilen çapyksuwarlaryň başlarynda hem bardygyny ýüze çykardylar. Şol çapyksuwarlaryň çapyp barýan atlarynyň keşbi hem ahalteke bedewleriniň keşbi bilen bir almany ikä bölen ýaly meňzeş: şolaryň hem guwuňky ýaly uzyn boýunlary, gelşikli kelleleri, syrdam aýaklary bar. Alymlaryň pikirine görä, biziň eýýamymyzdan ozalky 500-nji ýyllarda şol jelaýlara - Ýeniseýiň kenarlaryna Dariniň çözüşlaryndan halas bolmak üçin sak taýpalary göçüp barypdylar.

*Köneürgençden tapylan syrçaly
plitkanyň bir bölegi. XIV asyr.*

Iki müň ýyl geçenden soň Altaýyň depeleriniň birinden tapylan, biziň eýýamymyzyň başynda Altaýa çenli «çapyp baran» meşhur ahalteke bedewi şeýle suratlandyrylýar: «Gelşikli kellesi, owadan boýny bolan, syratly, çapylyp göwnejaý münüş edilen uly göwreli altynsow -sary reňkdäki bedew atyň mумыýasy baky doňaklyk netijesinde häzirki döwürüň barlagçylarynyň eline düşdi, onuň ýekeje sypjyrylan ýeri-de, bir gamçy zyz-da ýok».

Ajaýyp arheolog Wiktor Iwanowicz Sarianidiniň açyşlaryna salgylanmasak, taryha syýahatymyz doly bolmazdy. Ol Garagumda, häzirki zaman ylmynyň ykrar edişi ýaly, Hytaýyň, Hindistanyň, Mesopotamiýanyň we Müsüriň gadymy medeniýetleri bilen bir hatara çykan dünýäniň iň gadymy siwilizasiýasynyň birini - Margaş ýurduny açdy. Ürgün çägelikde gadymy patyşalygyň harabalyklarynyň üstüni açmak, şol ýerde dünýädäki ilkinji din bolan zoroastrizmiň dörandigi baradaky aýdyň subutnamalary ylm dünýäsine görkezmek üçin gaýduwsyz alyma gazuw-agtaryş möwsümleriniň otuzysy, ýagny otuz ýyl gerek boldy.

Bir mahallar gülläp ösen Margaşdan biziň günlerimize paýtagt şäher bolan Goňurdepäniň giň meýdanyny tutup ýatan gabaraly harabalyklar gelip ýetipdir. Onuň sünnälenip haşamlanan ajaýyp ymaratlary gurmagyň binagärlik sungaty we adamlaryň oýlanyşykly ýaşaýyş durmuşy bolsa arheologlary henize - bu güne çenli haýran galdyryp geldi. Türkmenleriň ata-babalary - baryp biziň eýýamymyzdan ozalky üjünji müňýyllykda Murbagyň köne hanasyndaky mes toprakly ýerleri özleşdirip başlan adamlar ussat binagärler, gurluşykçylar, demir ussalar, küzegärler we zergärler bolupdyr. Olar metaly we бүрүнji eretmegiň, altyny we kümüşü bejermegiň syrlaryny bilipdir.

Bürünç eýýamynda şol ýerde, sahawatly ülkede eýýäm tohum atlaryň ýetişdirilendigi tötänden däl. Olar seýislenipdir, aýratyn halatlarda bolsa hudaýlara gurban berlipdir. Aýratyn hormat bilen jaýlanan taýçanak, ençeme бүрүнç şahjagazlar - bedewleri seýislemek üçin niýetlenen ýörite saz gurallary, ahalteke bedewiniňki ýaly boýny uzyn, gözleri uly atyň kellesi görnüşdäki kinniwanja heýkeljik - bu tapyndylaryň ählisi, W.I.Sarianidiniň tassyklaýyş ýaly, biziň eýýamymyzdan ozalky III - II müňýyllyklaryň sepgidinde gadymy türkmen taýpalarynyň atlaryň naýbaşy tohumlarynyň seleksiýasynyň başyny başlandygyna şaýatlyk edýär. Ahyrky netijede munuň özi ahalteke tohumynyň döremegine getirdi.

Ýokarda aýdylan zatlaryň ählisi hudožnikleriň, taryhçylaryň we arheologlaryň zähmeti bilen döredilen uly kartinanyň bir bölegidir. Tohum atyň diwarlaryň ýüzündäki şekilleri, heýkelleri, freskalary we barelyefleri, ostiologik kolleksiyalaryň nusgalary gadymy atyň häzirki zaman ahalteke bedewine meňzeş umumy keşbini janlandyrýar. Şunuň bilen birlikde bu arabaglanyşygyň subutnamalarynyň arasynda DNK usuly bilen barlamak subutnamasy ýok diýlip hasaplanylýar. Şeýle usuly barlap görmek üçin gadymy atyň müdimi doňaklyklarda бүтинleý saklanyp galan galyndysyny tapmak gerek. Şu jähetden altaý bedewiniňki paşmady: şol döwürde ylm ösmädi. Şeýle nobatdaky bagtly tapyndynyň ýüze çykarylmagyna köp wagtlap garaşmaly boljakdygymyz sebäpli, biziň pikirimizçe, aýdyň görnüp duran zady logiki ýol bilen subut etmäge synanyşyp göreris.

*Goňurdepeden tapylan bürünç önümler:
atlary seýislemek üçin ulanylýan surnaý we hasanyň ujy.*

Goňuryň gonamçylygyndan tapylan taýçanagyň galyndysy.

Goňurdepedäki gazuw-agtaryş işleriň umumy görnüşi.

Gadymy türkmen topragynyň nurly gününiň astynda

«Gör saňa ýoldaş, meger, laçyn, kebuter bolmasa»
Mätäjiniň «Bedew» goşgusyndan

Atlaryň haçanrak eldekileşdirilip başlanandygy baradaky jedel bireýýämden bári dowam edýär we onuň soňy görmenok: atlaryň tebigy ösüşiniň baş million ýylynda, dogrudanam, ýabany haýwanyň ýakymly, çakgan, akyllý jandara öwrüliş pursatyny göz öňüne getirmek kyn. Ýöne at nähili ösüş ýoly bilen ynsana mahsus aňlaýyş ukybyna eýe bolup bildikä? Sebäbi, şonsuz hiç mahal bedew ösüşleriň çapary we hereketlendirijisi bolup bilmezdi.

«Atyň aganamadyk ýerinde» diýen jümle bar. Bu jümläniň aslynda bedewleriň gelip çykan ýeri hem-de gadymylygy hakyndaky meseläniň açary ýatyr. Türkmenleriň bir pähiminde: «Bedew ata oýundanam gaňňa salma» diýilýär. Türkmeniň şeýle belent ynamyna mynasyp bolan bedewler bolsa, özüniň tebigy taýdan ýaýran hem-de ynsan terbiýesini gören ýerinden başga ýerlerde «üýşüp ýatmajakdy». Şu toprakda türkmenler tüýs zerur we öz wagtynda peýda boldy. Derde derman howaly we tebigy taýdan eşretli bu mekanda olara ýaby garaşýardy. Adamlar bolsa yhlasyny we mähirini siňdirdiler - ol ýabydan dal bedew kemala geldi.

Biziň bilşimiz ýaly, Marguşdan tapylan taýçanagam munuň aýdyň subutnamasydyr: sazyň owazyna werdiş bolan bu tohum at bolsa, şalara goýulýan hormat bilen jaýlanypdyr, çünki ol baryp baş müň ýyl mundan öň bu topraklaryň buýsanjy bolupdyr. Diýmek, biziň üçin elýeterli bolan geçmişiň subutnamalaryna tarap taryhyň çarhyny yzyna aýlamaly, ol bolsa hut şu jelagalaryda - ahalteke atlarynyň watanynda has gadymy medeniýeti biziň göz önümizde janlandyrýar.

Şol meşhur bedewleriň watany bolsa, Köpetdagyň gerişleriniň ugry bilen uzalyp gidýän darajyk mes toprakly giňişlik bolan Ahaldyr. Gyşyň sörtük ýelleri aralaşmaýan mylaýym howaly jülge, tomsuna-da guraman gül-pürçük bolup ösýän dag otlary, durnagöz çeşmelerdir bulajyklardan suwa eňek basylyan ýerler - bularyň hemmesi Ahalyň öňki ady bolan Kesearkajyň özboluşly tebigatynyň bölegi bolup durýar.

Asyrlaryň dowamnyda uç-gyraksyz öri meýdanlary we bölelin suw çeşmeleri bolan Ahaltopragy Merkezi Aziýada gadymy ekerançylygyň has irki medeniýetiniň mesgeni bolupdyr. Bu medeniýetiň ýaşı iň pesinden 8 müň ýyla barabardyr. Onuň yzlaryna bu jelegaýlarda islendik ýerlerde: çöllükde we dag eteklerinde, gurap giden derýalaryň hanalarynyň ugrunda hem-de gowaklarda duşmak bolýar. Ynsanyň meşgullanan işleriniň yzlary daşdan we süňkden, keramikadan hem-de metaldan, şol sanda бүрүнçден, күмүшден we altýandan ýasalan zähmet gurallary, durmuşda ulanylan zatlar we hakyky sungat eserleri görmüşinde

saklanyp galypdyr. Türkmenleriň gadymy ata-babalary palçykdan salnan jaýlardyr keramatly ýerler, kesekilere aralaşmak mümkin bolmadyk uly galalardyr kaşaň köşkler, ybadathanalar ýaly binagärlik ýadygärlikleriniň üsti bilen özleri barada habar berýärler. Elbetde, bir mahallar ýerli şäherleri şan-şöhrata beslän şol ajaýyp binalaryň juda az sanlysy biziň günlerimize çenli saklanyp galypdyr. Emma adamlaryň mesgen tutan has uly ýerleri ýüze çykmazyndan has ön hem bu jelegaýlada ilkidurmuş hojalyk ojaklary peýda bolupdyr. Şolaryň öwrenilmegi bolsa arheologlara häzirki Ahalyň bir mahallar bir bitewi bolan Alynky Aziýa dünýäsiniň demirgazyk - gündogar serhedi bolandygy barada netijä gelmäge mümkinçilik berýär. Onuň çäkleri Ortaýer deňziniň kenarlaryna çenli baryp ýetipdir.

Biri-biriniň yzyndan hatar gurap tirkeşip gidýän köpsanly ilatly ýerleriň ugrunda Jeýtun, megerem, ilkinji we möhüm halka bolupdyr. Ol häzirki wagtda Aşgabadýň demirgazyk-günbatarynda 28 kilometrlikde ymgyr çöllügiň edil gyra erňeginde ýerleşýän, göze sähel ilýän gum depesi görnüşinde saklanyp galypdyr. Biziň eýýamymyzdan öňki VII-VI müňýyllyklaryň sepgidinde irki ekerançylaryň we maldarlaryň köp sanly oba gonalgalarynyň biri şu jelegaýlarda ýerleşipdir. Ýöne XX asyrdan ilik-düwmä öwrenilen Jeýtun öz döwrüniň nusgalyk ýadygärligi boldy we «Jeýtun medeniýeti» düşüňjesi bilen ylym dünýäsine mäkäm ornaşdy. Hut şol zamanlarda bu ýerlerde adamlar bugdaý ösdürip ýetişdirmegi, goýundyr geçi bakmagy öwrenipdirler. Itler bolsa aw awlanylyan mahaly olaryň wepaly hemralary bolupdyr, olar mal sürüleridir ýaşayyş jaýlaryny sak gorap, wepalylygyň nusgasyny görkezipdirler. Şol mahallar howa ýumşak bolupdyr, mydama gök öwsüp oturan dag etekleriniň zolagy hem häzirkisinden has giň bolupdyr. Soňra kem-kemden tebigy şertler üýtgapdyr, demirgazyk tarapdan çöllük hüjüme geçip, uly giňişlikleri eýeläpdir we gün-güzeran aýlamak üçin ýaramly jelegaýlar Köpetdaga golaý süýşüpdir.

Şol urganyň ýene bir halkasy bolsa Änewdir. Häzirki wagtda Ahal welaýatynyň edara ediş merkezi bolup durýan kiçeňräk şäheriň edil golaýynda 7 müň ýyla barabar ýaşy bolan iki sany depe saklanyp galypdyr. Bu ýerde, baryp, 1904-nji ýylda Rafael Pampelli tarapyndan guralan ekspedisiýa gazuw - agtaryş işlerine başlaýar. Şol ekspedisiýa tarapyndan geçirilen işleriň barşynda bolsa, gadymy türkmenleriň tohumçylygyň halk seçiliş sungatynyň ilkinji şaýatnamasy bolan meşhur ak bugdaýyň daşa öwürlip giden galyndylary ýüze çykarylýar.

Änew medeniýetiniň dowam edip gelen döwri biziň eýýamymyzdan öňki V müňýyllyga - III müňýyllygyň başyna gabat gelýär. Munuň özi jemgyýetiň ösüşiniň has ýokary derejesi bolupdyr. Şol mahallar, eýýäm amaly sungat ýüze çykyp başlapdyr. Haşamlanylyp bezelen, palçykdan ýasalan köp sanly gap-gaçlar, dürli dag jynslaryndan, şol sanda pöwrize we hakyk daşlaryndan düzülen monjuk görnüşindäki, köplenç halatlarda bolsa, şaý-sepleriň tutuş toplumyny düzýän bezeg şaý-sepleri muňa şaýatlyk edýär. 2000-nji ýylda Änewde daşdan ýasalan möhri ýüze çykarmak başartdy. Bu tapyndy arheologlaryň arasynda aýratyn uly gyzyklanma dörettdi, çünki şol möhürdäki kertikler ýazuw belgilerine juda çalymdaş bolup çykdy.

Ýeri gelende aýtsak, biziň üçin aýratyn gyzyklanma bildirilýän açyşlar hem boldy. Ýigirmi bäş ýyldan gowrak wagt mundan ozal Altyndepe gonalgasynda ýallary eserdeňlik bilen gyrkylan atyň kellesiniň terrakot nusgasy ýüze çykaryldy. Gulaklary üşerilişip duran bu atyň gury ýagdaýyndaky, eserdeňlik bilen şekillendirilen kellesiniň buýsançly keşbi onuň hojalykda ulanylan iş maly däl-de, eýsem begzadalara hyzmat eden naýbaşy bedew bolandygyny ynanjylyk bilen subut edýär. Şondan öňräk, Ikinji jahan urşy tamamlanan badyna, arheologik işleriň barşynda Kakanyň golaýyndaky gadymy Namazgadepe

harabalyklarynyň üstki gatlagynda bir okly ýeňil arabalaryň terrakot nusgalary ýüze çykarylady. Şolara öküzlerdir düeleriň goşulmandygy äşgär görünýär. Çünki, öküzdir düe üçin dört tigirli, iki okly arabalar ulanylypdyr. Tapyndylaryň ikisi hem biziň eýýamymyzdan öňki V müňýyllyga degişlidir.

Müň ýyl geçenden soň bu jelegaýlar Parfiýa diýlip atlandyrylýar, şol ýerde ösdürilip ýetişdirilen meşhur atlar bolsa parfiýa atlary adyny alýar. Ýeňil demir arabalar Parfiýanyň howply ýaragyna öwrülýär. Şol ýerde araba söweşiniň taktikasy öň görnüp-eşidilmedik derejede kämilleşdirilýär...

Diýmek, at-soweşiji, at - edermen esger, at - ýeňiji... eýsem-de bolsa, olaryň ata-babalary haýsy jelegaýlarda mesgen tutdularka, olaryň toýnak yzlary haýsy ülkelerde galdyka?

Käbir alymlaryň pikirine görä, Orta Aziýa sebitlerinde atlaryň ýabany gömüşleriniň giň sähralykda mesgen tutan gömüşlerinden tapawutlanmalydygyna ikeriňlenmek üçin hiç hili esas ýokdur. Howsalaly, garaşylmadyk ýagdaýlar ýygy-ýygdydan ýüze çykyp duran, ýöne welin howasy mylaýym, ot-ýýmiň bozlin şertlerinde öz ugruna aýlanyp duran durmuş bu atlaryň ýüwrüklige we çakganlyga, düýgurlyga hem-de ýeňil gopup-galmaga we şu esasyda nerw ulgamynyň ýokary derejede kämil ösmegine tarap ösüş ýoluny geçmegine itergi berdi.

Şol bedewleriň şeýle gymmatly hil sypatlaryny soňra adamlar saklap galdylar hem-de ösdürdiler. Atlaryň kämilligiň şeýle belent sepgitlerine ýetmegine diňe bir paşyrdap duran gök otlardyr ykyrdap duran bede bilen bakylmagy däl, eýsem guş gursak däne bilen iýmlemegi hem ep-esli derejede ýardam etdi. Atlaryň däne bilen iýmlenilmegi bolsa şol jelegaýlarda ekerançylygyň ösdürilmeginiň netijesinde mümkin boldy.

BIZIŇ BUÝSANJYMYZ WE ŞÖHRATYMYZ

Diýmek, ähli zat biri-birine gabat gelýär. Ýabany atlary eldekileşdirmek üçin ähli şertler: başaraň adamlar we bol ot-ým, amatly howa we tebigy şertler bar. Emma, biziň eýýäm bilşimiz ýaly, şol atlaryň ewolýusiýasy baş million ýylyň dowamynda geçdi. Jeýtundan Margaşa çenli aralykda bolsa bary-ýogy 2-3 müň ýyl ýatyr. Eger şol döwür bedew atlaryň ösüş ewolýusiýasynyň jemleýji tapgyry hasaplanylýsa, şol atlaryň nerw ulgamynyň iň ýokary kämillik derejesine ýeten döwri bolýar. Emma, ylmyň tassyklaýşy ýaly, daşky şertlerdir ýagdaýlar bedene oňyn täsirini ýetiren mahaly diňe ondaky gizlin alamatlar ýüze çykýar, täze genler bolsa döremeýär. Şu taglymata görä, tebigy şertlerde seçilip alynmagy we daşky täsirler ýerli şertlere görä üýtgeşmeleri ýüze çykarýar, emma täze häsiýetleri emele getirmeýär.

Tebigatyň emri bilen sahawatly Ahal oazisi gadymy türkmen bedewleriniň mesgen tutmaly ýerine öwrüldi. Şol atlaryň özlerinde gizläp saklan mümkinçiliklerini bolsa gadymy türkmen halky ýüze çykardy, kemala getirdi. Şunluk bilen, şol atlar dünýä meşhur ahalteke bedewleri bolup ýetişdiler.

Ahalteke bedewleriniň soňky müňýyllykdaky tohumçylyk-seçgi işinde gazanylan üstünlikler - bir tohumdan bolan ajaýyp görnüşleriň çakyşdyrmagynyň netijesidir. Ýöne munuň üçin ýyllar, asyrlar, müňýyllyklar gerek boldy. Bu atyň ganynda bolan durnuklylyk, başaraňlyk, çakganlyk ýaly aýratynlyklar bolsa, müňlerçe ýyllap tohumçylyk işiniň netijesinde gazanylýar. Bu tohum atyň esasy mertebeli aýratynlygy - islendik çakyşdyrma mahaly garşydaşlaryndan rüstem gelmek ukyby bolup durýar. Hut şonuň özi-de, onuň şu mukaddes toprakdaky ölmez-ýitmezligini üpjün edýär.

Tebigat bilen sazlaşykda

«Yüwrük atyň bahasy bolmaz»
Türkmen nakyly.

Türkmenleriň öz köklerini taryhyň juda alyslyklaryndan alyp gaýdýan, diýseň, gadymy halkdygyna göz ýetireniňden soň, biygtyýar şeýle pikirler sere gelýär: eýsem, tebigata şeýle eserdeň düşünmegi, onuň baýlygyna öz baý ruhy dünýäsi bilen seslenmegi, daş-töwregini gurşap alan dünýä bilen bir jan - bir ten bolup garylyp - gatylmagyň haýran galaýmaly utgaşmasyny gazanmagy kim olara öwretdikä?

Türkmenler tebigatyň gözellik dünýäsine ussatlyk bilen baha bermegi we ondan gözəl, peýdaly zatlary seçip almagy başaryrlar, sebäbi olar tebigata has ýakyn durýarlar, ondan ruhlanyrlar, paýhaslanýarlar, tälim alýarlar. Hakykatdan hem tebigatyň ogullary hasaplanylýan bu halk Hudaýa sygynyp we ene topraga tagzym edip, öz duýgurlygynyň we iş başarylygynyň netijesinde tebigat bilen ynsan gatnaşyklaryny sazlaşdyrmagyň iň inçe we kämil syrларыnyň hötdesinden geldiler. Dogry, olar «ewolýusiýa» düşüňjesini hem, «mirasdarlyk» we «genotip» düşüňjelerini hem bilmändirler. Elbetde, islendik diri organizmiň durnukly ulgamdygyny biz häzir bilýäris. Täze zat bolsa gerek bolan alamaty ýüze çykarmak ukybyna eýe bolan öndürjileri seçip almak ýoly bilen peýda bolýar.

Ýeri gelende aýtsak, ahalteke bedewiniň gelip çykyşynyň örän gadymylygyny subut edýän zatlaryň biri-de onuň beýleki görnüşli tohumlary hil taýdan düýpli we gysga wagtlarda gowulandyrmak ukyby bilen baglanyşyklydyr. Mälim bolşy ýaly, bu häsiýet häzirki ahalteke bedewine mahususdyr. Taryhdan mälim bolşy ýaly, Hytaý orta asyrlarda behişdi bedewlerini öndürjiler bolan, seýrek duş gelýän baýtallary we aýgyrlary ulanyp, özüniň atçylyk zawodyny gowulandyrdy. Çingiz hanyň we onuň nesilleriniň köp sanly goşunlary mongol goşunlarynda türkmen bedewleri bilen çakyşdyrylyp ýetişdirilen atlar peýda bolýança, özleriniň san taýdan artykmaçlygyndan peýdalanylýan bilmändirler.

Bütün dünýäde çapylýan bedew atlaryň ähli görnüşli tohumlarynyň, şol sanda arap, iňlis atlarynyň hem ahalteke bedewlerinden gelip çykandyklaryny tassyklaýan maglumatlar bar. Öz wagtynda bu mesele boýunça ýiti jedeller hem ýüze çykdy, hususan-da, maldarçylyk bilen iş salyşýan iňlis alymlary öz çapylýan atlaryny özleriniň döredendiklerini tassyklamaga synanyşýardylar. Dogry, olar şeýle atlaryň täze görnüşini döretmegi başardylar, ýöne onuň esasyny welin, meşhur ahalteke atlary düzýärdi. Dogrusy, uzak wagtlap arap atlary şolara esas bolup hyzmat etdi diýen pikir hem dowam etdi. Emma welin, bu pikir soňra atlara tälim beriji görnükli alymlar tarapyndan ýalana çykaryldy. Olar kiçi, dykyz, uly bolmadyk kelleli arap atyndan, syrdamly, süňklek ahalteke bedewiniň gelip çykmak mümkinçiligini inkär etdiler.

Täze tohum atlary adam döredip bilmeýär, diňe tebigat onuň hötdesinden gelýär, adam bolsa ony kämilleşdirýär. Munuň şeýledigini ylym tassyklaýar. Gadymy türkmen

aty tebigatyň peşgeşi boldy. Türkmenler ony daş-töwerege uýgunlaşan taýýar serişde hökmünde kabul etdiler. Şeýlelik bilen, onuň aýak altynsow reňki hem, uzyn inçe aýaklary, boýny, göwresi hem, ýeňillik bilen erkin dem almasy hem - mahlasý, çägel topyrakda göýä uçup barýan ýaly ýeňillik bilen gopup - galmagyna mümkinçilik berýän gujur - gaýratlylyk bu bedewlerde jemlenendir.

«Ýüwrük atyň bahasy bolmaz» - bu halk nakylynda atyň däl-de, ony seýisleşän adamyň başarnygynyň subutnamasy jemlenendir. Ýyndamlylyk, çydamlylyk, häzirkizaman türgenleşik usulynda göz önünde tutulýan esasy netije bolup durýar. Şunda köplenç halatlarda ýyndamlyk we çydamlylyk iki sany aýry-aýry häsiýetlerdir. Birnäçe halkyň wekilleri «ýyndam bedew at, köp halatlarda, çydamly bolmaýar we tersine, çydamly atlar hem juda bir ýüwrük bolmaýar» diýýärler.

At idetmekde, ony bakyp - bejermekde, aýlawlarda çapdyryp tälim bermekde tebigy başarnygy bolan türkmenler bolsa beýle hasaplamayarlar. Ýyndam at çydamly bolman bilmez, eger şeýle bolmasa, ol Mesopotamiýadan Hytaýa çenli medeniýetiň jarçysy bolmazdy.

«Eger sen bedew ata münüp, ony gorduryp, bütin dünýäni aýlanyp çyksaň-da, ol ýadamaz, armaz» diýlip, gadymy türkmen dessanynda aýdylýar. «Tohum atlar menzil geçdikleriçe gujurlanýarlar, gaýratlanýarlar» diýip, atşynaslar tassyklaýarlar.

Uly atbazar (hett patyşalarynyň köşgünde ýokary wezipeleriň biri) bolup hyzmat eden mittanili Kikuli özüniň türgenleşik işinde hut bedewleriň ýüwrükligini esas edip aldy. Ol seýisçiligiň bu usulyny şeýle maşgyny işlenilip taýýarlanylýan we durmuşa mäkäm ornaşdyrylan mesgeninden öwrenipdir. Özi-de, Kikuli bu usuly Mittani we Hett patyşalyklary peýda bolmazdandan has ozal ulanypdyr. Baryp şol döwürlerden hem baş ýüz ýyl öň, çapyşyga goşulan atlaryň 150 kilometr aralygy geçip bilendikleri taryhy çeşmelerden mälimdir. Munuň özi biziň günlerimizde-de arzuw edilýän ajaýyp netije bolup durýar.

Diýmek, köp günlük türgenleşmegi, agram salmagyň we dynç almagyň gezekleşdirilmegini, atlaryň boýun ýemlendiriilmegini we açlyk çekmegini, «derlemegini» we «derini gaýtarmagyny» göz önünde tutýan bu ulgam şol gadymy döwürlerde kämillik derejesine ýetirilipdir. Şeýle türgenleşmeleriň netijesinde diňe bir beden kämilligini gazanmak bilen çäklenilmän, eýsem atyň tebigy çakganlygy we çydamlylygy adamyň bellän çäklerinde ösdürilipdir. Şol çäkler bolsa az bolmandyr, sebäbi bedew atlar köp günlük harby ýörişlere taýýarlanylýpdyr. Atlar üstündäki söweşijini we agyr söweş esbaplaryny ýadawsyz götermeli, gije - gündizläp agzyna zat alman oňmaly bolupdyr. Söweş meýdanında haýran gалаймалы çakganlyk bilen agyp - dönüp, eýesi bilen deň hatarda söweşe girmeli, gerek ýerinde ýeserlik bilen duşmanyň gözüne çöp atyp sypmagy başarmaly bolupdyr.

«Türkmenlerde hakyky seýis işe girişmese, bedewden ýorga çykmaz» diýen pähim hem bar. Ýeri gelende aýtsak, ýorgalamak bedewiň dogabitdi ýörüşidir. Ýöne, ony ýörite berkitmek gerek. Ol atyň gorgunyna çapmagyndan çalt ýörişdir, ýöne ilkinji nobatda çapyksuwar üçin amatlydyr. Şol ýörişde at birbada iki çep aýagyny ýa-da iki sag aýagyny öňe taşlaýar.

Baş öwrediji Kikuliniň ýazgylaryny öwrenip, alymlar gadymy şekillerde atlaryň ädimläp ýa-da öňürdikläp barýandygy baradaky fakta esaslanýarlar. Bu atlaryň hereketini bir-de ýuwaşadyp, bir-de çaltlandyryp, ýorgalap barýandygyny aňladýar. Atyň bu dogabitdi ukbyyny şu gorgunlary örän tizlik bilen çalşyp, köp günlük türgenleşme arkaly gadymy

türgenleşdiriji seýisler ele alypdyr. Atlarda çydamlylygy terbiýelemäge gönükdirilen hut şu türgenleşik olarda dogabitdi çakganlygy ösdürýär, bular biri-birinden aýrylmazdyr.

Baş öwretmegiň şeýle usulynyň ýüwrük, çakgan, asylly, adamyň erkine tabyn türkmen bedewiniň köp derejede öz aýratynlygy bilen şertlenendigine ikeriňlenmese bolar. Käbir arassa ganly bedewler başyny dik göterip we bedenini çaykap ýöreyän bolsa, ahalteke atlary assa ýöräp, seýkin basýar, onuň bedeni çaykanmaýar. Çünki ahalteke bedewleri müňýyllyklaryň dowamynda çölde, gumuň içinde terbiýelenipdir, munuň özi olaryň ýöreyşine öz täsirini ýetiripdir. Gadymy türkmen seýisleri diňe atyň başarnygyny açman, eýsem onuň asylly kalbynyň hem açaryny tapypdyrlar.

Türkmen seýisleriniň soňky döwürde ahalteke bedewlerine nähili baş öwredýänligi hakynda rus atşynas alymlarynyň XX asyryň 20-30-njy ýyllarynda Türkmenistana guran ekspedisiýasynyň barşynda ygtybarly maglumatlar toplandy. Şol baş öwretme umumy ýagdaýda, ine, şeýle häsetlendirilýär.

... Türkmenler taýy enesinden baş - alty aýlykda aýrypdyr, emma taý daýhan hojalygynda galsa, enesi bilen bir ýarym ýyla çenli bile gezýän halatlary az bolmandyr. Eneden aýrylýança agyzdyryksyz gezip, soňra jylaw salnypdyr. Eýesiniň öýünde ösüp, diňe şonuň elinden iýmitlenen atyň ilki başdaky baş öwretmäni has ýeňil kabul etmegi mümkin. Taý, haçan-da, agyzdyryk bilen jylawa öwreňdirilende, onuň arkasyna iki desse ýorunjany artmaklap atyp, agramy duýar ýaly edipdirler. Soňra ýaşyna ýeten ata ýaş oglany mündürüpdirler we ony birýarym ýaşly atlaryň güýzki çapyşygyna taýýarlapdyrlar.

Taýýarlyk üç döwürden ybarat bolup, baş - alty aýa çekipdir. Ilkinji 2-2,5 aýda at duşakda saklanylypdyr we günde alty kilogram arpa hem-de isledigiçe ýorunja bilen iýmitlendirilipdir. Eger ol özüni tutubermeýän bolsa, arpa saryýag, ýumurtga we çörek garnuwy goşulypdyr.

Ýaş at 3-3,5 aýda uýgunlaşyp başlansoň, ýagny keçe ýapyp, günde 15-20 kilometr aralygy (dört gezekde) ädimläp geçende derini gaýtaryrlar.

Soňra has çylşyrymly işe geçilipdir, gün içinde baş gezege çenli ädimlenip gidilipdir, ol aýyň ahyrynda kem-kem artdyrylyp, her gün 1500 metre çenli aralyga gorgun sürdürilipdir.

Çapyşyga baş gün galanda her gün ädimläp we gorgunladyp, çakgan üç ýöriş geçirilipdir, çapyşyk günü irden güýçli derleýänçä (der ýere syrygýança) çakgan sürülipdir. Derländen soň bolsa gök ýorunja berlipdir we çapyşyga ugralypdyr, o taýda çykyş başlanýança ýorunja baldagy, çapyşygyň önüsyrasy bolsa bir goşawuç arpa berlipdir.

Eger atyň gapyrgasy anyk saýgartsa, sargasyndaky tüýi tersine sypalasaň bulaşsa, at synaga taýýar hasaplanypdyr. Çapyşykdan soň uzak wagtlap gezdirilip, atlaryň endamy sowadylypdyr.

Seýisçiligiň başga täri hem bar, şonda öňkiniň tersine birinji döwürde at horlanar ýaly, iým az berlipdir, çapyşyk möwsümi golaýladygyça arpa mekgejöwen ununy we goýnuň guýruk ýagyny goşup iýmitlendirip başlapdyrlar. Bu, seýisleriň pikiriçe, atlara adaty bolmadyk güýç beripdir...

Türkmenler öz ahalteke bedewleriniň boýnunyň uzynndan inçe bolmagyny gazanmak üçin, oňa ot - iými ýörite gazylan çukurlarda beripdirler. Şeýdibem, olar ot - iým iýen mahallary atlaryň boýunlaryny süýndürmegini gazanypdyrlar. Taýçanaklara arkasyna belli bir agramdaky ýüki atyp, çalt ylgamakda tälim beripdirler. Bu tälim ot - iýmiň çäkli mukdary bilen utgaşdyrylyp, taýçanaklaryň döş kapasasynyň göwnejaý kemala gelmegi, gapyrgalarynyň tekiz we çeýe bolmagy gazanylypdyr. Döşüniň şeýle görmüşi atyň söweşjeňlik ukybyny artdyrypdyr, çünki ol şeýle ýaýbaň döşleri bilen duşmany gysyp - gowrupdyr, kuwwatly urgusy bilen ýere ýazypdyr. Atlar batly toýnaklary bilen-de duşmana zarba urmagy başarypdyrlar. Italiýaly syýahatçy, meşhur Marko Polo bolsa, şol bedew atlaryň toýnaklary barada: «olar şeýle bir berk welin, taplamagyň hem zerurlygy ýok» diýip, haýran galmak bilen ýazýar. Türkmenler ylmy taýdan «kapriol» diýlip atlandyrylýan atlaryň tebigy goranyş hereketlerini öz atlaryna diňe söweş meýdanynda ulanmagy öwredipdirler. Başga wagtlar özüni gije-gündiz bakyp - bejerýän adam-a beýlede dursun, ahalteke bedewiniň çagany-da depmeýändigini, ynýtmaýandygyny äşgär ýagdaýdyr.

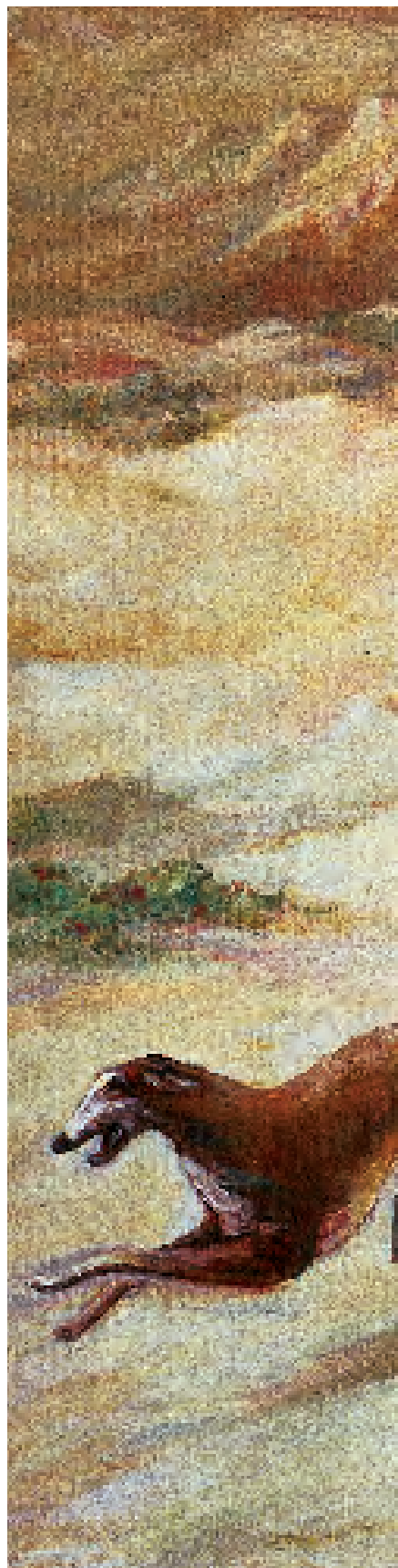

Gadym döwürlerden bäri başarjaň awçylar bolan türkmenler özleriniň atlaryny hem awa öwrenişdiripdirler. Atlar bilen gabamak usulynda edilen aw tutuş taýpanyň ýa-da harby ýörişiň önüsrasy goşunyň azyk - owkatynyň üstüni ýetirmäge mümkinçilik beripdir. Şunda hiç mahal haýwanlar gereginden artyk öldürilmändir.

Gabaw awlarynda meşhur türkmen tazysy hem ulanylypdyr. Ol atyň üstünde, eýesiniň arkasynda oturmaga öwredilipdir. Türkmenler tazylaryň tohumyny berk saklapdyrlar. Olar itleriň hemişe awa ukyply bolmagynyň aýratyn syrlaryny bilipdirler.

El guşlary bilen aw etmek aýratyn meşhurlyga eýe bolupdyr. Olary eldekileşdirmek we awa öwretmek uly ussatlygy talap edipdir. Başarjaň awçylar ýabany guşy tutanlaryndan soň, olary 10-15 günün içinde aw etmäge taýýarlamagy başarypdyrlar. Esasan hem ýabany guşlaryň üç görnüşi: bürgüt, laçyn we gyrgy aw etmäge öwredilipdir. Ilkinji günlerde guşlaryň kellesine ýörite gap geýdirilipdir ýa-da gözleriniň gabagy atyň gyly bilen tikilipdir. El guşy eýesiniň sesini arkaýyn duýup, eliniň üstünde ynamly oturyp başlanda, onuň gözlerindäki tikiňleri aýrypdyrlar. Gowy öwredilen ýabany guş awçynyň ynamdar kömekçisi bolupdyr, бүтін Aziýada ol örän ýokary bahalandyrylypdyr.

Türkmenler guýmagursak tohumçy - seçgiçilerdir, çünki olar asyrlaryň dowamynda diňe gerekçilerini çakyşdyrmak we diňe peýdaly tohum atlary seçip almak bilen, öz atlarynyň tohumyny birsydyrgyn gowulandyryp gelipdirler. Biziň günlerimizde-de, müňlerçe ýyl mundan ozal hem ýagdaý şeýle bolupdyr. Gadymy pederlerimiz hut öz döwri üçin, öz hajatlary üçin zerur bolan atlary ösdürüp ýetişdirmegi gazandylar. Şol döwürlerde bolsa olara söweşiji bedewler gerekdi we türkmenler şeýle atlary ýetişdirmegi başardylar, şol atlaryň kalbyna buýsançlylygy, başarjaňlygy ornaşdyrmagyň hötdesinden geldiler.

At türkmen üçin ähli zatdyr

«Saňa at diýmerin, gardaş diýerin, ýöne sen dogandan hem zyýada».
«Oguznama» eposyndan

Taryhyň uzak ýyllarynyň dowamynda her bir halk özüne mahsus milli gymmatlyklaryny döredip, asyrlar boýy sünnäläp, ajaýyp sungat derejesine ýetiripdir. Emma olaryň ählisi gaýtalap döredip bolmajak gözelligi hem-de umumyadamzat ähmiýetliligi bilen бүтін dünýä öwrülip gidibermändir. Hut şonuň üçinem, taryhyň gatlaryna nazar aýlanyňda, aklyňy haýrana galdyryjy gözelligi döredip, dünýä medeniýetine, adamzat ösüşine uly goşant goşan halklaryň juda kän dældigine göz ýetirmek kyn däl. Türkmen aty, halysy, saz gurallary, dutary, şaý-sepleri, alabaý iti, saryja goýny, ak bugdaýy - bular biziň milletimiziň döreden maddy gymmatlyklarynyň esaslary we göze dürtülip duranlarydyr. Bu halkyň ýadygärligi onuň özüdir. Çünki, şol taryhyň çarkandakly ýollaryna garamazdan, baş müň ýylyň dowamynda ol özüniň dörediji halk diýen ilkibaşdaky mertebesini saklamagy başardy. Şu ýerde ahalteke bedewiniň buýsançly keşbi halkyň özüniň taryhynyň simwoly hökmünde çykyş edýär.

Uzak taryhy göçe-göçlükler halkyň adyna degişliligi ýok edenem bolsa, genetiki häsiýetleriniň üýtgeşsiz ösüşinde ýüze çykyan esaslara welin, hiç haçan zeled ýetirip bilmedi. Hiç bir taýpa, döwlete bu halky öz taryhynyň dürli döwürlerinde ýok etmek ýa-da boýun egdirmek başartmady. Türkmenler güýçli döwlet hökmünde özüni görkezen milletiniň aslyny mydama üýtgeşsiz saklap galmagy başardy. Mukaddes Ruhnamada aýdylyşy ýaly: «Oguz han döwründen başlanýan türkmen döwleti Aziýanyň we Ýewropanyň ykbalynda aýdyň taryhy yz galdyrdy. Parfiýa döwleti, Gaznalylaryň türkmen döwleti, Seljuk türkmenleriniň döwleti we Köneürgenç türkmenleriniň şalygy dünýäniň taryhy - syýasy ýagdaýyna düýpli täsir etdi, ösüşiniň şu döwriň ykdysadyýetini hem-de medeniýetini görülmedik belentlige göterdi».

Millet hökmünde döränden bäri dünýäniň ägirt uly giňişliklerine ýol salan we uly döwletleri döreden türkmenleriň az sanly we güýji pes bolmaga haky ýok. Ýogsa, dünýä taryhynyň ähli çatryklarynda türkmeniň özboluşly hem-de durmuşa ukyply medeniýetiniň janly şaýady, anyk aýdylanda, söweşeň bedewi döremezdi. Çünki ol ýelden yüwrük şol bedewi bilen dünýä çykdy, uly söweşlerde ýeňişleri gazandy. Türkmeniň atly goşuny taryhyň бүтін döwründe dünýäde iň naýbaşy atly goşun hasaplanylýdyr, türkmen atlary bolsa türkmen döwletlerine we hökümdarlaryna şan-şöhrat getiripdir. Harby sungat hem gülläp ösüpdir. Bu ylmy başarnyk asyrlaryň geçmegi bilen has-da kämilleşip, diňe bir beýik serkerdeleri däl, eýsem gadymy habarlarda aýdylyp geçilişi ýaly: «tupandyr ýyldyrym kimin bolmajysy bolýan we söweşde ýeňilmegi bilmeýän» atsyz - sorsuz gahrymanlary hem dünýä inderipdir.

Atly söweşiň esasy tilsimi «ýanbermezlikden» ybaratdyr. Türkmenler gaty eýerde oturyp, gadymy döwürlerde-de, has giçki zamanlarda-da şol söweş tilsimini ulanypdyrlar.

Hunnlar hem, parfiýalyar hem, seljuklar hem pytraňňy söweşmegiň kämil usulyny ele alyp, duşmany ahyrky müdetine çenli ysgyndan gaçyrypdyrlar we olary gabawa alypdyrlar. Şondan soň, bada-bat bir gyra çekilip, agyr atly goşunyň söweşe girmegi üçin ýol açypdyrlar.

Halkyň hakydasynda atlaryň özlerini hut ynsan ýaly alyp barýan häsiýetlerini suratlandyran, türkmenleriň azat edijilik göreşiniň unudylmaz pursatlaryny janlandyran hakyky taryhy wakalar näçe diýseň bar. Türkmenler uzak taryhyň dowamynda ajaýyp ýeňişleri gazanyp gelen hem bolsalar, deň bolmadyk tutuluşyklarda ene topragyň mertebesini hemde azatlygyny gorap, has dartgynly ýagdaýlara-da duçar bolupdyrlar. 1860-1861-nji ýyllarda Merwde bolan uruşda duşmanyň alty müňlük atly goşunynyň türkmenleriň elli sany atlysyna garşy söweşde hiç zat edip bilmändigi barada hem ýatlanylýp geçilýär.

XIX asyryň aýaklarynda türkmenler öz taryhynda öz topragy we azatlygy ugrundaky iň soňky söweşi başdan geçiripdiler. Olaryň şol söweşde görkezen mertligi we gahrymançylygy bolsa, duşman goşunlaryny hem aňk edipdi. Kyrk günläp ýan bermedik, diňe duşmanyň topunyň, ok-därisiniň öňünde synan Gökdepe galasy bolsa halkyň edermenliginiň we şöhratynyň öçmejek sahypasy bolup, türkmenleriň watançylyk göreşiniň taryhyna girdi. Şol söweşiň şaýady bolanlaryň biri haýran galmak bilen şeýle ýazýar: «... gylç bilen ýaralanan ahalteke bedewi öz üstünde türkmen

ýigitleriniň üçüsini kazaklaryň kowgusyndan halas edip, Merwe baryp ýetipdir (aralyk 500 wýorsta golaý)».

Türkmenler hemişe-de - ýeňiş gazanyp rowaçlanan günlerinde-de, ýeňlip synan günlerinde-de, ýa-da özlerine bagly bolmadyk sebäplere görä, mesgen tutan keseki ýerlerinde-de şol durkuny sakladylar. Birinji jahan urşy ýyllarynda-da ýagdaý şeýle boldy, şol urşa türkmen atly goşuny ýollanypdy. Olaryň bu ýowuz uruşda edermenlik bilen söweşişi, gazanan şan-şöhraty şol ýyllaryň harby maglumatlarynyň ençemesinde beýan edilýär. Şolaryň birini mysal getireliň: «... Bu syratly, garaýagyz, gaba telpekli we çäkmenli adamlar özüni ýaly syratly, bir ýerde durmaýan ynjalyksyz we hortap atlary bilen hemme ýerde görenleri haýran galdyrýarlar, hemmeleriň ünsüni çekýärler. Olar gyradeň hatar bolup hem duranoklar, «dostlar» ýaly, egindeşler ýaly agzybirlik hem gözsüz batyrylyk bilen duşmanyň üstüne arslan kimin okdurylýarlar. Şeýdibem, özüne mahsus söweş tilsimlerini ussatlyk bilen ulanyp, ýüwrük atlary hem egri gylyçlary bilen duşmany kül-peýekun edýärler. Haçan-da, olar ata atlananlarynda, dabaraly we owadan hereketler bilen çäkmeniniň synyny ýygnaýarlar-da, batly ses bilen öň hatardakylara ýola düşmek barada haýkyryp habar berýärler. Olar atlaryny kän bir ýüzin saldyryp çapanoklar, diňe ýorgaladyp, asuda we ykjam ýörişde gadam urmagy halaýarlar. Eeriň üstünde bolsa şeýle bir gelşikli, owadan, göni oturýarlar welin, göýä olar şol ýere ýelmenen ýaly, şol boluşlary bilen göreniň gözünü dokundyrýarlar. Bu edermen atlylar şu jelagaýlarda hem duşmanyň ähli pirimlerini öňünden aňyp, onuň pyýada goşunyň üstüne atly hüjüm etdiler. Olaryň bu okgunly çözüşyny näçe wasp etseň, edip oturmaly. ...Tekeleriň bu garadan gaýtmaz çözüşyny gören rus esgerleri hem «ura» diýip, haýbatly haýkyrmak bilen duşmanyň üstüne eňdi. Duşman derbi-dagyn edildi. Hut şeýle hem bolmalydy. Bu gazanylan ýeňşe önjeýli goşant goşan tekeleri beýleki söweşijiler ellerinde göterip hormatladylar. Olar bolsa, göwni bir ýaly, dymşyp durlar, şeýle söweşiň ýene bolmagyna garaşýan ýaly, gara gözleri ýanyp dur. Olar diňe aňşamara - dynç alýan mahallary ýuwaşja hümrdeşip, biri-birine söweş pursatlary barada gürrüň berýärler. Duşmany nähili ýepbektändigleri, wepaly dostlary bolan atlarynyň kyn ýagdaýlardan özüni nähili alyp çykandyklary barada ellerini kelemenledip söhbet açýarlar...».

Türkmen atynyň çylşyrymly söweşeň tälimine köp zatlar giripdir: çapyksuwar atdan ýykylanda, ol öz eýesiniň ýanyna baryp durupdyr we oňa hiç kimi golaýlaşdyrmandyr. Çapyksuwar ölen kişi bolup ýatanynda, at ony öz üstünde alyp gaçmagyny dowam etdiripdir. Bedew ýaralanan esgeriň golaýynda dyza çöküpdir we oňa eýere münmäge kömek beripdir, eýesini söweş meýdanyndan alyp çykypdyr, dürli tilsimleri - ýalandan yza çekilmek, duşmanyň daşyny gabamak we beýleki tilsimleri ýerine ýetiripdir. Ýeri gelende aýtsak, taryhçylar dürli eýýamlarda Türkmenistanda ýaşan halklaryň harby sungatynyň dowamatlylygyna ünsi çekýärler.

Ýer ýüzünde dowam eden uruşlar, megerem, taryhyň ikinji derejeli alamaty bolsa gerek. Häzirki zaman dilinde aýdylanda, birinji alamat adam faktory bilen baglanyşyklydyr. Ol dünýäniň ösüş we progres tarapyna hereketini kesgitleýdi. Ynsanyň söýgi bilen sönnäp ýetşdiren aty onda möhüm orun eýeledi.

Türkmenler bu dünýä uruşmak üçin däl, ýaşamak üçin geldi. Medeniýeti ruhy dünýäsi bilen goşulyşan bu halkyň ruhunyň çuňňur köklerini gatbar-gat açýan mukaddes Ruhnama onuň deňi-taýy bolmadyk uzak möhletini-de teswirleýär. Türkmen medeniýetiniň aýrylmaz bölegi, megerem, eýesi bilen ykbaldaş bedew atdyr. Ol türkmeniň durmuş şatysyna ýan bermän ýaşamagynyň we dünýä bolan düýpli garaýşynyň janly şaýady boldy.

Gadymy akyldarlaryň biri şeýle belläp geçýär: «Olar atyň üstünde ýerde oturanlaryndan köp wagtlap bolýarlar». Bu bolsa parfiýalaryň döwürdeşleriniň biriniň galdyran subutnamasy: «Olar hemişe -uruşda-da, myhmançylykda-da, döwlet we hususy işlerini amala aşyranlarynda-da at üstünde gezip, olar atly syýahat edýärler, duşuşýarlar, söwda edýärler, geňeşýärler». «Allanyň her bir perzendi ýaşlygyndan at üstündedir» diýip, XIX asyrdaky bu toprakda bolan rus syýahatçylary haýran galmak bilen belläpdirler.

At - türkmen üçin ähli zat. Ol halk dabaralarynyň ählisinde: toýlarda, ogul perzendiň dogulmagy mynasybetli geçirilýän dabarlarda, sünnet toýlarynda möhüm orun eýeläpdir. At çapyşygy, at üstündäki oyunlar geçirilipdir, owlaga çapylýpdyr. Uly wakalaryň we baýramçylyklaryň ählisi 250 metrden 1000 metre çenli bolan aralyga at çapmak ýaryşlary bilen başlanypdyr. Häzirki günlerdäki at çapyşyklaryny we çapyksuwar bilen bir jan - bir tene öwürlip, ýel ýaly atlyp barýan bedewleri hem-de kalby uly goýberilen bedew bilen deň çapýan janköerleriň gözünü synlamagam ýeterlik. Ol gözlerde şagalaňly pursatda ynsan gözlerinde aňladyp bolýan ähli zatlar bar.

At - türkmen üçin hemme zat. Bu geçmişde-de, şu günlerem şeýle. Ol barada münherçe nakyllar we atalar sözi döredildi, ol dilden aýdylýan ähli halk döredijiliginiň gahrymanyna öwrüldi. «Görogly» şadessanyndaky öz eýesini daglardan hem-de derýalardan aşyryp halas edýän Gyraň ýaly, hyýaly bedew bolan Döldüliň ady hem joşgunly durmuşyň mukaddes nyşany bolup türkmenleriň aňynda ýaşayar. Döldüliň «ahyry», «gazygy», «toýnagynyň yzy» Türkmenistanyň dürli künjeklerinde saklanyp galypdyr. Aşgabadyň etegindäki Bagyr obasynyň ýaşajylary Döldüliň toýnagynyň yzy galan daşy gözleriniň göreji ýaly aýap saklaýarlar. Olar kesellän taýçanalary ýedi mertebe onuň daşyndan aýlasaň, sagalyp gidýär diýip, hasap edýärler.

Bilermenleriň tassyklaýyşlary ýaly, elden iýmlenen, türkmen maşgalasynyň söýgüsi we aladasy bilen gurşalyp alnan ahalteke bedewi hemişe ynsan bilen gatnaşykda bolup, onuň özi hem adam häsiýetlerine eýe bolýar. Bedew ýel ýaly ýyndamlygyny, asylylygyny görkezip, hemişe kömege ýetişipdir. Ahalteke atyna ýöne ýerden «mawy ganly» bedew diýmeýärler.

Geçmişde her bir türkmeniň howlusynda at bolupdyr. Eger at taýçanaklasa, bu habar edil çaga dünýä inen ýaly, çar töwerege buşlanypdyr. Atda lakam diýen zat bolmandyr, diňe at goýlupdyr. Olaryň nesil daragty hem edil ynsanyňky ýaly - ogul, gyz, agtyk, çowluk diýlip atlandyrylypdyr... Türkmenlerde: «Ertir tur, ataňy gör, ataňdan soň - atyňy» diýen pähim bar.

Zergärçilik sungatynda hem başarnyklaryny görkezip, özlərini dünýä tanadan türkmenler öz atlaryny «alagaýyş» diýlip atlandyrylýan ýörite kümüş şaý-sep bilen bezäpdirler. Bu döp öz gözbaşyny gadymy döwürlerden alyp gaýdýar. Şol döwürlerde bolsa, söweşe çykyan atlaryň bedenini ýüzlerçe ýuka kümüş apbasylardan ybarat bolan sowut bilen örtüpdirler. Ol apbasylary merwli zergärler ýasapdyrlar, çünki şol zamanlarda Merwde zergärçilik sungaty has gülläp ösüpdir. «Amazonkalar» -söweşiji zenanlar üçin toplumlar, soňra bolsa zenanlar üçin bezeg şaý-sepleri hem şol ýerden çykypdyr. Şol şaý-sepler häzirki wagtda hem öz ähmiýetini birjik-de ýitirmän gelýär.

XIX asyryň başynda Türkmenistanda bolup gören wenger syýahatçysy A.Wamberi öz ýazgylarynda şeýle ýagdaýdan täsin şaýatnamalaryny galdyrypdyr: «Türkmenleriň baş ýaragy gürrüňsiz suratda atlardyr, şonuň üçin hem bu çöl gerçekleri atlaryny öz keywanysyndan hem, çagalaryndan hem, özünden hem zyýat söýýärler. Olaryň atlara şeýle

yhlasly ideg edişlerini, aýazdyr tüp yssydan goraglamak üçin olaryň endamyny ýyly zatlar bilen ýapyşlaryny, öz egin-eşikleri sallam-sajak bolsa-da, atlaryny we at eýerlerini sünnäläp bezeyişlerini synlamak täsindir we geňdir. Hakykatdan hem ajaýyp türkmen bedewleri şeýle hormata, şeýle alada doly mynasypdyr, olaryň ýüwrükligi, çydamlylygy barada aýdylýan ähli zatlarda jinnek ýaly hem ulaltma ýokdur».

Türkmenler taryhy ýagdaýlara uýgunlaşmak bilen, çarwa we oturymly ýagdaýda-da ýaşapdyrlar, kuwwatly döwletleri hem gurupdyrlar we yns-jynssyz çöl - beýewanlara hem özlerini atyp, şol jelegaýlarda-da mesgen tutupdyrlar, ençeme ýurtlary hem basyp alypdyrlar we öz hanlyk sürýän ýerlerinden jyda düşüpdirler, ýöne olar ruhy dünýäsiniň bozulmaz kanunyna tabyn bolan öz durmuşynyň içki tertibini welin, hiç haçan üýtgetmändirler. Olar öz ene topragyndan, öz tebigatyndan kemal tapyp, terbiýelenip, ýaşamaly, döwran sürmeli, durmuş eşretlerini teňnelik bilen duýmaly şertlerine doly derejede uýgunlaşmak endiklerini özleşdiripdirler. Türkmen bularyň hemmesini haýran galaýmaly we buýsanmaly sadalygy we ak ýürekli pähim-paýhasy bilen utgaşdyrmagy başardy. Çöl balasy bolan türkmen dünýäniň özi üçin ýaramly nusgasyny döretdi, şol nusga görä bolsa, durmuşyň ähli öwürümlerinde - kuwwatly döwletlerden başlap, böleklere bölünen çarwa durmuşyna çenli, patyşanyň kaşaň köşgünden başlap, çopan külbesine çenli öz mertebäni dolulygyna saklamak we asyl bolşunda galmak ukybyna eýe boldy. Bu toprakda beýleki jelegaýlardaky ýaly baýlyk esasy orny eýelemeýär.

Türkmenler üçin at baýlygynyň baş seresi, baş ölçegi boldy. Çünki durmuşyň köp taraplylygynyň, ýagny maddy we ruhy baýlyklaryň bir bitewi ulgama goşulýşmagynyň gözbaşy hem şondan gaýdýar.

Türkmen zenanynyň ilkinji dokan halysyna hem, megerem, at sebäp bolandyr. Sebäbi atyň üstüne ýapylýan ýüň ýapynja gorag - türgenleşik wezipesini ýetirmek bilen bir hatarda, onuň endamynyň gury we owadan bolmagy üçin hem zerur bolupdyr. Atyň göwnejaý der çykarmagy üçin, sap ýüňden edilen dykz atkeçe zerur bolupdyr, ol bolsa saryja goýnuň inçe ýüňünden edilipdir. Ýeri gelende aýtsak, saryja goýun-da türkmen topragynyň gadymy halk tohumçylygynyň meşhur önümleriniň biri bolup durýar. Megerem, şeýlelik bilen, meşhur türkmen halysy-da bedewiň eldekileşdirip başlan ilkinji günleri dünýä inip, gamyşgulak bedew bilen bir hatarda bu halkyň durmuşynyň aýrylmaz bölegine öwrülendir. Tebigatyň gudratyndan hem-de adam ellerinden dörän bu iki täsinlik, ýagny diýseň owadan halydyr bedew bolsa, türkmen ýigidiniň we onuň wepaly ýanyoldaşynyň dünýä garaýşyny hem-de özüni alyp barşyny, edim-gylymlaryny hem-de gözəl keşbini kesgitleýär. Dogrudanam, ýelden ýüwrük bedew türkmen maşgalasyny sähel salymda alys menzillere ýetirip, howp-hatardan halas eýläp bilýän bolsa, durmuşyň dowam etmegi üçin täze ýurtda gözüň ýagyny iýip barýan ajaýyp halyny ene topraga ýazaýmak ýeterlikdir...

Dünýäde hiç bir zenan hem henize - bu güne çenli türkmen zenanlary ýaly halynyň üstünde şeýle gelşikli we zynatly oturyp - turup bilýän däldir. Bir mahallar ol zenan şeýle ýeňillik we kaşaňlyk bilen aty eýerlemegi başarardy. Bedew üçin diýseň nepis nagyşlar we şelpeler bilen bezäp, owadan atkeçeleri ederd. Oň ýatlanylýp geçilen Altaýyň Pazyryk depelerinden tapylan haly hut şeýle bezegler bilen bezelipdir.

Türkmenler öz bedew atlaryny timarlap, kämilleşdirip, ony maşgalanyň deňhukukly agzasy, söweşiji gardaşy hasaplap, şol bedew atda durmuş - taýpa dagynyklygyny birleşdiriji halkany görüpdiler. Olar ata tutuş durky bilen uýup, onda bir bitewi durmuşy hasyl etmegiň serişdesini görüp, gaýduwsyzlyk, mertlik we watançylyk ýaly durnukly häsiýetleri özlerinde-de, meşhur «behişdi bedew» hasaplanýan bedew atda-da kemala getirdiler. Taryhyň öwrüm-öwrüm ýollarynda şol häsiýetleri bu ak ýürekli, buýsançly we ýeňilmezek halka, onuň ynsanpisint dal bedewine şan-şöhret getirdi.

Bäşinji pazyryk depesinden tapylan ýüň halynyň bir bölegi (Daglyk Altaý).

Gowudan gowy

«Atyň ady uly, düýäň dabany».

Türkmen nakyly

Türkmenleriň azatlyga we garaşsyzlyga eýe bolmaklary üçin azyndan ýene ýüz ýyl gerekdi. Şu ýyllaryň içinde halkyň başyna we onuň wepaly hemrasy bolan bedew atyň başyna, gör, näçe külpetler indi. Söweşjeň at taryhyň jümmüşine siňip gitdi. Jahan uruşlarynyň ikisi, şol sanda raýatlyk urşy, Türkmenistanyň çäginde yzy üzülmän ahalteke bedewleriniň çykarylmagy, kollektiwizasiýalaşdyrmak tarapyndan halk seçgiçiligine uly zyýan ýetirmegi - bularyň hemmesi gadymy türkmen atçylygyna uly ýitgi getirdi. Muňa geçen asyryň 80-nji ýyllarynda tohum ahalteke atlarynyň gany seljerilende ýüze çykan aý hakykat has-da aýdyň güwä geçýär. Şol seljermäniň netijesi boýunça umumyadamzat gymmatlygy hasaplanylýan arassa ganly «behişdi bedewleriň» diňe onlarçasý galan eken! Türkmeniň bedewe çäksiz söýgüsi bolmadyk bolsa, bu pajyganyň näme bilen tamamlanjakdygy belli däl.

Öňki döwürlerde türkmenlerde atlaryň ýazmaça şejeresi döredilmändir, ýöne olary atasynyň ugry boýunça tanapdyrlar we nesilden-nesle geçiripdirler. Arassa ganly ahalteke bedewleriniň ilkinji tohumçylyk kitaby 1898-nji ýylda peýda bolupdyr, ony düzmäge türkmen atçylary hemaýat edipdir. Bu halkyň gowudan-gowy atlara söýgüsiniň nyşanydy. Atlary daýhan hojalyklaryndan gözläpdirler, olar üçin çöldäki çarwalaryňka gidilipdir, kábirlerini bolsa eýeleriniň özleri getirip, öz bedewleriniň şejeresini dikeldipdir. Boýnaw diýen at gowularyň - gowusy saýlypdyr, halkyň müňýylyklaryň tejribesini öz içine alýan tohumçylyk işi ony atlaryň häzirki tohumlarynyň nesilbaşsý edipdir. 1895-nji ýylda doglan Boýnaw aýlawlaryň hiç birinde ýeňilmän, köp sanly we ýyndam nesil galdyryp, rowaýata öwrülen bedew bolupdyr. Diňe ajaýyp at ýüzlerçe neslini galdyryp, tutuş giden ugruň nesilbaşsý bolup biler. Baýtallaryň ykbaly bolsa başgaça: olar özünden soň 10 - 12-den kän taý galdyrmaga ýetişenok. Şoňa görä-de, atlaryň şejeresi gadymdan bäri ajaýyp bedewleriň ugry boýunça atlandyrylýar.

Boýnawyň nesilleri baş sany özbaşdak ugruň nesilbaşsý boldy: onuň nesli Meleguş we Meleşek, olaryň nesli Baba Ahun bilen Döwlet Işan, şeýle hem şolaryň nesli Begnazar Aldyr, bulardan şu tohum giň ýaýradý.

Atlaryň baş sanynyň ilkinji zootehniki barlagy 1927-nji ýylda Ýer baradaky halk komissariatynyň meşhur zootehnigi K.Gorelowyň ýolbaşçylygyndaky topar tarapyndan geçirildi. Meşhur nesil daragtyny seljermekde we tohumyň genealogik düzümini ýüze çykarmakda hem K.Gorelowyň hyzmaty uludyr. Soňky barlaglaryň we takykklamalaryň esasynda 1941-nji ýylda atlaryň Orta Aziýa tohumlarynyň ilkinji Döwlet tohumçylyk kitaby çapdan çykdy. Oňa ahalteke bedewlerinden gelip çykan 287 sany aýgyr we 468 sany baýtal baradaky maglumatlar girizildi.

Häzirki wagtda ahalteke tohumyndan bolan atlaryň gurluş kysymy on ýedi ugur boýunça gidýär, olar aslyny şöhratly bedewlerden alyp gaýdýar.

Ine, olaryň ady:

Aksakgal
Skak
Eýeberdi Teleke
Gyrsakar
Dor Baýram
Posman
Sere
Pereň
Ýel
Gaplaň
Pakyr Pälwan
Sluçay
Garlawaç
Arap
Sapar han
Meleguş
Gelşikli

Döwlet tohumçylyk kitabynda beýleki atlar we ene baytallar ýaly, olaryň ählisiniň öz tertip sany bar, sebäbi ol ýa-da beýleki ugur çylşyrymly tertip sany arkaly görkezilýär.

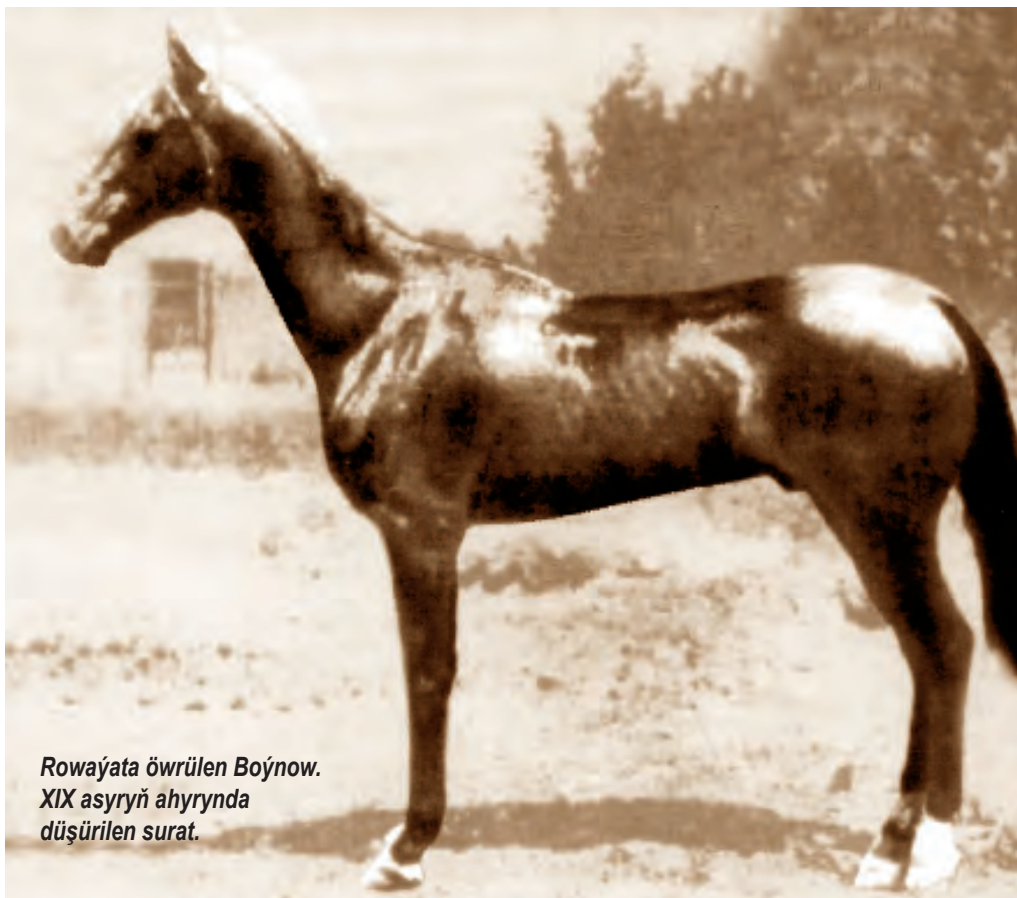
Köp sanly bedewler ahalteke tohumyny şöhratlandyrdylar. Olaryň ady halkyň hakydasynda müdimilik galdy. Şöhratly ugurlaryň biri-de Meleguş ugrudyr. Bu ahalteke bedewleriniň arasynda iň bir giň ýaýran, iň bir söýlüp ady tutulýan, deňi-taýy bolmadyk atdyr. Onuň gelip çykyşy halk içindeki meşhur rowaýat bilen baglanyşykly.

...Haýsydyr bir wagtdaky ýaryşda bedewleriň birine bäsdeş tapylmandyr. Ýaşulular geňeşip, bäsdeşi atdan däl-de, laçyndan saýlamagy karar edipdirler. Adaty bolmadyk ýaryş hakyndaky habar бүтін Ahala ýaýrapdyr, muny synlamaga münlerçe adam gelipdir. Ine-de, märekeden laçynyň eýesi saýlanypdyr, aldawajyny - çig eti ýokary galdyrypdyr. Dor Bedew bilen guşy şol bir wagtda belli aralyga goýberipdirler. Bedew giden mähelläni haýrana goýup, ýaýdan çykan peýkam ýaly süýnüp, pellehanadan ilki geçipdir. Şondan bäri ahalteke bedewlerine guşlaryň ady, ýagny: Meleguş, Garlawaç, Garaguş, Laçyn, Durna, Bürgüt atlary dakylýar diýýärler. Meleguş ýaly ahalteke bedewi atlaryň äşgär tanalýan giden bir neslini emele getirdi.

... Bir gezek ugruň ajaýyp wekili hökmünde Meleguşlaryň biri Halkara Leýpsig ýarmakasynda iberildi. Halaýyk bedewi gysby halka bilen gurşady, olara atyň altynsow tekiz endamynyň ýalpyldysy hakyky däl ýaly görnүpdir. Bedew hakyky altyn bolup lowurdaýardy. Adamlar muňa ynanmandyrlar we aty reňkländirler öydүpdirler. Şu ýerde, ähli adamlaryň gözünüň önünde Meleguşy suwa düşүripdirler. Hezil edip suwa düşen Meleguş suw düwmelerini syçradyp, öňküsinden hem beter ýalpyldapdyr. Sergä gelenler haýranlar galypdyrlar, hemmeler türkmen bedewini ýürekden halapdyrlar we uzak wagtlaп ahalteke bedewiniň ýanyndan aýrylyp bilmändirler.

Meleguş Delidäki halkara sergisinde-de az üstünlik getirmedi. Atlaryň gозelligine inçeden baha bermegi we düşүнmegi başaryan hindiler atyň ýanyna beýan edip

*Rowaýata öwrülen Boýnow.
XIX asyryň ahrynda
düşürilen surat.*

bolmajak haýran galmak bilen geldiler hem-de Hudaýa seredýän ýaly geň galmak bilen ony synladylar. Serginiň ahyrky güni olar lowurdap duran bedewi güller bilen bezediler, onuň ýanynda sazandalar bilen tansçylary ýerleşdirdiler. Soňra ýurduň hormatly ýaşulusy şöhratly şahyr we serkerde, Hindistanda milli gahryman bilen deň hatarda hatyralanýan Baýram han Türkmen hakyndaky ýadygärlik hökmünde Meleguşy Hindistanda galdyrmagy tüýs ýürekden haýyş etdi. Şeýdip, Meleguş Hindistanda galdy.

Ähli döwürleriň ýazylmadyk kanuny boýunça türkmenler hiç wagt tohumlyk bedewlerini aýra salmandyr. Olar ölmäge-de taýyn bolupdyrlar, ýöne ata-babalarynyň asyrlaryň jümmüşinden gelýän bu kanunyna hiç mahal ikilik etmändirler. Şol wagt başga döwür höküm sürýärdi, ahalteke bedewiniň eýeleri-de başga adamlardy.

1935-nji ýylyň Aşgabat - Moskwa köp günlük atly ýörişi üstünlikli tamamlanandan soň, şol ýörişde ýekeje aty hem ýitirmedik jigitler eýýäm Moskwada gowudan-gowy bedewleri, şol sanda ap-ak Arap bilen hoşlaşdylar. Göni on ýyldan soň marşal Jukow şol bedewde Ýeňiş paradyny kabul etdi. Ahalteke bedewi bolan Arap iň gowy tohum atlaryň näýbaşysydy, ol güneşli ýurdumyzyň wekili bolup, Ýeňişin alamatyna, parahatçylyk wekiline öwrüldi! Muňa türkmenler nähili buýsanypdyrlar. Olar Arabyň uly hormata mynasyp bolmagy baradaky täsin wakany agtyklaryna we çowluklaryna gürrüň bererdiler.

Bu waka şeýle bolupdyr. Üflenip çalynýan saz gurallarynyň ritmine -owazyna duýgur at gerekdi. Munuň üçin iň gowy bedewleriň on sanysy seçilip alynsa-da, deslapdan iňlis aty göz önünde tutulypdy. Türgenleşik uzaga çekdi. Barlag hemmeleri surnukdyrdy,

atlary agyla gabadylar. Harby orkestr hem marş sazyny walsa çalşyp, dynç almakçy boldy. Birdenem, agylyň germewinden meýdança ak bedew böküp düşdi. Sazy diňleýän mysaly biraz säginip, ol walsyň owazyna pyrlanyp başlady. Hemmeler haýran galmakdan ýaňa doňup galdylar. Şol bada bu täsin, şöhratly, sazsöer bedew seçilip alyndy.

Bedew ata tutuş durmuşyny bagyşlan, kalbyny we hakydasyny siňdirip, yhlas we mähir bilen ýetişdiren, ýymtlandiren, türgenleşdiren türkmeniň ahwalatyna düşünmek hem-de seýsiň öz mähriban bedewinden nähili ahmyr, ýürek awysy bilen aýrylyşandygyna göz ýetirmek bolar. Şonuň üçin-de şol döwürler bedew ata ykbalyny baglanlara juda kyn bolupdy. Iň gowy, iň bir saýlama tohumly bedewleri mähriban topragyň çäklerinden daşary ibermek bilen ylalaşmak bolsa mümkin däl. Emma ýüregiňi para-para edýän şeýle halatlar bolsa az bolmandy. Onsoň, iň bir pajygaly döwürde-de ahalteke bedewleriniň tohumyny ýitirmän galany üçin türkmen seýislerine baky minnetdar bolmalydyrys.

...Eger türkmen seýisinden: «Türkmen atlary nähili türgenleşdirilýär?» diýip sorasaň, ol at barada, ahalteke atlarynyň adatdan daşary ukyp-başarnygy barada höwes bilen gürrüň berer, ähli türkmenlere, şol sanda özüne-de şan-şöhrat getiren ol ýa-da beýleki bir at barada rowaýata öwürlip, halkyň hakydasyna mäkäm ornaşan halatlary ýatlar. Özüniň bedewi seýislemekde alyp barýan anyk işleri barada welin, kän gürlemez. Diňe aty söýmelidigi, ony dogry ýymtlandirmelidigi, gije gök otlara düşen çygyň tämiz howasyndan dem alar ýaly gezelenje çykarmalydygy, kuwwaty ýetýänçä, bedeni, aýaklary çydaýança göwün isleýşi ýaly çapmalydygy barada aýdar. Islendik seýis aty adam ýaly, özi ýaly görýär. Atlary saklamagyň we türgenleşdirmegiň asyrlarboýy özleşdirilen kadalaryndan başga hem, seýis şol bir wagtyň özünde türgenleşdiriji, atbakar we çapyksuwar hem bolup durýar. Ol öz idedýän atlarynyň näme isleýändigini bilmek ukybyna eýedir, olar at çapyşygyň öň ýanynda hoşamaý sözleri, mähirli garaýyşlary bilen atyň göwnüni galkyndyrmagy hem başaýarlar...

Seýisler atyň ol ýa-da beýleki nähoşlugyndan dynmagyň ýüzlerçe täriňi bilýärler. Ýöne olar hiç haçan şol tärleri edil dermanhanadaky ýaly ýazyp bermezler. Muňa «syr saklamak» diýip düşünmeli däl. Çünki, seýisleriň pikirçe, «pagtabent» maslahatyň bir jinnek hem peýdasy ýok. Nähoşlan aty bejermek üçin ýöne bir dileki maslahat ýa-da ony görmek ýeterlik däl. Munuň üçin onuň halyny äňigine-şänigine çenli duýmagy, onuň çekýän hasratyny öz gerdeniňe almagy başarmak gerek. Hatda at çapyşygynyň öňüsyrasynda garşydaşynyň aty nähoşlasa, seýis ýaryşda ýeňiljekdigini bilse-de, oňa hökman kömek eder. Sebäbi ol şol ata diňe özüne mähir bolan serişdäniň kömek etjekdigini bilýändir. Aty özüňden hem, öz erk-islegiňden we duýgularyňdan hem ýokary tutmak baradaky ýazylmadyk kanun şundan ybaratdyr.

Seýisleriň şu nesliniň hyzmaty olaryň ata - babalarynyň işini dowam etdirip, ony täze sepgitlere çykarandagyndan, ýyndam atlaryň ajaýyp nesilini terbiýeländiginden ybaratdyr.

Aşgabat - Moskwa atly ýörişe gatnaşyjy Babaly Taýmazow türgenleşdiriji seýisleriň tutuş nesline baş bolup, ahalteke atlaryna tutuş ömrüni bagyş etdi. Aşgabat ýertitremesinde ol bütün maşgalasyny ýitirdi, onuň özüniň aman galmagyna bolsa, gije-gündiz ýanynda bolýan atlary sebäp boldy. Şol aýylganç gije ol athanadady...

At onuň durmuşynyň manysyna öwürüldi. Ol öz seýisleýän bedewlerine sabyrlylyk bilen hakyky jigidiň yhlasyny siňdirdi. Hakyky türkmen ýaşulusynyň nusgasy bolan Babaly Taýmazow watandaşlarynyň sadalygyna, sabyrlylygyna, howlukmazlygyna hakyky baha

Beýik Eňşe bagyslanan dabaraly ýöriş. 1945-nji ýyl.

berýärdi. «Meniň watandaşlarym öz üstünligini şeýle bir magtap durmaýan halk. Şatlygyny-da, gynanjyny-da içinde saklaýar. Şeýle durnuklylyk üçin atyňky ýaly ýürek gerek» diýip, ol gürrüň beripdi.

Babaly Taýmazow 1956-njy ýylda iňlis şa zenanyna sowgat berlen Meleguşdan ulusy - Angliýada galan Meleguş II Londona äkidişi barada, ine, şeýle gürrüň beripdi. «Men Meleguşa atlanyp, şu şa zenanyňka ugradym. Egnimde gyrgyzy don, başymda-da ak telpek bardy. At özüni sylaýandyklaryny duýup, oýnap başlady. Men bolsa, ol dili gysga etmez diýip oýlanýardym. Patyşa zenan ýylgyryp, ýeňillik bilen el çarpýar. Soňra jylawy iňlis seýsiniň eline gowşurýaryn. Ol ýaş oglan ekeni. Çakganlyk bilen ata böküp mündi. Birden patyşa zenan eliniň hereketi bilen şol iňlisiň atdan düşmegini düşündirdi. Ol göýä: «Türkmen bedewinden düş, öz atynda oturmak türkmenе ýaraşýar» diýmek islän ýaly boldy. Patyşa zenan paýhasly zenandy. Ilkinji görende, türkmen atynyň diňe türkmenе muwapykdygyny kesgitledi».

Dünýäniň köp aýlawlarynyň janköerleri Begmyrat Myradowyň we onuň Gandygabynyň ýeňişlerine el çarpdy. Ýöne Begmyrady il içinde diňe «Ýeňşik» lakamynda tanaýardylar. Ýene il içinde Ýeňşiğiň öz bedewlerini ýalňyz oglundan-da eý görýändigini aýdýardylar. Onuň ogly Döwlet ýetişip, atasynyň kesbini ele alansoň, muny hiç bir göwnüne almazdan tassyklady: «Eger men kakamyň bitiren işleriniň ýüzden birini bitirsem-de, özümdenrazy bolardym» diýip, Döwlet gürrüň berýär. Ýene ol kakasynyň nähili aradan çykandygyny aýdyp berýär: «Bir gezek kakam gowy görýän ýaş Garlawajynyň ýanyna ugrady, onda gezelenç etdi, agşamlyk bolsa ýüreginden tutdy...».

Ýöne Ýeňşik dirikä atlaryň bagtyny ýatyrان adamlaryň oýlanyşyksyz hereketlerini görüp, kän muşakkatlyklary başdan geçirmeli boldy. Atlaryň haýsy hem bolsa başga tohum,

hatda sap ganly iňlis tohumy bilen hem garyşdyrylmagyna bütin ýüregi bilen garşy boldy. Bir döwürde şeýle hem edipdiler. «Garnuwly gandan dörän atlaryň gatnaşan çapyşyklary uzak dowam etmez, türkmenler ýene öz tohum atlaryna gaýdyp geler» diýip, ynjalyksyz seýis aýdýardy we onuňky hakdy.

...Dirikä ady şöhratlanmadyk Ata llew üçin at özünde bütin dünýäni jemleýärdi. Ol ýogalansoň, ady rowaýata öwrüldi. Onuň hakdan içen çapyksuwardygyny, Hudaýtarapyn berlen seýisdigini aýdýarlar. Ata zordan münýän oglanjyk indi ondan düşmeýärdi. Ata llew bütin ömrüne «Komsomol» atçylyk zawodynda türgenleşdiriji we çapyksuwar bolup işledi. Şoňa görä-de, oňa şöhrat-da, başlyklaryň öwgüsi-de miýesser etmedi, misli ony görmeýän ýaly bolup gezdiler. Sebäbi şol ýyllar öz milli zatlarymyzyň gadyry bilinmedi, şonuň bilen birlikde söýgüli bedewiniň göwnüni tapýan, şonda gudrat görkezýän zehinli, hakdan içen seýsiň hem gadyry bilinmedi.

Ýöne Mariýa Danilowna Çerkezowa bilen bir hatarda türkmen topragynyň hakyky watançysy hökmünde türkmen atçylygynyň taryhyna giren, ahalteke bedewlerine ýüregi bilen berlen Dmitriý Terentýewiç Klimenko öz şägirdiniň gadryny bildi we oňa çäksiz buýsandy. Bularyň ikisiniň türkmen bedewlerine bolan söýgüsi we ahalteke atlarynyň hem olara söýgüsi barada rowaýatlar ýaýrady. Ykbalyny Türkmenistana baglan bu adamlar öz ömrüniň iň soňky günlerine çenli ahalteke bedewlerine we mukaddes topraga bolan mähirli garaýyşlaryny saklap gelipdir. Şol döwrüň ýüregi bilen bedew ata berlen seýisleridir çapyksuwarlary keseki syýasatyň gamyşgulak bedewe bolan adalatsyzlygyna garşy aýgytly göreşdiler we atlaryň tohumyny arassa saklamak, onuň doly ýitip gitmezligini gazanmak üçin köp işler etdiler.

Şu ýerde gysgaça gürrüň berlenleriň ählisi tutuş ömrüni tebigatyň ýaradan ajaýyp ahalteke atyna bagyşlan gahryman adamlardyr. Elbetde, bular türkmen atçylygynyň şöhraty bilen bagly bolan türkmen seýisleriniň hemmesi däl. Ahalteke atlaryna bagryny badan, olara hormat we halal hyzmat edenleriň ählisine «Türkmenistanyň at gazanan atşynasy» diýen hormatly at dakylady.

Sportda täze belentliklere tarap

«Agaç ekeni biler, at - bakany».
Türkmen nakyly.

Türkmen atçylygynyň taryhyna ýene bir şöhratly at - Wladimir Petrowiç Şamborantnyň ady ýazyldy. Urşuň oň ýanyndaky oba hojalyk sergileriniň birinde ol ahalteke bedewini (bu şöhratly Meleguşdy) görüp, oňa hemişelik maýyl boldy hem-de özüniň galan ömrüni, ykbalyny türkmen argamagyna bagyşlady. Şonuň hatyrasyna ol Türkmenistana göçüp geldi hem-de Aşgabat atçylyk zawodynda işläp başlady. Şamborant gerekli atlaryň gözleginde ýadawsyzlyk bilen çöli sökdi, uzakdaky obalarda boldy. Täsin synçylygynyň hem-de bedewe bolan çäksiz söýgüsiniň netijesinde ol ilkinji gezek göreňde atyň artykmaç taraplaryny saýgarmak ukybyna eýe boldy. Ol şeýle halatda seýrek ýalňyşýardy. Onuň seçip alan bedewleri soňra atlaryň ajaýyp neslini berdi. Belli ugurlary esaslandyryjylar Pakyr Pälwan we onuň öweý dogany, şu ugruň çempionynyň derejesini göteren Gelşikli Şamborantnyň tohumçylyk mirasydyr. Ol ägirt uly tagallalary bilen ahalteke bedewleriniň zawodynyň bölümleriniň döredilmegini gazandy. Gamyşgulak bedewleriň kastyna çykanlar bilen mydama darkaş gurap gezdi. Şamborant ömrüniň ahyrky günlerinde argamaklaryň ýurdy bilen hoşlaşandygyna soň-soňlaram ökünip gezdi.

Ol бүтін ömrüni türkmen atyna haýran galyp geçirdi. «Bu iň gadymylaryň gadymysy, sap ganlylaryň sap ganlysy» diýip, ol ahalteke bedewlerini adaty ata öwürmäge synanyşyklary berk tankytlaýardy. Şamborant söweşjeň türkmen atynyň tas ýitirilen gadymy görnüşini dikeltmek bilen meşgullandy, onda türgenleşmek we bökmeň babatda tebigy ukyby gördi. Ol ahalteke bedewlerine sportda uly geljeğiň garaşandygyna ynandy hem-de onuň haçandyr bir wagt iňlis atlary -gany boýunça türkmen argamagynyň mirasdüşerleri bilen deň çapmagyny arzuw etdi.

Sap ganly iňlis aty çakganlykda ahalteke bedewinden ozýar diýlip hasaplanýar, ýöne bu pikir bir tarapydyr. Çünki ol damarynda diňe ahalteke bedewiniň gany barlygy üçin dünýäde iň ýyndam tohuma öwrüldi. Munuň nähili bolup geçendigini bilmek örän gyzyklydyr.

...Türkmenler tarapyndan esaslandyrylan Osman imperiýasy Zeminiň üçden birinde 600 ýyllap hökümdarlyk etdi, şeýdip, türkmen topragyndaky ahalteke bedewleriniň örän köpüsini Ýewropa äkitdiler. Olar «türk atlary» görnüşinde Angliýa düşdi, şol ýerde bolsa atlaryň gadaryny gadymdan bäri bilýärdiler we onuň ähmiýetine düşünyärdiler. Gündogardan gelen gelmişekleriň ýerli tohumdaky atlara amatly täsirini gören iňlisler wagty biderek ýitirmediler. Tejribeli atşynaslar hasaplanýlan iňlisler ykbalyň dürli ýollary bilen Angliýa düşen ajaýyp gündogar höwür atlarynyň üçüsinden täze tohumyň özenini dörettdiler. Gara at bolan Baýerli Türk Wena gabalan wagty osmanlylardan alyndy we 1688-nji ýylda kapitan Baýerli Türk tarapyndan Angliýa ýetirildi. Dor Darli Arabiýany bolsa 1709-njy ýylda beduinlerden iňlis täjiri Tomas Darli satyn aldy. Gara dor Godolfin ahalteke aty 1724-nji ýylda

Fransiýadan Angliýa düşdi. Her näme-de bolsa, ahalteke atlarynyň tohumyndan bolan hut şol üç bedew täze iňlis tohumynyň erkek ugrunyň nesilbaşylary bolup, ganynyň saplygyny berk saklamakda onuň mundan beýläkki ösüşini kesgittledi.

Iňlis atlary arap bedewlerinden gelip çykan diýip uzak wagtlap hasap etdiler. Ýöne bu pikir iňlis tohumynyň nesilbaşylaryndan biri bolan Arap atly ahalteke bedewiniň adynyň bulaşdyrmakdan dörän zatdy.

Bu babatda ahalteke atynyňky şowuna bolmady. XVIII asyryň 90-njy ýyllarynda Germaniýa getirilen goňur türkmen atyndan belli trakenen tohumy ýaýrady. Trakenen zawodynyň tohumçylyk kitabynda ol hem arap aty hökmünde görkezilýär. Ol bu ady diňe bir gezek köpçülige görkezilende alýar, ýagny türk myhmanlarynyň biri şonda ony tanap: «Türkmen aty!» diýip, gaty gygyrypdyr.

Arap atlarynyň özi barada aýdylanda bolsa, atlardan başy çykýan araplaryň ahalteke bedewlerini çekip alandygy bir wagt subut edildi. Bu iş birmahallar, baryp Orta Aziýa yslamyň gelmegi bilen başlandy, şeýdip, «arabyň» gelip çykyşynyň hakyky sebäbi heňňamlaryň gatlarynda ýitip galdy. Hatda «Görogly» şadessanynda hem meşhur Gyratyň arap bedewinden gelip çykandygy aýdylýar. Ýöne bu şadessandaky arap medeniýetiniň täsiri bilen dörän tegmilleriň has giçki ýüze çykmagydyr.

Muňa garamazdan, ahalteke bedewi ahalteke bedewi bolupdy we şeýle bolmagynda galýardy. XIX asyryň ahyrynda rus syýahatçylarynyň biri özüniň bedewlerden galan täsirini şeýle beýan edipdi: «Onuň derisi örän näzikdir. Bedew arkaýyn duran mahalynda hem, onuň damarlary mese-mälim görünýär. Hatda atlardan başy çykmaýan adam hem hökmany suratda ahalteke bedewiniň arassa ganlydygy baradaky netijä gelýär». Aragamak diýlip atlandyrylan türkmen atlary Russiýa XV asyrdan başlap getirilip başlandy. Olaryň kömegi bilen don, strelesk, orlow - rostopçin tohumlary döredildi. Elbetde, Ýakyn we Orta Gündogaryň iň gowy tohumlarynyň damarlaryndan şu gan aýlanýar. Orta Aziýada garabaýyr, lokaý, naýman, Kawkazda garabag we kabardin, Türkiýede we Eýranda köp tohumlar şu gana eýedirler. Professor W.Witt «bütün dünýäniň medeni atçylyk

sungatyny kemala getiren gymmatly ganyň iň soňky damjalarynyň» hut ahalteke atlarynyň damarlaryndan akandygyny tassyklady.

Adamzat iki ýarym müň ýyldan soň, XX asyryň başynda sport bäsleşikleriniň gözelligini we tomaşasyny dünýä açyp görkezen gadymy ýunanlaryň beýik gazananlary bolan olimpiýa oýunlaryna gaýdyp geldi. Bu ähli täze zatlar has ýatdan çykarylýan köne zatlardyr diýen hakykaty ýene bir gezek tassyklaýar. Bu hakykat soňky ençeme asyrlaryň dowamynda biri-birini çalşyp gelen atly ýörişiň meşhur Ýewropa mekdebiniň gözbaşyna - atly ýörişiň tebigy ýörelgesine dolanylyandygyna güwä geçýär. Tälim bermegiň hiç bir emeli, agraldylan, şol sanda gamçylamak we debsilemek usuly atlarda tebigy bökmek, duýgurlyk we çakgan hereketi oýarmaz.

«Haçan-da gündogarda saz ýaňlananda, entek Ýewropa buzuň astynda uklap ýatyrdy» diýen giň ýaýran pähim owadanlykda we ýyndamlykda dünýäni haýrana goýan meşhur ahalteke bedewiniň mysalynda-da doly tassyklanylýar. Ol biziň meşhur Arabymyzyň nesli Absent ahalteke bedewidir. Ol diňe bir öz atasynyň meşhurlygynyň derejesine ýetmän, eýsem ony has belentliklere galdyryp, dünýä atçylyk toplumynyň taryhyna girdi. Ol birbada Olimpiýa oýunlarynyň üçüsünde, ýagny Rimde (1960 ý.), Tokioda (1964 ý.) we Mehikoda (1968 ý.) ýeňiji bolup, on iki ýylyň dowamynda Olimpiýa birinjiligi saklady. Belli çapyksuwar Sergeý Filatow bilen ol dünýäni dyza çökerip, «XX asyryň bedewi» adyna mynasyp boldy. Atlaryň bäsleşiginiň iň bir inçe görnüşlerinde Absende taý tapylmady, atly ýörişiň ýokary mekdebiniň iň ýokary görnüşini bolan passażda bolsa ol şeýle deňsiz-taýsyz hereketleri ýerine ýetirmegi öwrenip, hut şol görnüşde oňa ýadygärlik dikildi we biziň hakydamyzda ömürlük galdy.

Passażda aty gorgunyna goýberilip, takty saklap we dioganala geçilýän pursatda belli bir arakesmäni berjaý edýär (ýagny öň sag aýagyndan çep art aýagyna - öň çep aýagyndan - sag art aýagyna we tersine).

Maneždäki ýöriş meýdan synagyny we konkury (päsgeçilikleri geçmegi) öz içine alýan üç görnüşli bäsleşikdir, munda çapyksuwar gezegine sürmegi çalşyryp görkezýär, ýagny ädimlemekden ýorgalamaga ýa-da gorgunyna geçýär we ş.m.

Hut tebigy gezerine sürmek atly ýörişiň belli Wena - ispan mekdebiniň öz içine alýar, ol çapyksuwarlyň münen atynyň hereketiniň çapyksuwarsyz hereketi bolmagy ýaly gazanmakdyr. Dünýäniň güýçli çapyksuwarlary - ähli ýörişiň iň gowy iňlis, italýan, nemes mekdepleriniň wekilleri bilen ýaryşda çykyş edip, Sergeý Filatow ahalteke bedewi bolan Absentde, şol ýyllarda ýazylyşy ýaly, «sowet mekdebiniň däl-de, türkmen atyny terbiýelemegiň asyrlara uzaýan mekdebiniň görkezmege başardy». Özünüň «Rim el çarpýar» atly kitabynda ol bütün dünýäni dyza çökeren ahalteke bedewiniň keşbini şeýle beýan edýär: «Meniň öňümde arzuw-islegimi janly durmuşa geçiren bedew dur. Ýalpyldap duran gözel at, adaty bolmadyk ykjam görnüşde. Onuň maňlaýy ak ýyldyzly kellesi täsin görünýär. Buýsançly guw boýny bar. Ak reňkli aýaklary, ykjam oňat bölünen guýrugy uzyn. Iş wagty Absent çaga ýaly diýeniňi edýärdi, ony türgenleşdirmek aýratyn ýeňil. Dogry, ol örän gaharjaň we örän ynjk. Oňa depiläp temmi bermek pikirinde hem ýokdy. Çünki Absent şeýle temmini örän ýokunç görýär we ony uzak wagtlaý ýadynda saklýar. Onuň bilen işläň ähli döwürde oňa hiç mahal berk temmi bermedim».

Absentiň olimpiýa münberlerini eýelän wagtyna çenli atçylyk sportunda baş öwretmegiň Günbatar Ýewropa mekdebi ykrar edilipdi, ol netijeli, ýöne atlar üçin örän kyn emeli hereketlerden ýüz öwürdi. Sportçularyň çykyşlaryna çemeleşme we olara baha

berme hem düýbünden üýtgedi. Çykyşlar ozalky ýaly owadan bolmalydy. Ýöne häzir owadanlyk öňürdiklemek ýa-da üç aýakda ýorgalamak ýaly iň çylşyrymly hereketlerde däl-de, çapyksuwarly atlaryň ýeňil, tebigy, erkana hereketinde, onuň adama doly we höwesli tabynlygynynda görülýär.

Absent ahalteke bedewiniň dünýä atçylygynyň parlak ýyldyzy bolup döremegi hem tötänden däl. Onuň hereketleri diňe çapyksuwar tarapyndan sazlanman, eýsem türkmen atçylygynyň asyrlara uzaýan medeniýeti, gadymy seýişçilik mekdebi tarapyndan sünnälendi.

Birmahallar türkmen atlary surnaýyň owazyny eşidip, çapyp barýarkalar yzyna öwrülipdirler we çapyksuwarlary yzyna äkidipdir, bu hileli harby tärleriň biri bolupdyr. Sap ganly iňlis bedewiniň taryhyna dolanyp, oňa häzirki zaman atşynaslarynyň köpüsi tarapyndan belleniýän tälim berlişine ünsi çekeliň. Häzirki zaman ahalteke we sap ganly iňlis tohumlarynyň arasyndaky haýran galdyryjy meňzeşlik iňlisleriň öz atlaryny türkmen atlary bilen köpeltmegi hem-de kämilleşdirmegi aýlawla niýetläp amala aşyrandygyna şaýatlyk edýär diýip, olar aýdýarlar.

Bu netijenamany türkmen bedewiniň ganyndan emele getirilip, soňky ýüzýyllykda şu ugurda ösdürilen dünýäniň beýleki çapylýan atlarynyň tohumlaryna hem degişli etmek bolar. Bu, aýratyn-da, medeniýetleşmekde atlary diňe serişdä öwürmän, eýsem maksada - lezzet almagyň, dynç almagyň, sport şowhunynyň maksadyna öwren Ýewropa üçin häsiýetlidir.

Mälim bolşy ýaly, ahalteke atlary şu döwürde juda hasratly ykbala sezewar boldy. Ol hak eýesi türkmeniň wepalylygynyň güýji bilen öz ganynyň arassalygy hem-de ýitip ýok bolup gitmezligi üçin göreşdi hem-de ähli ýowuzlyklara döz geldi. Ýöne biziň bedewlerimiz ähli döwürde bütindünýä atçylyk sportunda ilkinji bolupdy we şonlugynda hem galdy. Biz bu ýerde diňe Absendi göz önünde tutmaýarys. XX asyryň ortalarynda Arap 2 metr 12 santimetrlik belentlikdäki päsgelçilikden böküp geçip, dünýä rekordyny goýdy. Uzynlygyna bökmeň boýunça dünýä rekordyny bolsa (8 metr 78 santimetr) Perepel ahalteke bedewi täzeledi. Ahalteke atlary bolan Penteli, Gerek hem-de Mogara konkurda, Propeller üç görnüşli bäsleşikde ýokary üstünlikleri gazandy.

Aşgabat - Moskwa atly ýörişinde (1935 ý.) çapyksuwarlaryň otuzysy 84 günde 4300 kilometr aralygy geçdiler, şunda gündelik geçilýän aralyk 120 kilometre çenli ýetdi, bu aňryçäk aralykdyr. Oňat ahalteke aty bir minutda bir kilometri geçýär, bu hem deňi-taýy bolmadyk netijedir.

Çapyksuwar sportçular ahalteke atlarynyň giň, netijeli hereketlerini: ýumşak ädimini, erkin gorgunyny, kuwwatly ýorgalamagyny belleýärler. Oňa erk etmek ýeňil, bökmege tebigy ukyby bar, islendik päsgelçilige batyrgaý barýar. Oňa diňe beden ýagdaýyna we atyň keýpine baha bermäge ukyply bolan akyly çapyksuwar atlanyp biler. Atşynaslar bu bedewiň ýokary derejeli nerw ulgamy, ýiti duýgusy bolan ähli zada düşbi atdygyny aýdýarlar.

Ahalteke atlarynyň tebigylygy induransdyr, ýagny bütin dünýäde atçylyk sportunyň iň köpçülikleýin hem-de giň ýaýran görnüşine öwürülen dowamly atly bäsleşikdir diýip, sportçular belleýärler.

Halkara talaplary alty ýaşdan kiçi atlary synamaga induransa gatnaşyjylara mümkinçilik bermeyär. Türkmende «Hakyky bedewiňki ýedi ýaş» diýen nakyl bar. Olarda ýedi ýaşda bedewiň kämelligiň çür depesine çykýandygy hakdaky many bar. Sowet döwründe

Sergeý Filatow Absent bedewi bilen.

atlar alty ýaşanda hojalyga gaýtarylyp berilýärdi. Bu bolsa aty ahyryna çenli synamaga, ahalteke bedewiniň has uly ýaşda görkezýän çydamlylygy ýüze çykarmaga mümkinçilik bermeýärdi.

Ahalteke bedewi sirkiň arenasynda hem ajaýypdyr! Ol sirk tilsimlerini ussatlyk bilen ýerine ýetirýär. Bedewiň manežde milli oyunları - passajlary, tans hereketlerini ýerine ýetirişine haýran galýarsyň. Türkmenistanyň halk artistleri Döwlet Hojabaýew, doganlar Amandurdy we Batyr Annaýewler at üstünde çapmagyň gadymy sungatyny бүтін дүнýä şöhratlandyrdylar.

Häzir Türkmenistanyň atçylygy öz gözbaşlaryna dolanýar. Diňe adaty we arassa tohum atlary ýetişdirmek däl, onuň oňat sport aty bolmagyny gazanmak wezipesi hem öňde goýuldy. Iň adaty bedewleri ýüze çykarmaga kömek edýän synaglaryň görnüşine we aralygyna gaýtadan seredildi. Baýraklaryň birnäçe täze görnüşleri peýda boldy. Bu baýraklaryň ählisi atçylykdaky tohumçylygy kämilleşdirmek wezipelerine laýyk gelýär, tohumyň görnüşini nazara almak bilen, arassa tohum ahalteke bedewleriniň iň gowularyny dürli aralyklarda synap ýüze çykarmaga mümkinçilik berýär. Şu maksat bilen, ýylda iki gezek sergi - görkezilişi geçirilýär. Türkmen bedewiniň baýramy mynasybetli baş görnüş boýunça geçirilen ýazky sergi «Altyn asyr» sergi-görkezilişidir. Beýleki sergi-görkezilişi Garaşsyzlyk gününe bagyşlanyp, on üç görnüş boýunça geçirilýär.

1990-njy ýyldan başlap, ähli seleksiýa - tohumçylyk işleri «Türkmen atlary» döwlet birleşigi tarapyndan amala aşyrylýar. Ol ýöriteleşdirilen atçylyk hojalyklarynda atlary ýetişdirmegiň tehnologiýalarynyň berjaý edilmegini üpjün edýär.

Häzir Prezident athanasynda saýlama tohum bedewleriniň 281-si idedilýär. Bu ýerde häzir ahalteke atlarynyň tohumynyň ähli ugurlaryndan bedewler ýetişdirilýär. Athanada saýlama bedewler bolan Ýanardag, Pyýada, Bitaraplyk, Tebigat, Herekdag, Kerwenbaşy, Karfagen... seýislenýär. Bu atlar häzirki wagtda tohumçylyk -seçgiçilik işiniň ýeten belentligidir. Çünki bu atlar täze ugurlaryň dowam etdirijileri ýa-da başyny başlaýjylary boldular. Mysal üçin, şu görnüş boýunça dünýäniň çempiony Ýanardag köp çapysyklaryň hem-de sergileriň ýeňijisi we 1951-nji ýylda doglan meşhur Pakyr Pälwanyň neslindendir. Ýanardagyň ajaýyp keşbi ýurdumyzyň Döwlet gerbinde şekillendirildi.

Owadanlygyň we gzelligiň etalony hasaplanylýan Pyýada altynsow mele reňkli, 1955-nji ýylda doglan Pereňiň nesline degişli. Pereňiň ugrundan yzynda arassa ganly bedewleriň 76-syny galdyran Polatly aýratyn meşhurlyk gazandy. Şonuň üçin çapysyklarda köp ýyllap ýeňiş gazanan, ýyndam bedewleriň janköerleriniň müňlerçesine hakyky lezzet eçilen Polatla şol aýlawyň girelgesiniň öňünde ömürlik ýadygärlik oturdyldy.

Häzir onýylyklaryň dowamynda at çapysyklarynyň ençemesiniň şaýady bolan paýtagtymyzdaky aýlawyň durky doly täzelenýär. Aşgabatdaky Sirkiň binasynyň hem durky

täzelenýär. Onuň gaýtadan dikeldilmegi bilen türkmeniň meşhur at üstündäki oýunlary oňa gaýdyp geler.

Köpetdagyň etegindäki gözeli jülgede ýerleşýän, türkmen bedewiniň gaýtadan dikeldilmegine uly goşant goşan Türkmenistanyň ilkinji Prezidenti Saparmyrat Türkmenbaşynyň adyny göterýän iň häzirki zaman Ahalteke atçylyk toplumu türkmeniň buýsanjydyr. Bu toplumyň umumy meýdany 56 gektara golaýlaýar. Şu ägirt uly meýdanda çapuw ýodajyklarynyň üçüsi, tomaşaçylar üçin 5 müň orunlyk münber, iň gowy bedewler görkezilýän - gezdirilýän meýdança ýerleşýär. Göwnejaý enjamlaşdyrylan okuw otaglary we türgenleşik dälizlerini birleşdirýän çapyksuwarlar kluby üçin hem ýörite bina berildi. Atlar üçin suwy awtomatik usulda guýýan - dökyän ägirt uly howuz guruldy. Bir wagtda 300-den gowrak at saklap boljak giň athanalaryň altysynda bolsa ýörite howa arassalaýjy enjamlar oturdyldy.

Toplum immun - genetiki laboratorija bilen üpjün edildi, şol ýerde tohum daktiloskopiýasy usuly boýunça DNK seljermesini geçirmek bolar. Ýörite weterinariýa laboratorijasyna atlary bejermek üçin ähli şertler döredildi. Operasiýa we gözden geçirmek üçin gurallar, has kämil rentgen we UZI enjamlary bedewleriň «hyzmatynda».

Polatlynyň ýadygärliginiň açylyşy.

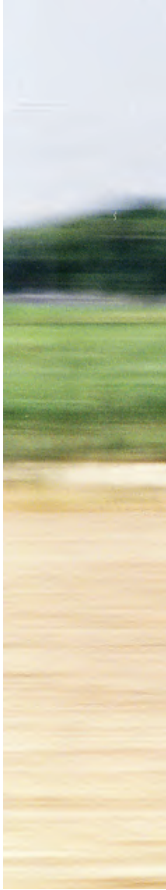

Uly halkara aýlawlarynyň ählisinde bolşy ýaly, bu ýerde hem janköerler üçin totalizator, şeýle hem çapyşygyň netijelerini ýalňyşsyz kesgitleýän fotopellehana göz öňünde tutuldy. Onsoň hem bu ýere ýöne dynç almaga, dünýäde iň gowy bedewler ýetişdirilýän Ahalyň tebigatynyň dag etegindäki gözelligine maýyl bolýanlar-da gelip biler.

Türkmen bedewi ýene şu ýere, mähriban tebigatyň açyk howaly gujagyna täzeden dolanyp, halkymyzyň öz gözbaşlaryna gaýdyp gelmek baradaky täsin kanunalaýyklygyny tassyklady. Şu taryhyň aýrylmaz bölegi hökmünde ahalteke bedewleri halk bilen bilelikde gaýtadan galkyndy, bu gün bolsa onuň bilen bilelikde beýik Galkynyşa - dördijiligiň we ösüşiniň täze belentliklerine tarap ýoluny ynamly dowam etdirýär.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Bu bölümde ajaýyp milli
mirasymyz bolan naýbaşy ahalteke
bedewleriniň 132-si barada gürrüň berilýär.
Olaryň ählisi Türkmenistanyň Prezidentiniň
atçylyk toplumynda — arassa ganly,
saýlama ahalteke bedewleriniň idedilýän
ýerinde ösdürilip ýetişdirilýär.

Pyýada

Altynsow öwüşgünli mele at, 1990 ýylda doglan.

Atasy: 967 Pudok, dor, 1973-nji ýylda doglan (914 Polatly – 1539 Kaplýa) Pereňň ugry.

Enesi: 2116 Bossan, dor, 1981-nji ýylda doglan (955 Kemal – 728 Bamy).
Gaplaňň ugry. Pereňň ugry.

Pyýadanyň nesil sejeresinde ene we ata ugurlarynda owadanlykda, ýyndamlykda şöhrat gazanan bedew atlar köp duşýar. Atasy Polatly ahalteke atlarynyň arasynda Moskwa şäherindäki Oba hojalygynyň gazananlarynyň sergisinde 3 gezek çempion diýlip yglan edildi. Pyýadanyň özi 1993-nji ýylda ahalteke atlarynyň arasynda çempion boldy.

Ölçepleri: (2000-nji ýyl): 159-160-172-19.0 santimetr;

Tohumçylyk gymmaty: 9.5-9-9-9-8.

Klasy: Naýbaşy.

Pyýada ýakyn aralyga örän ýyndam çapýar. 1994-nji ýylda synag üçin elguş bilen ýaryşa goşulanda Pyýada aw guşundan ozmagy başardy.

2-12-ýaş aralygynda Aşgabadýň aýlawynda 32 gezek çapdy. 28 gezek baýrakly orunlary eýeledi. "Beyik Serdaryň buýsanjy" baýragyna 8 gezek mynasyp boldy. 1988-nji ýylda ahalteke atlarynyň arasynda "Soltanyň güli" diýen gözellig sergisinde ýeňiji diýlip ykrar edildi. 1999-2000-nji ýyllarda ahalteke atlarynyň arasynda geçirilen "Altyn asyr" dien gözellig sergisinde ýeňiji boldy.

Oi höwür at. Onuň 30-dan gowrak taý nesilleri ajaýyp häsiýetlere eýe boldy.

Ýanardag

Altynsow öwüşgünli mele at, 1991 ýylda doglan.

Atasy: 1084 Ýalkymly, dor at , 1987-nji ýylda doglan (974 Aýgytly, gara dor, 1981-nji ýylda doglan. – 1879. Ýalançy, dor 1977-nji ýylda doglan.). Pakyrpälwanyň ugy.

Enesi: 2158 Dabaraly, gär, 1981-nji ýylda doglan (918 Senagat – 1760 Jahan) Skagyň ugy. Pakyrpälwanyň ugy. Ýanardagyň nesil sejeresinde arkasynda Soltanguly, Eýeberdi Teleke, Sluçay ýaly ady belli bedewler bar.

Ölçegleri: (2002-nji ýyl): 159-163-173-19.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 10-9-10-9 bal.

Klasy: Naýbaşy.

Ýanardag 2-9 ýaşlarynda Aşgabadyň aýlawynda 31 gezek çapyp, şolardan 26 gezek birinji baýrakly ýerleri ýeledi.

Ýokary ýyndamlygy: 500 minut – 0.29.9 sekunt, 1000 metr – 1 minut 07.5 sekunt, 2000 metr – 2 minut 19.0 sekunt.

Uly baýrakly çapuwlarda – “Altyn asyr” baýragyna 2 gezek, “Türkmen atlary” döwlet birlesiginiň baýragyna, “Gelsikli” baýragyna, “Serdaryň buýsanjy” baýragyna mynasyp boldy.

Ýanardag altynsow öwüşgünli, mele at bolup ahalteke atlaryna mahsus bolşy ýaly syratlydyr we seýkin ýörişlidir. Ýanardagyň özboluşly eňil we ýyndam hereketleri bar, eýerläp müneňde eňil gopýar.

1998, 1999, 2000-nji ýyllarda Aşgabat şäherinde geçirilen Ahalteke atlarynyň gözden geçiriliş sergisinde çempion diýlip yglan edildi.

1999-njy ýylda Moskwa şäherinde Bütindünýä ahalteke atlarynyň arasynda geçirilen sergide dünýäniň çempiony diýlip yglan edildi.

Ýanardagyň syratly keşbi ajaýyp ahalteke bedewiniň nusgasy görnüşi hökmünde Garaşsyz, Baky Bitarap Türkmenistanyň Döwlet Tugrasynyň ortasynda ýerleşdirildi.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Altynsow öwüşgünli akýal mele at, 1990 ýylda doglan

Atasy: Edenli, al, 1976-njy ýylda doglan (890 Kemerli (Kemhan) – 1508 Ýyldyrym). Gyrsakaryň ugrý.

Enesi: 2148 Gülistan, mele reňkli, 1984-nji ýylda doglan. (1009 Serdar – 935 Gülýaýdy) Skagyň ugrý. Gyrsakaryň ugrý.

Erekdagyň ene ugrunda Serdar, Spesiwyý ýaly atlar, Gülsary ýaly ýyndam baýtal, beýleki ajaýyp bedew atlar duşuşýar.

Ölçegleri: 162-162-178-19,5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-9-8-5-8.

Klasy: Naýbaşy.

1992-2001-nji ýyllarda Aşgabadyň aýlawynda 48 gezek çykyş edip, şonuň 24-sinde baýrakly orunlara mynasyp boldy.

Ýokary ýyndamlygy: 500 metr – 30,5 sekunt, 1000 metr – 1 minut 08,2 sekunt, 1800 metr – 2 minut 06,08 sekunt, 2000 metr – 2 minut 20,2 sekunt.

1994-nji ýylda ahalteke atlarynyň arasynda çempion diýlip yglan edildi. 1996-njy ýylda Garaşsyzlyk baýramçylygynda 800 metr aralyga çapyp, uly baýraga mynasyp boldy. Şol ýyl 120 kilometr aralykdaky at çapysygynda Milli atçylyk sportynyň merkeziniň Göçme Kubogynyň eýesi boldy.

Erekdag höwür at hökmünde ulanylyar we altynsow öwüşgünli akýal mele reňkli ýyndam taýlary berýär. Ondan alynýan nesiller ahalteke tohumyna mahsus bolan ajaýyp häsiýetlere eýedir.

Altynsow mele at, 1990-njy ýylda doglan

Atasy: 1014 Teleguş-2, dor, 1978-nji ýylda doglan (685 Teleguş – 1546 Gaçakçy). Melegusyň ugrý.

Enesi: 1717 Alasar, mele, 1975-nji ýylda doglan (685 Angar – 1546 Garlangaç). Skagyň ugrý. Meleguşuň ugrý.

Tebigatyň nesil sejeresi 1915-nji ýylda doglan Meleguş atly ajaýyp ahalteke ajaýyp ahalteke bedewiniň ugrundan boup durýar. Şeýle hem, onuň nesil sejeresine Garlawaç, Pereň, Erkuş ýaly örän owadan we ýyndam atlar girýär.

Ölçegleri: (2002-nji ýyl): 160-163-179-19,5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 7-7,5-8-8-8-6.

Klasy – Naýbaşy.

1994-nji – 2003-nji ýyllarda aýlawda 33 gezek ýaryşa goşulyp, şonda 28 gezek baýrakly orunlary eýelemegi başardy.

Ýyndamlygy: 1400 metr – 1 minut 34.8 sekunt, 1600 metr – 1 minut 47.0 sekunt, 2000 metr – 2 minut 18.2 sekunt, 2400 metr – 2 minut 48.9 sekunt.

Uly baýrakly çapuwlarda ençeme gezek ýeňiji bolup, Garaşsyzlyk baýragyna (1-nji ýer), Türkmenistanyň Prezidenti baýraklaryna, “Türkmen Bedewi”, “Giris”, “Gelsikli” baýraklaryna mynasyp boldy. 1995-nji ýylda ahalteke atlarynyň arasyndaky gözden geçiriş sergisinde çempion diýlip ykrar edildi. Onuň özboluşly daýaw we güýçli beden gurluşy tohumçylyk işinde ulanylanda gowy netijeleri berýär. Gujurly we mele reňkli taýlary almaga kömek edýär.

Ol nesilbaşy ugur bolan ajaýyp Meleguşuň ugruny dowam etdiriji eke-täk höwür at bolmak bilen, esasan tohumçylyk işlerinde ulanylyar.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara, 1992 ýylda doglan

Atasy: 989 Garader, gara, 1977-nji ýylda doglan (894 Kerwen – 1520 Ýelsona).

Gyrsakaryň ugry.

Enesi: Garaly-2, gara, 1985-nji ýylda doglan (914 Polatly – 1558 Kepele). Pereňiň ugry. Gyrsakaryň ugry.

Ölçegleri (1995-nji ýyl): 160-163-170-19.5 santimetr. (9,0-9,0-8,0-8,0)

Tohumçylyk gymmaty: 9-9-8-8.

Klasy: Naýbaşy.

Kursant-2 2-7 ýaş aralygynda Aşgabadýň aýlawynda çapdy. “Boýnow”, “Uly Aşgabat” (Derdi), “Mätäji”, “Melegus” diýen uly baýrakly çapuwlarda uly ýeňiş gazanyp, ýyndamlykda uly netijeleri görkezdi.

Ýyndamlygy: 1000 metr – 1 minut 7 sekunt, 2000 metr – 2 minut 17 sekunt.

1998-nji ýylda ahalteke atlarynyň arasynda çempion boldy.

Kursant-2-niň nesil şejeresinde Keýmir, Talant, Angar, Ýeňiş, Polatly, Garaly, Garader ýaly ady belli ajaýyp bedewler bardyr.

Mele at, 1992 ýylda doglan

Atasy: 989 Garader, gara, 1977-nji ýylda doglan (894 Kerwen – 1520 Ýelsona).

Gyrsakaryň ugry.

Enesi: Kiçitaý, dor, 1980-nji ýylda doglan (885 Gambar – 1674 Taýar). Garlawajyň ugry. Skagyň ugry.

Ölçegleri (1995-nji ýyl): 158-159-175-19.5 santimetr. Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8-8.

Klasy: Naýbaşy.

Kursant

Garabek

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor at, 2003-nji ýylda doglan
Atasy: Goar-17, mele at, 1986-njy ýylda doglan (944 Göwher- 2005 Menaka-
15).
Gelşikliniň ugry.
Enesi: Tamaly, gara baýtal, 1992-nji ýylda doglan (Ýelbek—2477 Tomaşa)
Gyrsakaryň ugry
Ölçepleri: 162-160-172-19,5 (7,5-8,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 9-3-5;
Klasy: Naýbaşy
28 gezek çapdy, 2006-njy ýylda—“Açylyş” baýragynda—III ýer, “Taňryguly Gaty”
baýragynda II ýer, “Ýapylyş” baýragynda I ýer.
2007-nji ýylda – gözellig sergisiniň çempiony
2008-nji ýylda—“Russkiý argamak” baýragy ugrundaky ýaryşda ýeňiji boldy
(Russiýa Federasiýasynyň Pýatigorsk aýlawy).

Dor at, 1993 ýylda doglan
Atasy: Gistar-12, dor, 1985-nji ýylda doglan (Göwher-4 – Torgaý-4) Gelşikliniň
ugry
Enesi: Düşümlü, gara dor, 1985-nji ýylda doglan (1014 Teleguş – 1057 Duş)
Melegusyň ugry
Ölçepleri: 161-164-178-19,5 (7,5-8,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 41 gezek çapdy 5-13-13-3
“Eýeberdi Teleke” baýragynda II ýer; “Gökdepe Galasy” baýragynda II ýer;
“Meleguş” baýragynda III ýer; “Seýdi” baýragynda I ýer; “Absent” baýragynda I ýer;
“Prezidentiň” baýragynda III ýer; “Uly Aşgabat” (Derbi) baýragynda II ýer; “Türkmen atlary”
döwlet birleşiginiň “Göçme” kubogynda II ýer; “Elita” baýragynda II ýer;
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor at, 1994 ýylda doglan

Atasy: Gadymy, mele at, 1988-nji ýylda doglan (945 Gerden – 1855 Sugun).
Gaplaňyň ugry.

Enesi: Olimpiýada, gara dor, 1988-nji ýylda doglan (1027 Meleguş - 1829 Oýun-
çy). Akbilegiň ugrys. Gaplaňyň ugry.

Ölçegleri (1997-nji ýyl): 159-160-170-19 santimetr. Tohumçylyk gymmaty: 8.5-
8-8---5.5-8.

Klassy: Naýbaşy

Gerdenliniň nesil sejeresinde şöhraty äleme dolan Gaplaň, Ýeňiş, Kerwen ýaly
ýyndam atlar duşýar. Aýlawdaky atçaparyşyklarda ýyndamlyk görkezýär.

Gara at, 1995 ýylda doglan

Atasy: Keýmir-2, gara, 1987-nji ýylda doglan (894 Kerwen – 1520 Ýelsona)
Gyrsakaryň ugry.

Enesi: 2164 Wagyz, dor, 1983-nji ýylda doglan (942 Alwan – 1444 Welaýat).
Eýeberdi Telekäniň ugry.

Ölçegleri (2003-nji ýyl) : 156-156-180-19.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8-8

Klassy: Naýbaşy.

Watan atçylyk sportundaky ýaryşlarda üstünlikli çykyş edýär.

Gerdenli

Watan

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara at, 1995 ýylda doglan

Atasy: 990 Garaman, gara (895 Kermek-2 – 1689 Fialka). Posmanyň ugry.

Enesi: 2296 Ýetilmez (885 Gammar – 1961 Ýelzada). Garlawajyň ugry.

Posman ugrundan. Onuň nesil şejerinde Begnazaryň dory, Posman ýaly meşhur ahalteke bedewleri bar.

Ölçegleri (1997-nji ýyl): 155-156-168-18.5 santimetr. Tohumçylyk gymmaty: 8-7,5-8-8.

Klassy: Naýbaşy.

1997-2002-nji ýyllarda Garaman 28 gezek çapuwlara gatnaşyp, 24 gezek baýrakly orunlara mynasyp boldy.

Ýokary ýyndamlygy: 500 metr – 0.31.3 sekunt; 1000 metr – 1 minut 08.7 sekunt; 1200 metr – 1 minut 20.5 sekunt; 1600 metr – 1 minut 50.6 sekunt; 1800 metr – 2 minut 07.7 sekunt; 2000 metr – 2 minut 19.2 sekunt.

Garaman atçapysyk möwsüminiň tamamlanyşynda goýlan “Mätäji” baýragyny, “Beýik Serdaryň buýsanjy” baýragyny eýeledi. Garaman gelip çykyşy boýunça häzirki döwürde seýrek duşýan Begnazar alyň, Posmanyň nesil ugruny dowam etdirijidir. Ol höwürde ulanylýar, onuň nesilleri Aşgabadyň aýlawynda çapdyrylyp, baýrakly orunlara mynasyp bolýarlar.

Dor at, 1995-nji ýylda doglan

Atasy: Gadyrly, gara, 1985-nji ýylda doglan (981 Garazat – 1439 Atlas). Gaplaňyň ugry.

Enesi: Ýedigen, dor, 1990-njy ýylda doglan (1109 Edenli – 2295 Ýetgir). Gyrsakaryň ugry. Gaplaňyň ugry.

Ölçegleri: 157-159-175-19.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8.

Klasy: Naýbaşy.

1997-1999-njy ýyllarda 20 gezek çapyp,

“Toparbaý”, “Melegus”, “Uly Ahal” baýraklaryna mynasyp boldy. Onuň nesil şejeresinde Gaplaň, Gaçakçy, Angar, Garlangaç, Atlas ýaly ajaýyp atlar duşýar. Geljekde höwür at hökmünde ulanmaga belenildi.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara at, 1997-nji ýylda doglan

Atasy: Erezgala, dor at, 1990-njy ýylda doglan (1082 Edenli – 2233 Mydar).

Gyrsakaryň ugry.

Enesi: Ajaýyp, gara dor, 1989-njy ýylda doglan (1077 Meleguş - 2134 Armanly).

Akbilegiň ugry. Gyrsakaryň ugry.

Galanyň nesil şejeresinde Gyrsakar, Akbilek, Owlaksakar ýaly şöhraty äleme ýaň salan ajaýyp bedewler duşýar. Nesil şejeresi Gala bilen garyndaş bolan Meleguş diýen ajaýyp at 1956-njy ýylda Beýik Britaniýanyň Şa zenany Ýelizaweta II sowgat berildi. Maksat atly mele gyr at Beýik Britaniýanyň Premýer – ministri jon Meýjora sowgat berildi. Bu bedewleriň ikisi hem öz döwründe owadanlygy we syratlylygy bilen meşhur iňlis atşynaslaryny haýran galdyrdy.

Ölçepleri (2000-nji ýyl): 156-161-175-19.0 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-7-8-8.

Klasy: Naýbaşy.

1999-njy ýylda Gala 200 metr aralykda ýyndamlygyny görkezip, “Han aýlawy” baýragy ugrundaky ýaryşda 1-nji ýeri eýeledi. Ol 1999-2002-nji ýyllarda iki gezek çapyp, şolaryň 7-isinde eňiş gazandy. 2003-nji ýyldan başlap Gala höwür aty edilip belenildi. Onuň ene ugrundan Akbilek atly gyr at örän seýrek duşýan ugra degişlidir.

Dor at, 1997 ýylda doglan

Atasy: Gumry, al at, 1990-njy ýylda doglan (983 Gökkeň – 2274 Düsümli).

Gyrsakaryň ugry.

Enesi: Orhideýa, gara reňkli, 1992-nji ýylda doglan. (Kelleli, gara reňkli, 1981-nji ýylda doglan – Alkata-6, gara reňkli 1986-njy ýylda doglan). Gyrsakaryň ugry.

Ölçepleri (2002-nji ýyl): 158-156-170-18.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-7.5-8-7.

Klassy: Naýbaşy.

Oýunçy owadanlykda, ýyndamlykda şöhrat gazanan Derbi we Kerwen atly ajaýyp bedewleriň neslinden bolmak bilen, aýlawda ýyndamlyk görkezip, uly baýraklara mynasyp boldy. Ol “Türkmen Bedewiniň günü” atly baýragy, Melegusyň adyna goýlan baýragy eýeledi. 2001-nji ýylda ahalteke atlarynyň arasyndaky gözelligi sergisinde çempion diýlip ygylan edildi.

Ýokary ýyndamlygy: 1000 metr – 1 minut 05,9 sekunt, 2000 metr – 2 minut 17 sekunt.

Oýunçy ene we ata tarapdan Gyrsakaryň ugruna degişli at bolmak bilen, Gyrsakara garandaş bolmadyk ugurlara degişli atlary köpeltmekde höwür at hökmündep ulanylyr.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele, 1998 ýylda doglan
Atasy: Goar-17, mele, 1986-njy ýylda doglan (944 Göwher – 2005 Menaka 15)
Gelşikliň ugry
Enesi: Gaýsak, gara, 1988-nji ýylda doglan (987 Jigitaý - 2130 Garakäkil) Gelşikliň ugry
Ölçegleri: 162-164-182-19,5 (8,0-7,5-8,0)
Tohumçylyk gymmaty: 7 gezek çapdy 2-1-4
Klasy: Naýbaşy

Gara, 1998-nji ýylda doglan
Atasy: Ýantar, gara at, 1991-nji ýylda doglan (989 Garader – 1884 Ýaşar).
Gyrsakaryň ugry.
Enesi: Pile, dor, 1993-nji ýylda doglan (1024 Akpan-9 – Perigül, mele, 1982).
Arabyň ugry. Gyrsakaryň ugry.
Ölçegleri (2003-nji ýyl): 160-158-176-19.5 santimetr.
Tohumçylyk gymmaty: 9-9-9-8.
Klasy: Naýbaşy.
Ýalta Ýantar, Garader, Absent, Pereň ýaly ady belli atlaryň neslindendir. 2002-nji ýylda Ýalta ahalteke atlaryň arasynda “Altyn asyr” gözelligi sergisiniň ýeňijisi diýlip yglan edildi.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele at, 2004 ýylda doglan
Atasy: Kösedag, mele, 1991-nji ýylda doglan (957 Köpel – 2113 Beýni) Gyrsakaryň
ugry
Enesi: Gülmira, dor, 1997-nji ýylda doglan (Wezipе – Gülsary) Aksakalyň ugry
Ölçegleri: 157-159-178-19 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-1-1
Klasy: Naýbaşy

Gara at, 2000-nji ýylda doglan
Atasy: Gapbar, dor at, 1991-nji ýylda doglan (1084 Ýalkymly – 2195 Gerkezli).
Pakyrpälwanyň ugry.
Enesi: 2182 Garramaz, mele, 1985-nji ýylda doglan (960 Muhtar – 1243 Garry).
Arabyň ugry.
Ölçegleri (2003-nji ýyl): 161-159-180-19.5 santimetr.
Tohumçylyk gymmaty: 9-9-9.
Klassy: Naýbaşy.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele at 2000 ýylda doglan
Atasy Keýmirkör, mele, 1991-nji ýylda doglan (Gandym – Pasy) Ýeliň ugry
Enesi: Sapaly, dor, 1986-njy ýylda doglan (Dorsekel – Selbinýaz) Garlawajyň
ugry
Ölçegleri 155-156-173-19 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 8 gezek çapdy 3-2-3:
“Keýmirkör” baýragynda II ýer
Klasy: Naýbaşy

Akýal mele at, 2001-nji ýylda doglan
Atasy: Janaly, al at (931 Fosfor – 1948 Janym). Dorbaýramyň ugry.
Enesi: Ýelsaraý, dor, 1996-njy ýylda doglan (Goar-17 – Ýeňis). Gelsikliniň ugry.
Dorbaýramyň ugry.
Ölçegleri (2003-nji ýyl): 150-148-160-18.0 santimetr.
Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8-8.
Klasy: Naýbaşy.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele at, 2005 ýylda doglan

Atasy: Galkan, mele, 1989-njy ýylda doglan (990 Garaman – 1964 Ýetgir)

Posmanyň ugry

Enesi: Altyn, mele dor, 1987-nji ýylda doglan (945 Gerden – 1721 Altyngaş)

Gaplaňyň ugry

Ölçegleri: 158-156-170-19 (7,5-7,5-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 3 gezek çapdy 1-0-2

Klasy: Naýbaşy

Mele baýtal, 1993-njy ýylda doglan

Atasy: Wezipe, gara mele at, 1985-nji ýylda doglan (866 Watançy – 939 Gämik).

Aksakalyň ugry.

Enesi: Dorjeren, dor, 1988-nji ýylda doglan (945 Gerden, dor – 1768 Dorsanjar).

Gaplaňyň ugry. Aksakalyň ugry.

Ölçegleri (1996-njy ýyl): 156-155-172-18.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-7.5-8-7.5.

Klassy: Naýbaşy.

Daýanjyň Guşwan atly gara mele at taýy we Dolanaý atly gara gysragy bar, olar aýlawda seýslenip çapdyrylýar.

Galkynyş

Daýanç

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor baýtal, 1993-nji ýylda doglan

Atasy: 983 Gökleň, gyr at, 1997-nji ýylda doglan (876 Derbi – 1471 Gülsary).

Gyrsakaryň ugry.

Enesi: Jöwher-25, gara, 1986-njy ýylda doglan (945 Gerden – 1481 Damja).

Gaplaňyň ugry.

Ölçeğleri (1996-njy ýyl): 156-159-166-19 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 7.5-8-7.5.

Klasy: Naýbaşy.

Üç sany – Jan, Perman, Jemal atly taýlary aýlawda üstünlikli çapýar.

Mele baýtal, 1993-nji ýylda doglan

Atasy: 1012 Teleguş-2, dor at, 1978-nji ýylda doglan (818 Teleguş - 1243 Gaçakçy). Meleguşyň ugry.

Enesi: 1848 Serwi, mele, 1976-njy ýylda doglan (917 Sektor – 1559 Kepderi).

Pereňiň ugry.

Ölçeğleri (1997-nji ýyl): 158-159-175-19.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8.5-8.5-8.5-8-8.

Klassy: Naýbaşy.

Onuň Gandym, Saryguş, Keýmirkör, Keremli atly dört sany taýlary aýlawlarda çapuwlara gatnaşýar.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele baýtal, 1998-nji ýylda doglan

Atasy: Pyýada, mele at, 1990-njy ýylda doglan (967 Pudok – 2183 Bossan).

Pereňiň ugry.

Enesi: Gatyakar, gara, 1988-nji ýylda doglan (990 Azdepel – 1915 Garagyr). Eýe-berdi Telekäniň ugry. Pereňiň ugry.

Ölçegleri (2001-nji ýyl): 157-159-168-18.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8.5-9.0-8.5-8.5.

Klassy: Naýbaşy.

Höwürde ulanylyp başlandy.

Mele baýtal, 1999-njy ýylda doglan

Atasy: Ýelgus, dor at, 1990-njy ýylda doglan (1008 Skak – 2275 Ýekebent).

Skagyň ugry.

Enesi: Şemal, akýal mele, 1989-njy ýylda doglan (987 Jigitaý - 2504 Şowly).

Gelsikliň ugry. Skagyň ugry.

Ölçegleri (2002-nji ýyl): 156-156-168-18.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8.

Klassy: Naýbaşy.

Tohumçylykda ulanylmaga bellenen.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor gysrak, 1999-njy ýylda doglan

Atasy: Gapbar, dor at, 1991-nji ýylda doglan (1084 Ýalkymly – 2195 Gerkezli).

Pakyrpälwanyň ugry.

Enesi: Atgulak, dor, 1987-nji ýylda doglan (945 Gerden – 1459 Alkeyik). Gaplaňyň ugry, Pakyrpälwanyň ugry.

Ölçegleri (2002-nji ýyl): 158-158-170-19 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8-8.

Klasy: Naýbaşy

Kenar Aşgabadyň aýlawynda at çapyşyklaryna gatnaşyp, ýokary netijeleri gazanýar. 2001-nji ýylda ýaş taýlaryň arasynda geçirilen gözellig sergisinde çempion boldy.

Dor gysrak, 1999-njy ýylda doglan

Atasy: Garadaşly-18, gara at, 1986-njy ýylda doglan (989 Garader – 2049

Saryýag). Gyrsakaryň ugry.

Enesi: Mähek, gyr, 1993-nji ýylda doglan (942 Alwan – 2387 Meňli, mele, 1983-nji ýylda doglan). Eýeberdi Telekäniň ugry. Gyrsakaryň ugry.

Ölçegleri (2002-nji ýyl): 157-158-165-18.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 7.5-7.5-8-7.5.

Klasy: Naýbaşy.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele baýtal, 1999-njy ýylda doglan

Atasy: Ahal-2, mele at, 1992-nji ýylda doglan (1084 Pik – 2101 Aýgözel-2).

Pereňiň ugry.

Enesi: Pasył-2, dor, 1990-njy ýylda doglan (980 Garagunon – 2037 Pugta).

Gaplaňyň ugry.

Ölçegleri (2001-nji ýyl): 156-157-160-17.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8.

Klassy: Naýbaşy.

Köpeldilmäge bellenildi.

Gara baýtal, 2000-nji ýylda doglan

Atasy: Keýmir-2, gara at, 1987-nji ýylda doglan (894 Kerwen – 1520 Ýelsona).

Gyrsakaryň ugry.

Enesi: Derek, mele, 1989-njy ýylda doglan (940 Azdepel – 1955 Dünýäguş). Eýe-berdi Telekäniň ugry. Gyrsakaryň ugry.

Ölçegleri (2002-nji ýyl): 152-156-160-17.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-7.5-8.

Klassy: Naýbaşy.

Aýlawda seýislenilýär.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele gysrak, 2000-nji ýylda doglan

Atasy: Goşasakar, mele at, 1985-nji ýylda doglan (885 Gammar – 1746 Gülperi).

Garlawajyň ugry.

Enesi: Mähirli, dor, 1993-nji ýylda doglan (Kerem-2, akýal mele, 1984 – 2485

Pöwrüze). Garlawajyň ugry. Garlawajyň ugry.

Ölçegleri (2002-nji ýyl): 158-158-170-18.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8-7.5.

Klasy: Naýbaşy.

Aýlawda çapuwlara seýislenilýär.

Mele baýtal, 2000-nji ýylda doglan

Atasy: Akyldar, al at, 1993-nji ýylda doglan (1027 Altyýap – 1243 Gülhana).

Skagyň ugry.

Enesi: Seçiler, mele, 1994-nji ýylda doglan (1010 Sowhoz-2 – Serwi, mele. 1976).

Ýeliň ugry. Skagyň ugry.

Ölçegleri: 154-155-165-18.0 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8.

Klassy: Naýbaşy.

Aýlawda seýislenilýär.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Akýal mele gysrak, 2001-nji ýylda doglan

Atasy: Gojagurt, dor at, 1994-nji ýylda doglan (1052 Gubalak – 2306 Ýylgyn).

Gelsikliniň ugry.

Enesi: Tumar, mele, 1989-njy ýylda doglan (987 Jigitaý – 2073 Torly). Gelsikliniň ugry. Gelşikliniň ugry.

Ölçegleri (2003-nji ýyl): 155-154-162-18.0 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8.

Klassy: Naýbaşy.

Aýlawda seýislenýär.

Gara gysrak, 2001-nji ýylda doglan

Atasy: Gapbar, dor at, 1991-nji ýylda doglan (1084 Ýalkymly – 2195 Gerkezli).

Pakyrpälwanyň ugry.

Enesi: Daýanç, mele, 1993-nji ýylda doglan (Wezipe, gara mele, 1985-nji ýylda doglan – Dorjeren, dor, 1988-nji ýylda doglan). Aksakalyň ugry.

Ölçegleri (2003-nji ýyl): 153-153-162-18.0 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8.

Klassy: Naýbaşy.

Aýlawda seýislenip başlanyldy.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele gystrak, 2001-nji ýylda doglan
Atasy: Pyýada, mele at, 1990-njy ýylda doglan (967 Pudok – Bossan). Pereňň ugry.
Enesi: Kuwwatly, dor, 1995-nji ýylda doglan (Wezipe, gara mele, 1995-nji ýylda doglan – Köwser-3, dor, 1987-nji ýylda doglan). Aksakalyň ugry. Pereňň ugry.
Ölçegleri (2001-njy ýyl): 154-153-163-17.5 santimetr.
Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8-8.
Klasy: Naýbaşy.
Aýlawda seýislenip başlanyldy.

Dor gysrak, 2001 ýylda doglan
Atasy: Goar-17, mele at, 1986-njy ýylda doglan (944 Göwher-4 – 2005 Menaka-15). Gelsikliň ugry.
Enesi: Kesearkaç, dor, 1987-nji ýylda doglan (957 Köpel – 1977 Kekene). Gyrsakaryň ugry. Gelşikliniň ugry.
Ölçegleri (2003-nji ýyl): 155-156-166-18.5 santimetr.
Tohumçylyk gymmaty: 8.5-8.5-8.
Klassy: Naýbaşy.
Aýlawda seýislenip başlanyldy.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara dor gysrak, 2001-nji ýylda doglan

Atasy: Akbilek, gyr at, 1988-nji ýylda doglan (942 Alwan – 1700 Çölmaýa). Eýeberdi Telekäniň ugry.

Enesi: Olimpiýada, gara dor, 1988-nji ýylda doglan (1027 Meleguş - 1829 Oýunçy). Akbilegiň ugry. Eýeberdi Telekäniň ugry.

Ölçeğleri (2003-nji ýyl): 154-154-162-18.0 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8.5-8.5-8.

Klassy: Naýbaşy.

Aýlawda seýislenip başlanyldy.

Dor gysrak, 2004-nji ýylda doglan

Atasy: Garadem, gara, 1999-njy ýylda doglan (989 Garader--Tapylyar). Gysrakaryň ugry.

Enesi: Altynaý, açyk dor, 1997-nji ýylda doglan (Goar-17-Aýlar). Gelşikliniň ugry.

Ölçeğleri: 159-159-174-19 (7,5-7,5-7,5).

Tohumçylyk gymmaty: 9-3-3-1.

16 gezek çapdy, 2006-njy ýylda–“Meleşep” baýragynda–IV ýer; “Pel” baýragynda I ýer, 2007-nji ýylda–“Oks” baýragynda–I ýer; “Uly Aşgabat” (Derbi) baýragynda I ýer, “Türkmenistanyň Prezidentiniň” baýragynda I ýer

2008-nji ýylda–“Bedew” baýragynda I ýer, “Russkiý argamak” baýragynda III ýer (Russiýa Federasiýasynyň Pýatigorsk aýlawy).

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Akýal mele gysrak, 2002 ýylda doglan
Atasy: Erekdag, akýal mele, 1990-nji ýylda doglan (1082 Edenli – 2148 Gülistan)
Gysrakaryň ugry
Enesi: Gaýtar, dor, 1993-nji ýylda doglan (989 Garader – Mamagözel) Gysrakaryň ugry
Ölçegleri: 155-153-168-19 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 8 gezek çapdy 2-1-3-2:
“Synag” baýragynda I ýer; “Pöwrize” baýragynda I ýer; “Meleşep” baýragyna II ýer; “Toparbaý” baýragynda IV ýer; “Pel” baýragynda IV ýer;
Klasy: Naýbaşy

Dor baýtal, 2003 ýylda doglan
Atasy: Edermen, al, 1994-nji ýylda doglan (1082 Edinli – Megra) Gysrakaryň ugry
Enesi: Sabyrly, mele, 1993-nji ýylda doglan (1012 Teleguş-2 – 1848 Serwi)
Meleguşyň ugry
Ölçegleri: 160-159-170-18 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 3 gezek çapdy 0-0-2
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gyr gysrak, 2003 ýylda doglan
Atasy: Garaşsyz, gyr, 1993-nji ýylda doglan (983 Göklen – Saýlaw) Gysrakaryň
ugry
Enesi: Mahatma, dor, 1997-nji ýylda doglan (Meget – Arkalyk) Gysrakaryň ugry
Ölçegleri: 156-155-171-19 (7,5-7,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 5 gezek çapdy 0-1-4
Klasy: Naýbaşy

Mele gysrak, 2003 ýylda doglan
Atasy: Kösedag, mele, 1991-nji ýylda doglan (957 Köpel – 2113 Beýni) Gysrakaryň
ugry
Enesi: Köwserli, dor, 1987-nji ýylda doglan (1015 Töretaý – 1990 Käkil) Ýeliň
ugry
Ölçegleri: 159-161-170-19 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 9 gezek çapdy 2-2-5:
“Oks” baýragynda – III ýer; “Garaly” baýragynda – IV ýer
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor gysrak, 2004 ýylda doglan

Atasy: Erekdag, akýal mele, 1990-njy ýylda doglan (1082 Edenli – 2148 Gülistan)

Gysrakaryň ugry

Enesi: Aýdere, dor, 1994-nji ýylda doglan (Ülker – Sawçy) Skagyň ugry

Ölçegleri: 156-155-170-18,5 (7,5-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 8 gezek çapdy 3-1-4

Klasy: Naýbaşy

Gyr baýtal, 2004 ýylda doglan

Atasy: Gyrgyguş, gyr, 1990-njy ýylda doglan (989 Garader – 1920 Gezerli)

Gysrakaryň ugry

Enesi: Mähirli, al, 1998-nji ýylda doglan (Gadyr – Mahym) Gaplaňyň ugry

Ölçegleri: 153-155-159-18 (7,5-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 5 gezek çapdy 1-1-3

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor at, 2000 ýylda doglan

Atasy: Goar-17, mele, 1986-njy ýylda doglan (944 Göwher-4 – 2005 Menaka-15)

Gelşikliň ugry

Enesi: Kesearkaç dor 1987 ýylda doglan (957 Köpel-1977 –Kekene) Gyrsakaryň ugry Gyrsakaryň ugry

Ölçepleri 161-161-180-19 (0,0-0,0-0,0)

Tohumçylyk gymmaty: 44 gezek çapdy 27-7-3-2:

2002-jni ýylda: “Synag” baýragynda IV ýer; “Pereň” baýragynda IV ýer; “Eýeberdi Teleke” baýragynda II ýer;

2003-nji ýylda: “Baýdak” baýragynda IV ýer; “Nowruz” baýragynda II ýer; Atçapysyk möwsüminiň “Açylyş” baýragynda I ýer; “Meleguş” baýragynda II ýer; “Türkmen bedewi” baýragynda I ýer; “Absent” baýragynda I ýer; “Uly Aşgabat” baýragy (Derbi) I ýer; Garaşsyzlyk baýramçylygy mynasybetli Türkmenistanyň Prezidentiniň baýragynda I ýer; “Türkmen atlary” döwlet birleşigiň “Göçme” kubogynda I ýer;

2004-nji ýylda: “Türkmen bedewi” baýragynda III ýer; “Elita” baýragynda I ýer; “Uly Ahal” baýragynda II ýer;

2005-nji ýylda: “Pyýada” baýragynda I ýer; “Uly Ahal” baýragynda I ýer; “Hoşlaşyk” baýragynda I ýer;

2007-nji ýylda: “Türkmen bedewi” baýragynda I ýer; “Keýmirkör” baýragynda II ýer;

Klasy: Naýbaşy

Dor at, 2000 ýylda doglan

Atasy: Goar-17, mele, 1986-njy ýylda doglan (944 Göwher-4 – 2005 Menaka-15)

Gelsikliň ugry

Enesi: Gaýtar, dor, 1993-nji ýylda doglan (989 Garader – Mamagözel) Gyrsakaryň ugry

Ölçepleri 160-158-180-19 (7,5-7,5-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 50 gezek çapdy 12-14-8:

2005-nji ýylda: “Hoslasyk” baýragynda II ýer; “Garader” baýragynda I ýer; “Keýmirkör” baýragynda II ýer; “Uly Ahal” baýragynda II ýer; “Gelşikli” baýragynda I ýer; “Görogly” baýragynda II ýer; “Türkmen bedewi” baýragynda III ýer;

2007-nji ýylda: “Garader” baýragynda I ýer; “Uly Ahal” baýragynda III ýer;

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele at, 2000 ýylda doglan

Atasy: Keýmir-2, gara, 1987-nji ýylda doglan (894 Kerwen – 1520 Ýelsona)

Gysakaryň ugry

Enesi: Sabyrly, mele, 1993-nji ýylda doglan (1012 Teleguş-2 – 1848 Serwi)

Meleguşyň ugry

Ölçegleri 156-158-173-19 (0,0-0,0-0,0)

Tohumçylyk gymmaty: 27 gezek çapdy 7-5-1-2:

2004-nji ýylda: “Keýmirkör” baýragynda IV ýer;

2005-nji ýylda: “Görogly” baýragynda IV ýer;

Klassy: Naýbaşy

Mele at, 2001 ýylda doglan

Atasy: Keýmir-2, gara, 1987-nji ýylda doglan (894 Kerwen – 1520 Ýelsona)

Gysakaryň ugry

Enesi: Sabyrly, mele, 1993-nji ýylda doglan (1012 Teleguş-2 – 1848 Serwi)

Meleguşyň ugry

Ölçegleri 159-157-178-19 (7,5-7,5-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 11 gezek çapdy 6-3-2:

“Absent” baýragynda I ýer; “Uly Aşgabat” baýragy (Derbi) II ýer; “Pereň” baýragynda III ýer;

Klasy: Naýbaşy

Keýmirkör

Keremli

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele at, 2002 ýylda doglan
Atasy: Goar-17, mele, 1986-njy ýylda doglan (944 Göwher-4 – 2005 Menaka-15)
Gelişigiň ugry
Enesi: Mahatma, dor, 1997-nji ýylda doglan (Meget – Arkalyk) Gyrsakaryň ugry
Ölçegleri 161-160-173-19,5 (8,0-7,5-8,0)
Tohumçylyk gymmaty: 8 gezek çapdy 2-3-3:
2005-nji ýylda “Absent” baýragynda III ýer; “Uly Asgabat” baýragynda (Derbi) II ýer; “Türkmenistanyň Prezidentiniň” baýragynda II ýer
Klassy: Naýbaşy

Dor at, 2002 ýylda doglan
Atasy: Bitaraplyk, gara, 1995-nji ýylda doglan (Galkan – 2192 Ýylgyn) Gaplanyň ugry
Enesi: Tumar, mele, 1989-njy ýylda doglan (987 Jigitaý – 2073 Torly) Gelşikliniň ugry
Ölçegleri: 158-159-176-19 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 4 gezek çapdy 1-0-3
Klassy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor at, 2003 ýylda doglan
Atasy: Erbent, gara dor, 1991-nji ýylda doglan (1077 Serasger – 2179 Ýelken)
Saparhanyň ugry
Enesi: Tumar, mele, 1989-njy ýylda doglan (987 Jigitaý – 2073 Torly) Gelşikliniň
ugry
Ölçegleri: 157-158-163-18 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-1-1
Klasy: Naýbaşy

Mele at, 2003 ýylda doglan
Atasy: Kaýnar, mele, 1982-nji ýylda doglan (885 Gambar – 1746 Gülperi)
Garlawajyň ugry
Enesi: Menekli, gara, 1997-nji ýylda doglan (Garadaşly – Maral) Gysakaryň
ugry
Ölçegleri: 156-158-166-18,5 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 6 gezek çapdy 1-2-3
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara at, 2004 ýylda doglan

Atasy: Garaman-2, gara, 1995-nji ýylda doglan (990 Garaman – 2296 Ýetilmez)

Posmanyň ugry

Enesi: Gerek, dor, 1999-njy ýylda doglan (Garadaşly – Gatyakar) Gyrsakaryň

ugry

Ölçegleri: 156-155-160-18 (7,5-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 6 gezek çapdy 0-1-5

Klasy: Naýbaşy

Dor at, 2004 ýylda doglan

Atasy: Erekdag, akýal mele, 1990-njy ýylda doglan (1082 Edinli – 2148 Gülistan)

Gyrsakaryň ugry

Enesi: Ýelin-2, mele, 1987-nji ýylda doglan (955 Kemal – 1964 Ýetgir) Gaplaňyň

ugry

Ölçegleri: 158-158-175-19 (7,5-7,5-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 8 gezek çapdy 1-3-4

Klasy: Naýbaşy

Garataý

Erezgala

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara at 2004 ýylda doglan

Atasy: Ahal-2, gara, 1999-njy ýylda doglan (Akyly – Gülbahar) Gelşikliň ugry

Enesi: Çeşme, 1996-njy ýylda doglan (Gandikap – Çemen) Garlawajyň ugry

Ölçegleri 157-156-173-19 (7,5-7,5-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 12 gezek çapdy 2-2-6-2:

“Synag” baýragynda IV ýer; “Taňryguly Gaty” baýragynda IV ýer

Klasy: Naýbaşy

Mele at, 2004 ýylda doglan

ugry Atasy: Tamaly, dor, 1993-nji ýylda doglan (1014 Teleguş-2 – Dünýä) Meleguşyň

ugry Enesi: Gülperi, mele, 1992-nji ýylda doglan (992 Garaş – Garaguş) Gyrakaryň

Ölçegleri: 158-158-167-19 (7,5-7,5-7,5)

Tohumçylyk gymmaty:

Klasy: Naýbaşy

Aşgabat

Galkynys

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara gysrak, 2005 ýylda doglan

Atasy: Erekdag, akýal mele, 1990-njy ýylda doglan (1082 Edenli – 2148 Gülistan)

Gysrakaryň ugry

Enesi: Pile, dor, 1993-nji ýylda doglan (1024 Akpan-9 – Perigül) Arabyň ugry

Ölçegleri: 156-154-170-18 (7,5-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-0-2

Klasy: Naýbaşy

Mele at 2005 ýylda doglan

Atasy: Gala, gara, 1997-nji ýylda doglan (Erezgala – Ajaýyp) Gysrakaryň ugry

Enesi: Perizat, mele, 1999-nji ýylda doglan (Ahal-2 – Pazyl-2) Pereňiň ugry

Ölçegleri: 158-156-171-19 (7,5-7,5-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 5 gezek çapdy 0-2-3

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gyr at, 2005 ýylda doglan
Atasy: Pyýada, mele, 1990-njy ýylda doglan (967 Pudok – 2116 Bossan) Pereniň
ugry
Enesi: Maýsa, dor, 1999-njy ýylda doglan (Garadaşly-18 – Mähek) Gyrakaryň
ugry
Ölçegleri: 157-156-173-18,5 (7,5-7,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 4 gezek çapdy 0-1-3
Klasy: Naýbaşy

Dor at, 2005 ýylda doglan
Atasy: Oýunçy, dor, 1997-nji ýylda doglan (Gumry – Orhideýa) Gyrakaryň ugry
Enesi: Ýelin-2, mele, 1987-nji ýylda doglan (955 Kemal – 1964 Yetgir) Gaplaňyň
ugry
Ölçegleri: 162-160-178-19 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 1-0-1
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara gysrak 2005 ýylda doglan

Atasy: Merdana, mele, 1998-nji ýylda doglan (Goar-17 – Gaýsak) Gelşikliň ugry

Enesi: Görükli, gara, 2001-nji ýylda doglan (Akbişek – Gatykar) Eýeberdi

Telekäniň ugry

Ölçegleri: 152-151-166-18 (7,5-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 6 gezek çapdy 2-1-3

Klasy: Naýbaşy

Gara gysrak, 2005 ýylda doglan

Atasy: Garadil, gara, 1993-nji ýylda doglan (981 Garader – 2132 Garasar)

Gysrakaryň ugry

Enesi: Jahan, mele, 2001-nji ýylda doglan (Pyýada – Jennet) Pereniň ugry

Ölçegleri: 156-155-170-18,5 (7,5-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-1-1

Klasy: Naýbaşy

Garagyz

Jahangiül

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara at, 2005-nji ýylda doglan
Atasy: Keýmir-2, gara, 1987-nji ýylda doglan (894 Kerwen – 1520 Ýelsona)
Gysakaryň ugry
Enesi: Gülbaýdak, mele, 1998-nji ýylda doglan (Pyýada – Gatyakar) Pereňň
ugry
Ölçegleri: 156-154-168-19 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 4 gezek çapdy 0-1-3
Klasy: Naýbaşy

Akýal gysrak, 2005 ýylda doglan
Atasy: Şägirt, gyr, (942 Alwan – 2288 Şeker) Eýeberdi telekäň ugry
Enesi: Kuwwatly, dor, 1995-nji ýylda doglan (Wezipe – Köwser-3) Aksakalyň
ugry
Ölçegleri: 156-155-172-18,5 (7,5-7,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 1-0-1
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gyr at, 2005 ýylda doglan
Atasy: Ýadygär, gyr, 1999-njy ýylda doglan (1086 Ýalta-2 – Mera) Garlawajyň
ugry
Enesi: Akmaýa, al, 1998-nji ýylda doglan (17 Goar – Aýdere) Gelşikliň ugry
Ölçegleri: 159-159-169-18,5 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 5 gezek çapdy 0-1-4
Klasy: Naýbaşy

Mele at, 2005 ýylda doglan
Atasy: Keýmir-2, gara, 1987-nji ýylda doglan (894 Kerwen – 1520 Ýelsona)
Gyrsakaryň ugry
Enesi: Garaüzüm, gara, 1990-njy ýylda doglan (1068 Muskat – 2124 Gamyş)
Saparhanyň ugry
Ölçegleri: 151-148-162-19 (7,5-7,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-0-2
Klasy: Naýbaşy

Galkynar

Deňizhan

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara at 2006 ýylda doglan

Atasy: Keýmir-2, gara, 1987-nji ýylda doglan (894 Kerwen – 1520 Ýelsona)

Gyrsakaryň ugry

Enesi: Mahatma, dor, 1997-nji ýylda doglan (Meget – Arkalyk) Gyrsakaryň ugry

Ölçegleri: 156-157-167-18 (7,5-7,5-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 1 gezek çapdy 0-0-1

Klasy: Naýbaşy

G. dor gysrak, 2006 ýylda doglan

Atasy: Gala, gara, 1997-nji ýylda doglan (Erezgala – Ajaýyp) Gyrsakaryň ugry

Enesi: Gaytar, dor, 1993-nji ýylda doglan (989 Garader – Mamagözel) Gyrsakaryň

ugry

Ölçegleri: 155-156-172-18 (7,5-7,5-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-0-2

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor at, 2006 ýylda doglan

Atasy: Garadaşayak, gara, 1990-njy ýylda doglan (972 Şahy – 2214 Gülendäm)

Ýeliň ugry

Enesi: Perizat, mele, 1999-njy ýylda doglan (Ahal-2 – Pasył-2) Pereňiň ugry

Ölçegleri: 155-157-165-18,5 (7,5-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-0-1

Klasy: Naýbaşy

Mele gysrak, 2006 ýylda doglan

Atasy: Garadaşayak, gara, 1990-njy ýylda doglan (972 Şahy – 2142 Gülendäm)

Ýeliň ugry

Enesi: Sabyrly, mele, 1993-nji ýylda doglan (1014 Teleguş-2 – 1848 Serwi)

Meleguşyň ugry

Ölçegleri: 155-156-170-18 (7,5-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 3 gezek çapdy 0-1-2

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele at, 2006 ýylda doglan

Atasy: Oýunçy, dor, 1997-nji ýylda doglan (Gumry – Orhideýa) Gyrsakaryň ugry

Enesi: Bagytly, mele, 1999-njy ýylda doglan (Ýelgus - Şemal) Skagyň ugry

Ölçegleri: 156-154-174-18,5 (7,5-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-0-2

Klasy: Naýbaşy

Gara gysrak, 2006 ýylda doglan

Atasy: Gurply, gyr, 1993-nji ýylda doglan (983 Göklen – Gupbaly) Gyrsakaryň ugry

Enesi: Sarygül, dor, 1999-nji ýylda doglan (Garadaşly-18 – Sabyrly) Gyrsakaryň ugry

Ölçegleri: 155-154-162-18 (7,5-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-0-1

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor at, 2006 ýylda doglan

Atasy: Gaýduwsyz, gara dor, 1990-njy ýylda doglan (989 Garader – 1917 Garataý) Gyrsakaryň ugry

Enesi: Güleken, al, 1998-nji ýylda doglan (Erekdag – Güleý) Gyrsakaryň ugry

Ölçegleri: 157-158-167-18,5 (7,5-7,5-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-1-1

Klasy: Naýbaşy

Gara at, 2006 ýylda doglan

Atasy: Şahyjuwan, gara, 2000-nji ýylda doglan (Garadaşayak – Alsakar)

Enesi: Gunça, mele, 2000-nji ýylda doglan (Perhat – Gunon) Pereňiň ugry

Ölçegleri: 156-155-163-19 (7,5-7,5-7,0)

Tohumçylyk gymmaty: 3 gezek çapdy 0-0-0

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor gysrak, 2006 ýylda doglan
Atasy: Gaýduwsyz, gara dor, 1990-njy ýylda doglan (989 Garader – 1917 Ga-rataý) Gyrsakaryň ugry
Enesi: Mähek, gyr, 1993-nji ýylda doglan (942 Alwan – 2387 Meňli) Eýeberdi Telekäniň ugry
Ölçegleri: 157-155-160-18,5 (7,0-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-0-1
Klasy: Naýbaşy

Gara at, 2006 ýylda doglan
Atasy: Erekdag, akýal mele, 1990-nji ýylda doglan (1082 Edenli – 2148 Gülistan) Gyrsakaryň ugry
Enesi: Gülzada, dor, 2000-nji ýylda doglan (Gelşikli – Orhideýa) Gyrsakaryň ugry
Ölçegleri: 155-156-168-18 (7,5-7,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 1 gezek çapdy 0-0-1
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Akýal mele gysrak, 2006 ýylda doglan

Atasy: Oýunçy, dor, 1997-nji ýylda doglan (Gumry – Orhideýa) Gysakaryň ugry

Enesi: Gaýtma, mele, 2001-nji ýylda doglan (Gojagurt – Tumar) Gelşikliň ugry

Ölçegleri: 156-155-170-18,5 (7,5-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-1-1

Klasy: Naýbaşy

ugry

Dor gysrak, 2006 ýylda doglan

Atasy: Garadem, gara, 1999-njy ýylda doglan (989 Garader – Tapylar) Gysakaryň

Enesi: Jahan, mele, 2001-nji ýylda doglan (Pyýada – Jennet) Pereňiň ugry

Ölçegleri: 155-155-160-18 (7,0-7,5-7,0)

Tohumçylyk gymmaty: 1 gezek çapdy 0-0-1

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor gysrak, 2006 ýylda doglan

Atasy: Keýmir-2, gara, 1987-nji ýylda doglan (894 Kerwen – 1520 Ýelsona)

Gysrakaryň ugry

Enesi: Aýdere, dor, 1994-nji ýylda doglan (Ülker – Sawyçy) Skagyň ugry

Ölçegleri: 155-155-160-18 (7,0-7,5-7,0)

Tohumçylyk gymmaty: 1 gezek çapdy 0-0-1

Klasy: Naýbaşy

Dor at, 2006 ýylda doglan

Atasy: Tebigat, mele, 1990-njy ýylda doglan (1014 Teleguş-2 – 1717 Alasar)

Melegusyň ugry

Enesi: Mähirli-2, mele, 2000-nji ýylda doglan (Goşasakar – Mähirli) Garlawajyň

ugry

Ölçegleri: 155-157-168-18 (7,5-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-0-2

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele at, 2006 ýylda doglan
Atasy: Pyýada, mele, 1990-njy ýylda doglan (967 Pudok – 2183 Bossan) Pereňiň
ugry
Enesi: Kenar, dor, 1999-njy ýylda doglan (Gapbar – Atgulak) Pakyrpälwanyň
ugry
Ölçegleri: 156-157-175-18,5 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 3 gezek çapdy 0-1-2:
2008-nji ýylda: Turkistanyň altyn ýyldyzy hem-de ahalteke atlarynyň çempiony
(Daşkent s.)
Klasy: Naýbaşy

Mele gysrak, 2006 ýylda doglan
Atasy: Erekdag, akýal mele, 1990-nji ýylda doglan (1082 Edenli – 2148 Gülistan)
Gysrakaryň ugry
Enesi: Gerek, dor, 1999-njy ýylda doglan (Garadaşly – Gatyakar) Gysrakaryň
ugry
Ölçegleri: 153-156-161-18,5 (7,5-7,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 1 gezek çapdy 0-0-0
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor at, 2006 ýylda doglan

Atasy: Garadaşayak, gara, 1990-njy ýylda doglan (972 Şahy – 2214 Gülendam)

Ýeliň ugry

Enesi: Ýelin-2, mele, 1987-nji ýylda doglan (955 Kemal – 1964 Ýetgir) Gaplaňyň

ugry

Ölçegleri: 153-156-162-18 (7,0-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 1 gezek çapdy 0-0-0

Klasy: Naýbaşy

Dor gysrak, 2006 ýylda doglan

Atasy: Gala, gara, 1997-nji ýylda doglan (Erezgala – Ajaýyp) Gyrsakaryň ugry

Enesi: Seçekli, mele, 2000-nji ýylda doglan (Akyldar – Seçiler) Skagyň ugry

Ölçegleri: 156-155-172-18 (7,5-7,5-7,0)

Tohumçylyk gymmaty: 1 gezek çapdy 0-0-1

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Al gysrak, 2006 ýylda doglan
Atasy: Pyýada, mele, 1990-njy ýylda doglan (967 Pudok – 2183 Bossan) Pereňiň
ugry
Enesi: Garaş, gara, 1999-njy ýylda doglan (Garadaşly – Güleý) Gyrsakaryň ugry
Ölçegleri: 155-157-168-18 (7,5-7,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-1-1
Klasy: Naýbaşy

Gurt mele gysrak, 2006 ýylda doglan
Atasy: Garadaşayak, gara, 1990-njy ýylda doglan (972 Jahy – 2214 Gülendam)
Ýeliň ugry
Enesi: Kowumdaş, akýal, mele, 2001-nji ýylda doglan (Pyýada – Kuwwatly)
Pereňiň ugry
Ölçegleri: 153-155-160-18 (7,0-7,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 1 gezek çapdy 0-0-0
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele gysrak, 2006 ýylda doglan
Atasy: Ýalta, gara, 1998-nji ýylda doglan (Ýantar – Pile) Gyrsakaryň ugry
Enesi: Dolanaý, gara, 2001-nji ýylda doglan (Gapbar – Daýanç) Pakyrpälwanyň ugry
Ölçegleri: 155-156-168-18 (7,5-7,5-7,0)
Tohumçylyk gymmaty: 3 gezek çapdy 0-1-2
Klasy: Naýbaşy

Dor at, 2006 ýylda doglan
Atasy: Gurply, gyr, 1993-nji ýylda doglan (983 Göklen – Gupbaly) Gyrsakaryň ugry
Enesi: Görkli, gara, 2001-nji ýylda doglan (Akbilek – Gatyakar) Eýeberdi Telekäniň ugry
Ölçegleri: 157-156-163-18,5 (7,5-7,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 1 gezek çapdy 0-0-1
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara gysrak, 2006 ýylda doglan
Atasy: Garadaşayak, gara, 1990-njy ýylda doglan (972 Şahy – 2214 Gülendam)
Ýeliň ugry
Enesi: Dabaraly, gara, 2000-nji ýylda doglan (Keýmir-2 – Derek) Gysrakaryň
ugry
Ölçegleri: 155-155-161-18 (7,5-7,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 1 gezek çapdy 0-0-0
Klasy: Naýbaşy

Gara at, 1991-nji ýylda doglan
Atasy: 989 Garader, gara at, 1977-nji ýylda doglan (894 Kerwen – 1520 Ýelsona).
Gysrakaryň ugry.
Enesi: 1917 Garataý, mele, 1980-nji ýylda doglan (885 Gambar – 1457 Garaçaý).
Garlawajyň ugry. Gysrakaryň ugry.
Ölçegleri (1995-nji ýyl): 163-162-173-20 santimetr.
Tohumçylyk gymmaty: 9-9-8.5-8.
Klassy: Naýbaşy.
Golçynar atçylyk sportunda üstünlikli çykyş edýär. 120 kilometr aralygyndaky
atçapysygynda baýrakly ýeri eýeledi. Geljekde tohumçylyk işinde ulanylar.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Al at, 1993-nji ýylda doglan

Atasy: 983 Gökleň (876 Derbi – 1471 Gülsary), Gyrsakaryň ugrý.

Enesi: Goşular, gyr, 1998-nji ýylda doglan (987 Jigitaý – 1923 Göwüsben).

Gelsikliniň ugrý. Gyrsakaryň ugrý.

Ölçegleri (1997-nji ýyl): 164-162-175-19.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-9-8.5-8.

Klassy: Naýbaşy.

Gamyşly 1995-2000-nji ýyllarda aýlawda çapmak bilen, ýokary netijeleri görkezdi, 42 gezek çapyp, 17 gezek baýrakly orunlary eýeledi. “Synag”, “Eýeberdi Teleke”, “Uly Aşgabat”, “Gelsikli” baýraklarynyň ýeňijisi.

Ýyndamlygy: 1000 metr – 1 minut 07.6 sekunt. Gamyşly uzak aralyklarda ýyndamlygy bilen tapawutlanyp, 1997-nji ýylda 160 kilometr aralykdaky çapyşykda 1-nji ýeri eýeledi.

Mele at, 1993-nji ýylda doglan

Atasy: Gerkez, dor at, 1987-nji ýylda doglan (983 Gökleň – 2134 Amangül).

Gyrsakaryň ugrý.

Enesi: 2234 Mydar, açyk dor, 1984-nji ýylda doglan (1009 Serdar – 1624 Mysal).

Skagyň ugrý. Gyrsakaryň ugrý.

Ölçegleri (1997-nji ýyl): 162-164-183-19.0 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-9-8-8.

Klasy: Naýbaşy.

1995-2000-nji ýyllarda Aşgabadyň aýlawynda 29 gezek çapyp, 12 gezek baýrakly ýerleri eýeledi. “Uly Aşgabat (Derbi)”, “Absent”, “Eýeberdi Teleke”, “Uly Ahal” diýen uly baýraklara mynasyp boldy.

Meleguşyň atasy Gerkez örän ýyndam atlaryň biri bolup, 90-njy ýyllarda uly baýraklaryň köpüsini eýelän atdyr. Meleguşyň ene ugrunda Serdar, Fagi ýaly ady belli atlar duşýar.

Gamysly

Meleguş

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor at, 1994-nji ýylda doglan
Atasy: Baky, dor at, 1983-nji ýylda doglan (885 Gammar – 1728 Bamy). Garlawajyň ugry.
Enesi: 2160 Zamana dor, 1984-nji ýylda doglan (1009 Serdar – 1766 Dorgyz). Skagyň ugry. Garlawajyň ugry.
Ölçegleri (1997-nji ýyl): 165-165-178-20 santimetr.
Tohumçylyk gymmaty: 8.5-9-8.5-8.
Klassy: Naýbaşy.
Baýsanç Aşgabadyň aýlawynda çapmak bilen, ýokary netijeler görkezdi. Ol atçylyk sportunda päsgelçiliklerden bökmekde gowy netijeler görkezýär.
Ýyndamlygy: 1000 metr – 1 minut 07.2 sekunt.

Gara at, 1994 ýylda doglan
Atasy: ýomut aty
Enesi: ýomut baýtal
Ölçegleri 153-156-168-18,5 (6,5-6,5-6,5)
Tohumçylyk gymmaty: ýomut tohum aty
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara at, 1995-nji ýylda doglan

Atasy: Akpan-9, gara at, 1986-njy ýylda doglan (860 Ararat-1 – 1800 Keramika).

Arabyň ugry.

Enesi: Aýşa, dor, 1978-nji ýylda doglan (879 Dorsekil – 1177 Alasar). Garlawajyň ugry. Arabyň ugry.

Ölçegleri (1999-njy ýyl): 158-158-168-19 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8-8.

Klasy: Naýbaşy.

Akylly Arap diýen şöhratly ahalteke atynyň ugruna degişli bolup, onuň şejeresinde Olimpiýa oýunlarynyň baýragyna mynasyp bolan Absent: ene ugrunda bolsa Garlawaç ýaly örän ýyndam atlar duşýar. Akylly 1997-2000-nji ýyllarda Aşgabadýň aýlawynda 40 gezek çapyp, 18 gezek baýrakly orunlary eýeledi. Ol “Elita”,

“Synag”, “Melegus”, “Boýnaw”, “Absent”, “Keýmirkör”, “Garader”, “Hoslasyk” ýaly uly baýraklaryň eýesidir. Geljekde ahalteke atlaryny köpeltmekde, Arabyň ugruny dowam etdirmekde, tohumçylyk işlerinde Akylla uly ähmiýet berilýär.

Gara, 1995-nji ýylda doglan

Atasy: Kömek-2, dor at, (957 Köpel – 1680 Oda). Gyrsakaryň ugry.

Enesi: Maýa, gyr, 1988-nji ýylda doglan (940 Azdepel – 2195 Gerkezli). E-Teleke ugry. Gyrsakaryň ugry.

Ölçegleri (2000-nji ýyl): 158-158-160-18.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8-7.

Klassy: Naýbaşy.

Köpeler Gyrsakar we Eýeberdi Teleke dien gadymy nesilbaşy ugurlary özara çakyşdyrmak usuly arkaly alnan at bolup, onuň şejeresinde Köpel, Kerwen ýaly atlar, Gyz, Owadan ýaly baýtallar duşýar. 2000-nji ýylda Köpeler ahalteke atlarynyň arasynda gözelligi sergisiniň çempionydyr. 1997-2002-nji ýyllarda Aşgabadýň aýlawynda 24 gezek çapyp, 10 gezek 1-nji ýeri eýeledi. 2000-nji ýylda 100 kilometr aralykda geçirilen atçapyşygynda 1-nji ýere mynasyp boldy.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Al at, 1996-njy ýylda doglan

Atasy: Toýçy, al, 1987-nji ýylda doglan (1065 Maksat, dor at – 1980-1932 Gülrüh).

Ýeliň ugry.

Enesi: Dumanly, gara, 1985-nji ýylda doglan (861 Ahal – 1951 Doragaýa-2). Ýeliň ugry. Ýeliň ugry.

Ölçeğleri (1998-nji ýyl): 157-157-165-18.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8-8.

Klasy: Naýbaşy.

Amaşa Toýçy, Ahal, Dorogaýa ýaly örän ýyndam atlaryň neslindendir. Ol aýlawda çapuwlara gatnaşýar we ýokary netijeleri görkezýär. Amaşa

“Synag”, “Pereň”, “Polatly”, “Seydi”, “Elita”, “Keymirkör” atly baýraklaryň eýesidir.

Amaşa 2001-nji ýylda 120 kilometr aralyga geçirilen at çapyşygynda 1-nji ýeri eýeledi. Ol “Soltanyň Güli” atly göçme kubogyň eýesidir.

Gara at, 1995-nji ýylda doglan

Atasy: Garadasly-18, gara at , 1986-njy ýylda doglan (989 Garader – 2049

Saryýag). Gyrsakaryň ugry.

Enesi: Soltan (1013 Surhan – 1663 Sülgün). Skagyň ugry. Gyrsakaryň ugry.

Ölçeğleri (1999-njy ýyl): 158-160-175-19.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8.5-8.5-8.5-8.

Klassy: Naýbaşy.

1998-2002-nji ýyllarda Gadam 23 gezek çapyp, 8 gezek ýeňiş gazandy.

Nesil şejeresinde Garader, Ikar ýaly şöhratly bedewleriň duşýandygy üçin höwür at hökmünde ulanmaga nietlenilýär.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele at, 2005 ýylda doglan
Atasy: Goar-17, mele, 1986-njy ýylda doglan (944 Göwher-4 – 2005 Menaka-15)
Gelşikliň ugry
Enesi: Peýdaly, dor, 1990-njy ýylda doglan (1023 Altyýap – 2021 Pazyl) Skagyň
ugry
Ölçegleri: 156-155-168-19 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-1-1
Klasy: Naýbaşy

Gara, 1999 ýylda doglan
Atasy: 895 Kermek-2 (993 Kelam – 2100 Akylyguş). Gyrsakaryň ugry.
Enesi: Derek, mele, 1989-njy ýylda doglan (940 Azdepel – 1955 Dünýäguş). Eýe-berdi Telekäniň ugrundan.
Ölçegleri (2002-nji ýyl): 156-158-168-19.0 santimetr.
Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8-8.
Klassy: Naýbaşy
Kesedag Aşgabadyn aýlawynda at çapyşyklaryna gatnaşmak bilen ýokary netijeleri gazanýar.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara, 1997-nji ýylda doglan

Atasy: Garadaşly-18, gara at, 1986-njy ýylda doglan (989 Garader – 2049 Saryýag). Gyrsakaryň ugry.

Enesi: Dursun, mele, 1993-nji ýylda doglan (Peýkam, dor, 1988-nji ýylda doglan – Düwme, mele, 1986-njy ýylda doglan). Pereňiň ugry.

Ölçegleri (2000-nji ýyl): 157-158-168-19.0 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8-8.

Klasy: Naýbaşy.

Garadaşsyzň nesli şejeresinde Garader, Dorbaýram, Fosfor ýaly ajaýyp atlar duşýar. 2-5 ýaşlarynda Garadaşsyz Aşgabadýň aýlawynda 20 gezek çapyp, 5 gezek baýrakly ýerlere mynasyp boldy. 2001-nji ýylda Garadaşsyz ahalteke atlarynyň6 arasyndaky “Altyn asyr” atly sergide çempion diýlip ygylan edildi. Ol häzirki döwürde çapuwlara gatnaşýar, geljekde tohumçylyk işlerinde ulanylar.

Gyr, 1997-nji ýylda doglan

Atasy: Gajar, gyr, 1990-njy ýylda doglan (942 Alwan – Ajap, gara dor, 1981-nji ýylda doglan). Eýeberdi Telekaniň ugry.

Enesi: Nowgül, dor, 1981-nji ýylda doglan (Kerem, dor, 1982-nji ýylda doglan – Garagum, gara, 1993-nji ýylda doglan).

Ölçegleri (2000-nji ýyl): 158-156-170-19.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 7.5-8-7.5-7.

Klassy: Naýbaşy.

Peýkam – 2001-nji ýylda geçirilen gözellik sergisiniň ýeňijisi.

1999-2002-nji ýyllarda 22 gezek çapuwlara gatnaşyp, 15 gezek baýrakly orunlara mynasyp boldy.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara dor, 1998 ýylda doglan

Atasy: Garasekil, gara, 1988-nji ýylda doglan (989 Garader – 1928 Gülkamar).

Gyrsakaryň ugry.

Enesi: Sabyrly (1014 Teleguş-2 – 1848 Serwi) Meleguşyň ugry.

Gyrsakaryň ugry.

Ölçegleri (2000-nji ýyl): 157-162-170-18.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-7.5-8-8.

Klassy: Naýbaşy.

Gandymguş Aşgabadyň aýlawyndaky çapuwlara gatnaşyp, ýokary netijeleri görkezäýär. Ol adaty baýraklara 5 gezek mynasyp boldy. Ösdürim taýlaryň arasynda geçirilen gözegllik sergisinde 1-nji ýeri eýeläp, serginiň ýeňijisi diýlip ykrar edildi.

Gara at, 1998 ýylda doglan

Atasy: Pasył, dor at, 1992-nji ýylda doglan (Peýkam, mele, 1977 – Saýat, dor, 1982). Pereňiň ugry.

Enesi: Dagarman, gara, 1989-njy ýylda doglan (1080 Fabel – 1860 Terbaş). Dorbaýramyň ugry. Pereňiň ugry.

Ölçegleri: 158-159-168-19 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8.

Klassy: Naýbaşy.

Aýlawlarda seýislenip çapuwlara gatnaşýar.

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara at, 1998 ýylda doglan

Atasy: Erezgala, dor, 1990-njy ýylda doglan (1082 Edenli – 2233 Mydar)

Gyrsakaryň ugry

Enesi: Garagaçak, gara, 1991-nji ýylda doglan (1067 Meleguş – 2121 Gaýmak)

Meleguşyň ugry

Ölçegleri: 156-155-170-18,5 (7,5-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 5 gezek çapdy 0-1-4

Klassy: Naýbaşy

Gara dor at 1999 ýylda doglan

Atasy 18 Garadaşly gara at 1986 ýylda doglan (989 Garader-2049 Saeryýag)

Gyrsakaryň ugry

Enesi Olimpiýa gara dor, 1988-nji ýylda doglan (1067 Meleguş – 1829 Oýunçy)

Akbilegiň ugry

Ölçegleri 158-161-179-19,5 (8,0-7,5-8,0)

Tohumçylyk gymmaty: 6 gezek çapdy 3-2-1

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gyr at, 2005 ýylda doglan

Atasy: Ansata Sirius

Enesi: Lamiýa Elküweýt

Tohumçylyk gymmaty: sap ganly arap aty

Mele at, 2003 ýylda doglan

Atasy: Tebigat, mele, 1990-njy ýylda doglan (1014 Teleguş - 1717 Alasar)

Meleguşyň ugry

Enesi: Gülmira, dor, 1997-nji ýylda doglan (Wezipe – Gülsary) Aksakalyň ugry

Ölçegleri: 156-156-170-18 (7,0-7,0-7,0)

Tohumçylyk gymmaty: 1 gezek çapdy 0-0-1

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara dor at, 2000-nji ýylda doglan

Atasy: 1023 Altyýap, dor at, 1977-nji ýylda doglan (685 Angar – 1546 Garlangaç).

Skagyň ugry.

Enesi: Akmonjuk, mele, 1991-nji ýylda doglan (1096 Pik – Aýgözel-20, dor 1986).

Pereňiň ugry. Skagyň ugry.

Ölçegleri (2002-nji ýyl): 153-155-168-18.5 santimetr.

Tohumçylyk gymmaty: 8-8-8.

Klassy: Naýbaşy.

Çapuwlarda türgenleşýär.

Akýal mele at, 2000 ýylda doglan

Atasy: Jomart, al, 1994-nji ýylda doglan (Meleguş - Dessegül) Arabyň ugry

Enesi: Aýna, akýal mele, 1993-nji ýylda doglan (Karal – 2236 Owadan) Garlawajyň

ugry

Ölçegleri: 161-159-170-19 (7,5-7,5-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 6 gezek çapdy 2-1-3

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele at, 2000 ýylda doglan
Atasy: Erezgala, dor, 1990-njy ýylda doglan (1082 Edenli – 2233 Mydar)
Gysakaryň ugry
Enesi: Ýerje, gyr, 1990-njy ýylda doglan (1015 Töretaý– 2181 Ýelöwser) Ýeliň
ugry
Ölçegleri: 160-158-175-19 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 4 gezek çapdy 0-1-3
Klasy: Naýbaşy

Dor at, 2000 ýylda doglan
Atasy: Akyldar, al, 1993-nji ýylda doglan (1023 Altyýap – 1743 Gülhana) Skagyň
ugry
Enesi: Injir, dor, 1993-nji ýylda doglan (1072 Peýkam – Intizar) Pereňiň ugry
Ölçegleri: 157-155-176-18 (7,5-7,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 3 gezek çapdy 0-1-2
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor at 2000 ýylda doglan
Atasy: Wepaly, dor, 1985-nji ýylda doglan (886 Watançy – 2049 Saryýag)
Aksakalyň ugry
Enesi: Saýlan, gara, 1994-nji ýylda doglan (1072 Peýkam – 2050 Sähra) Pereňiň
ugry
Ölçegleri: 156-155-174-18 (7,5-7,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 4 gezek çapdy 0-2-2
Klasy: Naýbaşy

Mele at, 2000 ýylda doglan
Atasy: Meýdan, mele 1990-njy ýylda doglan (1027 Bahyrhan – 1997 Maýka)
Garlawajyň ugry
Enesi: Kädi-2, dor, 1987-nji ýylda doglan (989 Garader – 2209 Kiçitay) Gysakaryň
ugry
Ölçegleri: 157-156-175-19 (7,5-7,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 22 gezek çapdy 3-8-6-1:
“Uly Ahal” baýragynda II ýer; “Keýmirkör” baýragynda IV ýer; “Hoşlaşyk” baýrag-
ynda II ýer;
Klassy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor at, 2001 ýylda doglan
Atasy: Gumry, al, 1990-njy ýylda doglan (983 Gökleň – 2274 Düşümlü) Gyrsakaryň
ugry
Enesi Samara, dor, 1995-nji ýylda doglan (Gaýduwsyz – Sawçy) Gyrsakaryň
ugry
Ölçegleri 158-160-170-19 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 8 gezek çapdy 2-0-6
Klasy: Naýbaşy

Gara at, 2001 ýylda doglan
Atasy: Meget, dor, 1988-nji ýylda doglan (904 Meleguş – 1911 Gabrasa)
Gyrsakaryň ugry
Enesi: Gupbaly, gara, 1987-nji ýylda doglan (987 Garader – 2141 Gözli)
Gyrsakaryň ugry
Ölçegleri: 162-165-180-19 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 5 gezek çapdy 0-2-3
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele at, 2001 ýylda doglan
Atasy: Karfagen, gurt mele, 1995-nji ýylda doglan (Kerzi – Fortuna) Gaplaňyň
ugry
Enesi: Altyn, dor, 1987-nji ýylda doglan (945 Gerden – 1721 Altyngaş) Gaplaňyň
ugry
Ölçegleri: 157-158-175-18,5 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 7 gezek çapdy 1-1-5
Klasy: Naýbaşy

Dor at, 2002-nji ýylda doglan
Atasy: Goar-17, mele, 1986-njy ýylda doglan (944 Göwher-4 – 2005 Menaka-15)
Gelşikliň ugry
Enesi: Ýelsona, dor, 1988-nji ýylda doglan (1011 Soltan – 2217 Künji) Arabyň
ugry
Ölçegleri: 157-158-175-18,5 (7,5-7,0-7,0)
Tohumçylyk gymmaty: 2 gezek çapdy 0-1-1
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Mele at, 2002-nji ýylda doglan
Atasy: Sazanda, gara, 1993-nji ýylda doglan (Kement – Sowgat) Gysakaryň
ugry
Enesi: Keýkil, gara dor, 1993-nji ýylda doglan (1991 Saltyk – 1984 Kimbiler) Ýeliň
ugry
Ölçegleri: 162-158-169-19 (7,5-7,5-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 4 gezek çapdy 1-0-3
Klasy: Naýbaşy

Atasy : Pyýada, mele, 1990-njy ýylda doglan (967 Pudok – 2116 Bossan) Pereňiň
ugry
Enesi: Perde, al, 1990-njy ýylda doglan (945 Gerden – 1836 Penjegül) Gaplaňyň
ugry
Ölçegleri: 156-154-168-18 (7,0-7,5-7,0)
Tohumçylyk gymmaty: 1 gezek çapdy 0-0-1
Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Gara dor at, 2003 ýylda doglan

Atasy: Aldan, gara, 1991-nji ýylda doglan (Kadr – Alma) Garlawajyň ugry

Enesi: Aýperi, mele, 1993-nji ýylda doglan (973 Abdulrahman – 1831 Pamyk)

Fakirpälwanyň ugry

Ölçegleri: 155-154-165-18 (7,5-7,0-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 3 gezek çapdy 0-1-2

Klasy: Naýbaşy

Dor at, 2003 ýylda doglan

Atasy: Garassyz, gyr, 1993-nji ýylda doglan (983 Gökleň – Saýlow) Gyrakaryň

ugry

Enesi: Ýelsaraý, dor, 1996-njy ýylda doglan (Goar-17 – Ýeňis) Gelşikliň ugry

Ölçegleri: 155-154-160-18 (7,0-7,5-7,5)

Tohumçylyk gymmaty: 4 gezek çapdy 0-1-3

Klasy: Naýbaşy

NAÝBAŞY AHALTEKE BEDEWLERI

Dor at 2004 ýylda doglan
Atasy : Pyýada, mele, 1990-njy ýylda doglan (967 Pudok – 2116 Bossan) Pereňiň
ugry
Enesi: Ýelsaraý, dor 1996-njy ýylda doglan (Goar-17 – 2232 Ýeňis) Gelşiliň ugry
Ölçegleri 161-162-178-19,5 (7,5-8,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 10 gezek çapdy 4-1-4-1:
2007-nji ýylda “Seýdi” baýragynda IV ýer; “Meleguş” baýragynda III ýer;
Klassy: Naýbaşy

Gurt mele at, 2004 ýylda doglan
Atasy: Keýmir-2, gara, 1987-nji ýylda doglan (894 Kerwen – 1520 Ýelsona)
Gyrsakaryň ugry
Enesi: Sabyrly, mele, 1993-nji ýylda doglan (1012 Teleguş-2 – 1848 Serwi)
Meleguşyň ugry
Ölçegleri: 158-156-170-18,5 (7,5-7,0-7,5)
Tohumçylyk gymmaty: 7 gezek çapdy 2-2-3
Klasy: Naýbaşy

Baýdak

Kanun

*ATÇYLYK
SPORTUNY
SÖÝÜJÄ
GOLLANMA*

KMälim bolşy ýaly, at adam bilen bir hatarda sport ýaryşlaryna, şol sanda Olimpiýa oýunlaryna gatnaşýan ýeke-täk öý haýwanydyr. Atçylyk sporty, at münmek we at çapyşyklary adamda batyrlyk, ugurtapyjylyk, ezberlik hem-de öz - özüňe erk etmegi başarmak ýaly häsiýetleri terbiýeleýär. Atçylyk turizmi bedeni taplaýar, boş wagtyňy medeniýetli geçirmäge, ýaşlary watansöýüjilik ruhunda terbiýelemäge ýardam edýär.

At münmek endiklerini ele almak üçin nämeleri bilmeli?

ATYŇ ESASY HEREKETLERI

Üstüne münen adamyň erkine görä hereket etmek bedewiň möhüm häsiýetidir.

Atyň iýmit siňdirişi, dem alyş, ýürek-damar we nerw ulgamy, skeleti we muskulaturasy oňat ösendir. Bu janawerler oňat eşidýändigini, duýgurlygy, güýçli ys alşy bilen tapawutlanýarlar, olar yz almagy başaýarlar, eýesini oňat tanaýarlar. At ýoly we daş-töweregi oňat saýgarýar, basjak ýerini gowy saýlap, seresaplyk bilen hereket edýär.

Üsti çapyksuwarly ahalteke bedewleri örän owadan görünýär, Onuň üstünde oturmak amatly, ýöreýşi ýumşak. Çapyp barýan at edil ýeriň üstünden uçup barýana çalym edýär. Oňat seýislenen at ýakyn aralyklara hem, uzak aralyklara hem ýeňillik bilen ýetýär.

Atyň hereketi-bu fiziki hereket bolup, onda at özüniň göwresinde agyrlyk merkezini öňe süýşürýär, ol öňe tarap hereket edende bolsa agyrlyk merkezi öňki ýerine gelýär, seýlelik bilen hereketler gaýtalanýar. Ýönekeý dil bilen aýdanyňda at ýörände, çapanda özüniň agyrlyk merkeziniň yzy bilen hereket edýär.

Atyň aýaklaryny ýeke-ekeden ýa-da jübütleyin ýokaryk galdyryp, soňra öňki ýerine goýmagyna hereket etmegiň templeri diýilýär. At dürli hereketleri dürli tizlik bilen ýerine ýetirýär. Atyň dört aýagynyň atanaklaýyn görünüşde hereket etmegi olaryň ýere basyşyny güýçlendirýär, atyň ynamly we birsydyrgyn hereket etmegine mümkinçilik berýär.

Aty dürli hereketlerde yzygiderli türgenleşdirmek arkaly olary kämilleşdirip we sazlaşyk gazanyp bolýar. Aty türgenleşdirmegiň maksady hem şondan ybaratdyr.

At dürli ýöreýişler we dürli tizlik bilen hereket edýär. Atyň ýöreýişiniň esasy üç görnüşi bar: ädimläp ýöretmek, gorgunyna we öňürdekledip çapmak.

Ädimledip ýöredilende atyň toýnaklary gezekli-gezegine ýere degýär, 4 gezek toýnak sesi eşidilýär.

Gorgunyna çapylanda atyň diagonal ýerleşen aýaklarynyň 2-si gezekli-gezegine herekete getirilýär. Iki gezek toýnak sesi eşidilýär. Türkmenlerde at aýagynyň «dükür-dükür» sesi gelýär diýmek, atyň gorgunlap çapyp barýandygyny aňladýar.

Ýorgalap ýörände at iki gapdal aýaklaryny jübütleyin ýere urýar we ýokaryk galdyryr, soňra howada gaýýar. Ýorgalap ýörände at birneme çaykanýar, ýöne atyň üstündäki adam özüni rahat duýýar. Ahalteke bedewleriniň arasynda ýorga atlar örän seýrek duşýar.

Öňürdikiäp ýörände at toýnagyny 3 gezek ýere urýar. Eger-de öňki sag aýagyň toýnagyny ýere iň soňunda urulsa, onda sag aýagyndan öňürdikiäp gelýär diýilýär.

At haçanda aýaklaryny ortaça beýiklige galdyryp, soňra olary öňe itekläp, ýygjam, uly ädimläp çapanda ol iň gowy ýyndamlygy görkezýär.

Atyň hereketleriniň türgenleşdirilen endiklerine päsgelçilikli at çapyşygy, at münmegiň ýokary mekdebi—çylşyrymly figuralar, oýunlar, sirk çykyşlary we ş.m. degişlidir. Olar çylşyrymly hereketler bolup, oňa ýörite baş öwretme türgenleşikleriniň netijesinde ýetmek mümkin.

AT ESBAPLARY

Atyň haýsy maksatlar üçin ulanylýandygyna görä, şu aşakdaky esbaplar ulanylýar: irişme, uýan, eýer, çeki, içirgi, döşlük, gamçy, nal.

Owsar at jylaw bilen idilende, daňylanda ýa-da kimdir birine görkezilende ulanylýar.

Uýan jylaw bilen birlikde atyň kellesine geýdirilýär, ol atlynyň aty dolandymagy, ony gerekli ugra gönükdirmegi, aty saklamagy üçin gerek.

Atyň kellesindäki esbap ýeňse gaýyşyndan, duluk gaýyşyndan, seňriklikden, maňlaýlykdan, alkymlyk gaýyşdan, agyzzyrykdan, jylawdan ybaratdyr.

Eer atlynyň atyň üstünde rahat oturmagy, at hereket edýän wagty egilip bilmegi, eýere söenip oturmagy üçin gerek.

Atlara haýsy maksatlar üçin ulanylýandygyna baglylykda dürli hili eýer salynýar.

Türkmen eýeri iň gadymy we oturmak üçin oňaly eýerdir. Beýlekilerden tapawutlylykda onuň gaşy bar. Türkmen eýeri söwütlen ýasalýar we ol çerim bilen örtülendir.

Sport eýerleri bilen atlar atçylyk sporty boýunça ýaryşlar geçirilende eýerlenýär. Çapyşyk we sport eýerleriniň üzeňni ýüpleri aýratyn berk bolýar.

At çapyşygyna gatnaşýan bedewleriň nallary ýumşak metaldan (10-12 millimetrlik sim) ýasalýar, olar atyň toýnagyny şikesden goramak üçin zerurdyr. Mundan başga-da olar

atyň dogry ýöremegine ýardam edýär. Çapyşyga gatnaşýan atlaryň öň iki aýagyna nal kakylýar.

SPORT ATLARYNA IDEG ETMEK

At bilen iş salyşýan her bir adam aty saklamagyň, oňa ideg etmegiň, iýmitlendirmegiň we suwa ýakmagyň, aty tämizlemegiň tertibini bilmäge borçludyr. Bu işler athanada ýola goýlan berk kada esasynda ýerine ýetirilýär. Her bir çapyksuwar öz atyna özi ideg etmelidir. Şonda at hem oňa öwrenişýär, adamyň berýän üns-aladasyna minnetdarlyk bildirýän ýaly at çapyşyk, sport ýaryşlary, türgenleşik we maşklar ýerine ýetirilýän wagtynda oňa gulak asýar, diýenini edýär.

Sport atlary ýörite bölümlere bölünen giň we ýagty atýataklarda saklanylýar. Her bölümiň meýdany 12 inedördül metrden az bolmasa gowy. Bölümiň çüňkünde at üçin ahyr goýulýar. Bölümiň poluna agaç gýryndysy ýa-da gury ot düşelýär. Bu onuň elmydama gury we arassa, at üçin ýumşak bolmak maksady bilen edilýär. At ýataklar we ahyrlar arassa saklanylmalydyr. Şonuň üçin hem olary her gün arassalaýarlar. Günüň dowamynda ýörişden soň, aty tämizlemeli, onuň aýaklaryny ýuwmaly.

Zooweterinar gullugy tarapyndan ýörite gün tertibi düzülip, onda atlary iýmitlendirmegiň we suwa ýakmagyň, olary türgenleşdirmegiň, tämizlemegiň we dync almagynyň wagty görkezilýär.

Ata iým berilmezinden öň, ony ina-gana suwa ýakmaly. Atyň gündelik iýmitiniň mukdary we düzümi weterinar we seýsiň özi tarapyndan kesgitlenilýär. Iým deň üç bölege bölünýär we ata irden, günortan we agşam berilýär.

Günüň dowamynda ata üç gezek ösümlik iými berilýär. Atyň nähili işi ýerine ýetirýändigine görä, oňa 5-6 kilogram süle ýa-da arpa, 1 kilogram kepek, 6 kilogram ýorunja bedesi berilýär. Atyň iýmit rasionyna goşmaça käşir, balyk, hek we beýleki witaminli -mineral goşundylar girizilýär. Agyr işden ýa-da çapyşykdan gelen ata bede bermek bolýar, ýöne ony azyndan iki sagatdan soň bermeli. Şonça wagt atyň gowy demini dürsäp, deriniň gaýtmagy üçin gerek. Ilki bilen ony ine-gana suwa ýakmaly we diňe şondan soň iým bermeli.

ATA ERK ETMEK

Çapylyan we sport atlaryny athananyň içinde münmek, soňra daşyna çykmak maslahat berilýär. Sarç at eýerlenende çapyksuwar atbakaryň kömegi bilen çep aýagyna daýanyp, eýeriň üstüne çaltlyk bilen münmeli, bu onuň howpsuzlygyny üpjün eder.

Ata münmek üçin onuň çep tarapynda durmaly, çep eliň bilen uýandan tutup, çep aýagyňy üzeňňä goýmaly, sag aýagyňy bolsa eýeriň üstünden sag tarapa aşyrmaly. Aýaklaryňy üzeňňide gowy edip ýerleşdirmeli, jylawy eliňe dolap almaly.

Atyň üstünde oturmagy öwrenmek üçin azyndan 30 sagat türgenleşmeli, Atyň islendik ýöreýşini—gorgunlap, ýorgalap, öňürdikläp ýöreýşine erk etmegi öwrenmek gerek. Ata erk etmegi öwrenmek üçin esasy üç şerti berjaý etmek zerur: atyň üstünde dik oturmaly, at bilen sazlaşykly özara gatnaşygy amala aşyrmagy öwrenmeli, uýany, jylawy we gamçyny ulanmagy başarmaly.

At münmegi öwrenmek isleýänler, ilki bilen, deňagramlylygy saklap, eýerde oturmagy öwrenmelidirler. Eerde oturmagy öwreneniňden soň, hiç bir ýagdaýda eýerden ýa-da atyň ýalyndan tutmaly däl, eýerli aýaklaryň bilen atyň bykynyna urmak, olary güýç bilen gysmak bolmaýar. Öwrenjeler üçin ýeňil ýöreýişli we ýuwaş häsiýetli atlar saýlanyp alynýar. Şeýle atlarda öwrenje adamlar gysga wagtda eýerde oturmagy we at münmegi öwrenip bilerler.

Eerde oturmagy öwrenmegiň iň gowy ýoly, aty gorgunyna ýa-da ýorgalygyna goýbermekdir. Deňagramlylygy saklamak üçin, ata üzeňňisiz we eýersiz münmek örän peýdaly usul hasaplanylýar.

Eger-de, çapyksuwar eýerde ynamly oturyp, deňagramlylygy saklaýan we atyň tebigy hereketine päsgel bermeýän bolsa, onda at özüniň çapyksuvary bilen sazlaşykly hereket edýär we deňagramlylygy saklamaga çalyşýar. At çapyksuwar bilen bilelikde herket edýär we oňa boýun bolýar.

ATLARY SPORT ÝARYŞLARYNA TAÝÝARLAMAK

Bedewleri at çapyşyklary üçin 1,5 - 2 ýaşyndan başlap taýýarlap başlaýarlar. Atçylyk sporty üçin bolsa 3 ýaşyny dolduran atlar saýlanyp alynýar. Ilkibaşda geljekde sportuň haýsy görnüşleri boýunça ulanyljakdygyna garamazdan, olaryň ählisi umumy türgenleşikleri geçýärler. Taýlary gezim etmegiň we ýöreýişiniň ähli görnüşlerine weriş etdirmek olaryň bedenini taplamak, muskulaturasyny ösdürmek, islendik wezipäni batyrgaýlyk bilen ýerine ýetirmegi öwretmek üçin zerurdyr.

Atyň gezim etmeginiň we ýöreýişiniň ähli görnüşleri boýunça türgenleşikleri 10 aý - 1 ýyldan az bolmadyk wagtlap dowam edýär we olar 3 tapgyra bölünýär.

Birinji tapgyr 3 aý dowam edýär. Şol wagtda aty ýörite meýdançada türgenleşdirýärler. Ony uzyn jylawda saklap, tegelek boýunça hereket etmegi öwredýärler. Ýaş atlary günün dowamynda 1 sagat 20 minuda golaý türgenleşdirýärler. Şunda olar ädimläp ýöremegi, gorgunlap we öňürdikläp çapmagy ýerine ýetirýärler.

Ikinji tapgyr 3 - 3,5 aý dowam edýär. Her günki türgenleşiklere 1 sagat 40 minut sarp edilýär. Atlary jylawda saklap we onuň üstünde oturyp baş öwredýärler. Özi-de manežde münülmäge we päsgelçiliklerden böküp geçmäge werziş edilen atlara sekizligi şekillendirmek öwredilip başlanýar. Munuň üçin atyň çep ýa-da sag egnine eliň aýasy bilen kakmak arkaly oňa ýarym we doly öwrümi ýerine ýetirmek, saklanmak we duran ýerinde durmak öwredilýär. Jylawyndan saklamak bilen at 50-60 santimetr belentlikdäki päsgelçiliklerden böküp geçmäge, päsgelçiligiň üstüne galmaga we ondan çapyksuwar bilen bilelikde aşaklygyna bökmege mejbur edilýär.

Üçünji tapgyr 4-5 aýlap dowam edýär. Atlar aýyk meýdanda çarkandakly ýerlerde, çägeli toprakda türgenleşdirilýär. Ilkibaşda olar bilen çylşyrymly bolmadyk maşklar—çuň bolmadyk suwly ýerlerden böküp geçmek, beýikli-pesli ýollardan ýöriş etmek amala aşyrylýar. Soňra maşklar çylşyrymlaşdyrylýar, atlary has çarkandakly ýollardan ýöremäge mejbur edýärler. Şunuň ýaly çylşyrymly maşklar hepdede iki gezek ýerine ýetirilýär.

Uly sport üçin atlary 3-4 ýyllap türgenleşdirýärler, özi-de öň öwrenilen endikler elmydama kämilleşdirilip, has-da berkidiler ýaly, türgenleşikler yzygiderli bolmalydyr.

AT MÜNMEGIŇ ÝOKARY MEKDEBI

At münmegiň ýokary mekdebi boýunça ýaryşlarda atyň hereketleri ölçerilen, ýeňil we erkin, owadan we sazlaşykly bolmalydyr. Çapyksuwar atyň üstünde erkin we göni oturmalydyr, özüni ynamly duýmalydyr we aty arkaýynlyk bilen dolandyrmalydyr. Onuň bedewi özüne boýun etmek üçin ýerine ýetirýän hereketleri tomaşaçylaryň gözüne ilmeli dälidir. At münmegiň ýokary mekdebi boýunça ýaryşlarda şu aşakdaky maşklar ýerine ýetirilýär:

Gezim etmek - ortaça, uzyn we gysga ädimler hem-de erkin hereketler. Ortaça ädimde atyň yzky aýagy öňki aýagyň yzyny basýar, ädim birsydyrgyn tempde ýerine ýetirilýär. Atyň boýny sozulan we birneme egilen. Uzyn ädimde atyň yzky aýagy öňki aýagyň yzyndan öňe geçýär, atyň kellesi we boýny birneme egilen. Gysga ädimde atyň yzky aýaklary öňki aýaklaryň yzlaryna ýetmeýär. Boýny göni we birneme egilen.

Gorgunlap ýöreýiş—gysga, uzyn we ortaça aralyklara ýuwaşja gorgunlap çapylanda atly göwresini birneme öňe egip we elleri bilen dyzyndan tutup oturýar. Her gezek toýnaklar ýere urlanda çapyksuwar eýeriň üstünde biraz ýokary galýar we ýene-de aşak oturýar, ýagny ol atyň hereketleri bilen sazlaşykda ýokary-aşak hereketlerini ýerine ýetirýär. Uzyn gorgunyňa çapylanda ol eýeriň üstünde amatly ýagdaýda oturýar.

Öňürdikledip ýöretmek hereketiň üç görnüşü—ortaça, çalt we gysga hereketler arkaly amala aşyrylýar.

Çaltlyk bilen öňürdikledip çapylanda at uzyn ädimleri ädýär, çalt we batyrgaý çapýar. Aty hereketiň şu görnüşinde saklamak üçin ýörite sport enjamy bolan şenkelü ulanylýar.

Hereketiň islendik görnüşinde aty saklamak üçin uýany ýuwaşlyk bilen çekmeli, şonda at garşylyk görkezmän ýuwaşjadan durar.

At dört aýagyna daýanyp, arkaýyn we gymyldaman, gerek bolan ýerde durmalydyr.

Yza ýöremek — bu hereketde at boýnuny we kellesini birneme aşak egip we göni öz öňüne seredip, yzyna dogry ýöremelidir.

Gapdallaýyn ýöremek — kellesini göni tutup, at maneziň burçundan beýleki burçuna tarap gapdallaýyn diagonal hereketleri ýerine ýetirmelidir.

At münmegiň ýokary mekdebiniň çylşyrymly figuralary:

Ýarym öwrüm (polupiruet). Ädimläp we öňürdikläp, ýöredilende 180 gradus öwürlmek, şeýle hem 360 gradus (piruet) öwürlmek maşklary ýerine ýetirilýär. Soňra at doly yzyna öwürülýär, şunlukda at öň aýaklarynda durup, göwresi bilen öwrüm edýär.

Passaž—pes tempde, tertipleşdirilen sazlaşykly öňürdikletme, at çus ýagdaýda durýar we känbir güýç sarp etmän, aýaklaryny ýokary göterip ýere goýýar. Muňa başgaça at duran ýerinde owadan öňürdiklemäni ýerine ýetirýär hem diýmek bolar.

Piaffe şol bir öňürdiklemedäki passaž hereketleri, ýöne bu ýagdaýda at duran ýerinde durup, öňürdikleme hereketlerini görkezýär. Piaffa hereketleri dogry ýerine ýetirilende 10-12-nji gezek aýagyny ýere urandan soň, aýaklaryny örän ýokary galdyrýar we duran ýerinde öňürdikledip çapmagyň hereketlerini görkezýär.

BÖKÜŞLERIŇ TEHNIKASY

Böküş bu ýörite we gowy türgenleşdirilen atyň çylşyrymly hereketleridir. Böküş wagtyndaky hereketler birnäçe basgançaklardan durýar.

Böküşe taýynlyk üçin bat alynýar. At öňürdikledip goýberilýär we bat alýar. Soňky pursatda at öň iki aýagyny ýere diräp, ähli güýji bilen göwresini ýokaryk zyňýar. Atyň kellesi we boýny aşak egilen, alynky aýaklary ýokaryk galmaga taýyn ýagdaýda bolýar.

Böküşüň bölegi — at öň aýaklary bilen öz göwresini ýokaryk zyňýar, art aýaklaryny birneme epýär, soňra olary güýç bilen dogrulaýar we ýokarlygyna bökýär.

Howada gaýmak — böküşüň bu böleginde at päsgelçiligiň üstünden öňe böküp, howada gaýýar, öň aýaklary epilen, soňra howada wagty at art aýaklaryny epýär, öňki aýaklaryny bolsa göneldýär.

Ýere düşmek — ilki bilen, at kellesini we boýnuny galdyrýar, yz ýany bilen öň aýaklaryny ýere goýýar, soňra art aýaklary ýere degýär.

Eeriň üstünde oturan çapyksuwar atyň hereketlerine kybapdaş, onuň bilen sazlaşykly hereket etmelidir. Haçanda at bat alyp ugranda çapyksuwar eýeriň üstünde

ýarym egilen ýagdaýda, ellerini dyzynyň üstünde tutup oturmaly. At böküşe taýýarlanýan wagtynda çapyksuwar birneme öňe egilmeli, böküş pursatynda bolsa atyň boýnuna tarap egilmeli. Atyň ýerleýän pursatynda çapyksuwar dikelýär we göni oturýar.

Päsgeçilikleri ýeňip geçmek boýunça ýaryşlara konkur diýilýär.

Dürli beýiklikdäki päsgeçilikleriň üstünden atly bökme atdan we çapyksuwardan ýokary ussatlygy talap edýär.

Her gezek päsgeçilikler barha ýokary belentlige galdyrylýar. Ýaryş iň ýokary nokat boýun egdirilýänçä, ýagny at iň uly beýiklige bökýänçä dowam etdirilýär. Käbir ýagdaýlarda ol nokat 220 santimetre çenli ýetýär.

Ýaryşyň bu görnüşü üçin atlary uzak wagtlap, hemmetaraplaýyn taýýarlaýarlar. Atyň saglygyna gözegçilik etmeli we ony elmydama taplap, myşsalaryny berkidip durmaly, dürli hili at ýörişlerine taýýarlamaly, böküş wagtynda dogry hereketleri öwretmeli, şeýdip onda böküş üçin zerur bolan batyrçaýlyk we ynamlylyk ýaly häsiýetleri terbiýelemeli.

At ýönekeý böküş hereketlerini gowy öleşdireninden soň, ony böküşüň has çylşyrymly we kyn usullaryna werziş etdirmeli. Mysal üçin, päsgeçiligi 1 metre çenli ýokary galdyryp we giňeldip, aty duran ýerinden, ädimläp, gorgunlap we öňürdikläp hereket etmek arkaly päsgeçiligiň üstünden bökmege mejbur etmeli. Özi-de at bu maşklary ýeňillik bilen ýerine ýetirmelidir.

Atlara tälim bermegiň ikinji ýylynda, olar 4-5 ýaşyndaka dürli hili garaşylmadyk ýagdaýlary, mysal üçin, ata päsgeçiligiň gapdalyndan barmagy ýa-da has golaýlaşmagy, soňra yzyna öwürülmegi we täzedan päsgeçiligiň ýanyna barmagy we onuň üstünden bökmege öwretmeli.

Häzirki wagtda ahalteke atçylyk toplumynda päsgeçilikleriň üstünden bökme boýunça türgenleşikleri geçirmek üçin uzynlygy 80 metr we ini 50 metr bolan ýörite meýdança guruldy. Ol ýerde sportsmenleri atçylyk sporty boýunça halkara ussatlary türgenleşdirýärler. Her ýyl ahalteke atçylyk toplumynda päsgeçilikleriň üstünden bökme boýunça toparlaýyn we şahsy birinilik almak ugrundan ýaryşlar geçirilýär.

ÜÇ GÖRNÜŞLI ÝARYŞ

Üç görnüş boýunça atly ýaryş—atçylyk sportunyň iň kyn we çylşyrymly görnüşü. Sportuň bu görnüşü boýunça ýaryşlar üç - dört günüň dowamynda geçirilýär we dürli hili maşklary öz içine alýar.

Ýaryşyň birinji günü — ýönekeý maşklary görkezmek bilen manežde atly ýöremek. 20 h 60 metr ölçegdäki manežde sportsmen at münmegiň ýokary mekdebinin dürli figuralaryny görkezýär, öwürümleri, ýarym öwürümleri, aty saklamagy ýerine ýetirýär.

Ýaryşyň ikinji günü dört bölekden durýar—belentli-pesli yerlerden we emeli päsgeçilikli ýollardan at çapyşygy geçirilýär.

Üç görnüşli ýaryş boýunça bäsleşikleriň üçünji günü manežde atly gezmek, 750-den 900 metre çenli aralykdaky bölekde päsgeçilikleri ýeňip geçmek görnüşlerinden ybarat bolýar. Görkezilen bölekde minutda 400 metr aralygy geçmek şerti bilen beýikligi 120 sm we ini 180 sm bolan päsgeçilikleriň 12 - si goýulýar.

Üç görnüşli ýaryşlardaky meýdan synaglary iki görnüş boýunça—stipl-çeýz we kross boýunça geçirilýär. Stipl-çeýz üçin ýodalar meýdançanyň ortasynda tegelek ýa-de sekizlik görnüşinde gurnalýar, bu ýodalarda päsgelçilikler goýulýar.

Kross has çylşyrymly ýollar boýunça, beýikli-pesli, dürli hili päsgelçilikli, şol sanda içi suwly çukurly ýerlerde geçirilýär.

TÜRKMENLERIŇ AT ÜSTÜNDÄKI MILLI OÝUNLARY

At üstündäki oýunlar örän ezberlik bilen ýerine ýetirilýär we batyr gaýlygy talap edýär. At üstündäki ilkinji oýunlaryň hatarynda gylçlaşyp uruşmak, çapyp barýan atyň üstünden naýza zyňmak, altyn gabak atmak ýaly oýunlary görkezmek bolar. Şeýle ýaryşlarda harby oýunlary alyp barmagyň endikleri öwredilipdir.

«Atyň gapdalynda bukulyp at çapmak». Kynçylykly pursatlarda duşmanyň içine aralaşmak üçin atyň gapdalyndan asylyp gizlenmeli bolupdyr. Atyň arkasynda ýüzünligine ýatyp, çapyksuwaryň gizlenýän görnüşi hem şeýle oýunlara degişlidir.

«Telpek gapdy» oýnunda çapyp barýan atyň üstünde atly öz telpegini ýokaryk zyňýar we ony gapýar. Bu oýun jigitlerde ezberligi terbiýeleýär.

«Çowgan» iki garşydaş atly toparyň top oýnamagydyr. Bu oýun türkmenlerde orta asyrlarda ýaýrapdyr. Soňra «çowgan» oýny Ýewropada atly polo ady bilen ýaýrapdyr. Oýun gönüburçly, 200 x 150 metr ölçegdäki meýdançada geçirilýär. Derwezäniň ini 3 metre deňdir. Oýun atlylaryň iki toparynyň gatnaşmagy arkaly geçirilip, her toparda alty adam bolýar.

«Owlaq çapdy». Bu oýna hem atlylaryň iki topary gatnaşýar. Garşydaş komandalaryň haýsy-da bolsa biri pellehana çenli yetip, meýdançanyň ortasyna owlary zyňmalydyr. Garşydaşyň derwezesinden owlary köp geçirip zyňan topar utýar. Oýun gyzykly we dartgynly ýagdaýda geçýär. Bu oýunda güýçli, çylşyrymly ýagdaýlarda deňagramlylygy saklamagy başaryan atlar ulanylýar.

«At üstünde oýun etmek». Atly batly çapyp barýan atyň üstünde mümkin bolan dürli hili maşklary ýerine ýetirýär. Sirklerdäki at üstündäki çykyşlary türkmenleriň at üstündäki gadymy milli oýunlarynyň dowamy hasaplamak bolar.

At üstündäki milli oýunlar türkmen toýlarynyň we milli baýramçylyklaryň bezegidir.

TÜRKMEN AT ÇAPYŞYKLARY

Baýramçylyk dabaralary wagtynda at çapyşyklaryny geçirmek türkmen halkynda däbe öwrülendir. Şonuň bilen birlikde olar atçylyk sportunyň ajaýyp görnüşleriniň biri bolup durýar.

Türkmenistanyň aýlawlarynda çapyşyklar ýyllyk maksatnama boýunça ýazky we güýzki möwsümlerde geçirilýär.

Özüniň ýyndamlygy boýunça bedewler 5 topara bölünýär. Birinji we yz ýanýandaky çapyşyklarda ýeňmedik iki ýaşar atlar dördünji topara goýberilýär. Bir gezek ýeňiş gazananlar üçünji topara, iki gezek ýeňiş gazananlar ikinji topara, üç gezek ýeňiş gazananlar birinji topara, 4 gezek ýeňiş gazanan atlar bolsa aýratyn topara goşulýar. Şeýlelikde 5 topar emele gelýär. Islendik bedewi öz toparyndaky atlar bilen çapyşyga çykarmaga rugsat berilýär.

Çapyşyklarda şu aşakdaky aralyklarda çykyş etmek göz önünde tutulandyr: iki ýaşar atlara - 500, 800, 1000, 1200, 1400 we 1600 metre çenli aralykda; üç ýaşar atlara 1000, 1200, 1400, 1600, 1800, 2000, 2400, 2800 we 3000 metr aralykda; Dört ýaşar we ondan uly atlara 1200-4800 metr aralykda çykyş etmäge rugsat berilýär.

Türkmenistanyň ippodromlarynda däbe görä, Garaşsyzlyk baýramynda iň uly baýrak - Türkmenistanyň Prezidentiniň baýragy ugrunda bäsleşilýär. Atlar we 3 ýaşar baýtallar 2800 metr aralygynda bäsleşýärler.

Däp bolan uly baýraklaryň hatarynda Uly ahal baýragyny hem görkezmek bolar. Ol 4000 metr aralykda çapyşyga goýberilýän 4 ýaşar we ondan uly atlaryň arasynda goýulýar. Eeberdi teleke baýragy ugrunda bolsa iki ýaşar atlaryň arasynda 1600 metr aralykda bäsleşilýär.

Çapyşyklarda baýrakly ýerleri eýelän atlara utuş baly berilýär we bu balyň ölçegine laýyklykda pul baýragy, gymmat bahaly sowgatlar gowşurylýar.

MARAFON AT ÇAPYŞYKLARY

Marafon at çapyşyklary gadymyýetden gelşi ýaly, biziň günlerimizde-de atyň ýyndamlygyny we çydamlylygyny kesgitlemek üçin gurnalýar. Marafon çapyşyklary bir günlük ýa-da köp günlük bolýar. Ýaryşyň bu görnüşini üçin güýçli, ýörite taýýarlanan 6-12 ýaşyndaky atlar saýlanyp alynýar. Atçylyk sportunyň halkara federasiýasynyň (FEI) düzgünlerine laýyklykda marafon at çapyşyklary 25, 50, 100, 120, 160 kilometr aralyklarda geçirilýär. Şonda çapyksuvaryň agramy atyň ähli esbaplary bilen bilelikde 70-75 kilogramdan geçmeli däldir.

500 kilometr aralykdaky ilkinji marafon at çapyşygy ahalteke we ýomut bedewleriniň gatnaşmagynda 1945-nji ýylyň noýabr aýynda Moskwada geçirildi we Beýik Watançylyk urşunda gazanylan Ýeňşe bagyşlandy. Oňa şol wagt SSSR-de bar bolan çapylýan atlarynyň dokuz tohumynyň ählisi, şol sanda arap, iňlis tohumly atlar we beýlekiler gatnaşdylar. Ýaryş 5 günläp dowam etdi. Her gün atlar 100 kilometr aralygy durman geçmelidiler. Ähli uly baýraklary, birinji, ikinji we üçünji ýerleri türkmen bedewleri eýelediler.

ATÇYLYK TURIZMI

Atçylyk turizmi — atly syýahat etmektir. Ol adama dynç almaga, şähdaçyk we gujurly bolmaga, şeýle hem beden taýdan taplanmaga ýardam eýdär.

Atly tebigatyň hiç bir ulag bilen baryp bolmaýan künjeklerine —dag jülgelerine, tokaýlara, derýalaryň we köllerini kenaryna baryp bolýar, aňňat gum depelerinden geçip, dynç almaga we tebigatyň gözelligelerinden lezzet almaga mümkinçilik berýär. Syýahatçylar ýanlary bilen çadyrlary we azyk önümlerini alyp, köp günlük ýöreyişleri amala aşyryp bilerler.

Ýöreyişni marşrutynyň ugrundaky dynç alyş duralgalarynda atlary ýörite meýdançada daňylgy saklaýarlar. Şonda atyň uýanyny aýryp, kellesine owsar geýdirýärler. Daňmak üçin ulanylýan ýüpüň uzynlygy 3-4 metrden az bolmaly däldir. Eger-de arasy bölünen agylar bar bolsa olara baýtallar we agta atlar bilelikde goýberilýär.

ATÇYLYK SPORTUNY SÖÝÜJÄ GOLLANMA

Syýahatçylaryň münýän atlary günde 3 gezek ine-gana suwarylýar we olara iým berilýär. Işçi atlara üç bölege bölüp, 8-10 kilogram bede we 4 kilogram arpa berilýär. Ýörişden gaýdyp gelenden soň, atlara ot bermeli, ýöne olar bir ýarym sagat dynç alandan soň suwa ýakylýar we diňe şondan soň iým berilýär.

Atçylyk turizmi üçin ýuwaş häsiýetli, fiziki taýdan güýçli, şikessiz atlary saýlap almalydygyny ýatda saklamaly. Dört ýaşdan kiçi we 14 ýaşdan uly bolmadyk atlar bu iş üçin ýaramlydyr.

Atçylyk turizmini guramaga döwlet edaralary bilen bir hatarda ýörite rugsatnamasy we özüniň atlary bolan daýhan birleşikleri hem-de hususy hojalyklar, telekeçi atşynaslar gatnaşyp bilerler.

Atçylyk sporty hemmeler üçin eleterlidir. Bu sportuň amatly görnüşidir. Biziň ýurdumyzda ony iň ýokary halkara derejelerinde guramaga, ýurdumyza daşary ýurt syýahatçylaryny çekmäge we olary milli medeniýetimiz, türkmen topragynyň özboluşly tebigatynyň gözelligi bilen tanyşdyrmaga ähli mümkinçilikler bar.

Mazmuny

Beýik Galkynyşyň simwoly..... 11

Taryh şaýatlyk edýär 27

*Gadymy türkmen topragynyň
nurly gününüň astynda 35*

Tebigat bilen sazlaşykda 43

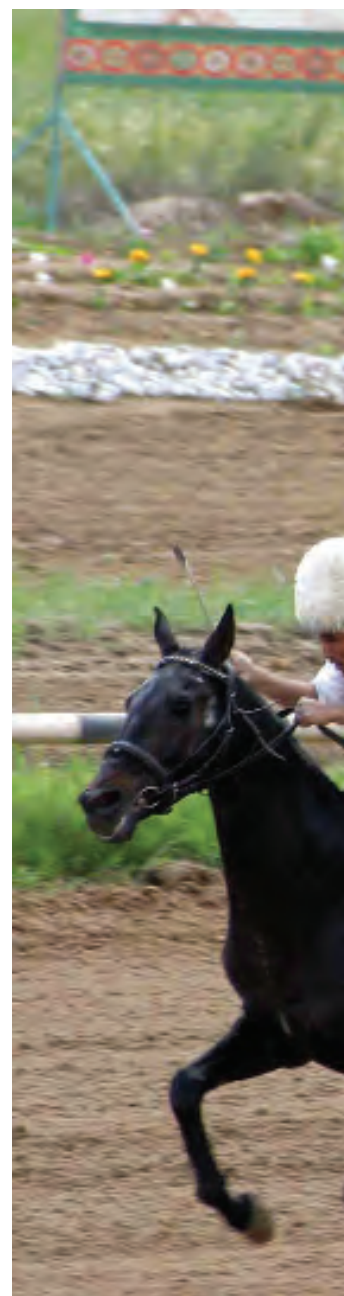
At türkmen üçin ähli zatdyr..... 51

Gowudan gowy 63

Sportda täze belentliklere tarap..... 71

Naýbaşy ahalteke bedewleri..... 86

Atçylyk sportuny söýüjä gollanma 216

**Gurbanguly
BERDIMUHAMEDOW**

Ahalteke bedewi – biziň buýsanjymyz we şöhratymyz

Ýörite fotosurata düşüren: W.A.Sarkisýan

Kitapda A.Tumanowyň, R.Kozubowyň,
Ý.Şkuriniň, şeýle hem TDH-nyň surat
arhiwiniň suratlary peýdalanyldy

Printed in Germany

© Türkmen döwlet habarlary (TDH), 2008